

W ŚWIAT
Z KLASĄ

Etyka

EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH ETYKI
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

ZAGADNIENIA

UMIEJĘTNOŚCI

UMIEJĘTNOŚCI WYRÓŻNIAJĄCE EDUKACJĘ GLOBALNĄ

- Zdobywanie i przetwarzanie informacji na temat zagadnień lokalnych i globalnych
- Analiza procesów i współzależności globalnych
- Podejmowanie świadomych decyzji dotyczących zagadnień globalnych

UMIEJĘTNOŚCI PRZEDMIOTOWE

Umiejętności zapisane w podstawie programowej poszczególnych przedmiotów (np. geografia: podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych)

UMIEJĘTNOŚCI KLUCZOWE

Krytyczne myślenie

np. radzenie sobie ze złożonymi lub kontrowersyjnymi problemami

Synteza i analiza informacji

np. umiejętne wyszukiwanie, selekcja i krytyczna analiza informacji na temat zagadnień lokalnych i globalnych

Komunikacja

np. dostrzeganie różnych punktów widzenia

Rozwiązywanie konfliktów

np. formułowanie opinii na tematy globalne i wyrażanie ich z szacunkiem

Twórcze myślenie

np. poszukiwanie alternatywnych rozwiązań dla wyzwań globalnych

WARTOŚCI

- godność
- sprawiedliwość
- równość
- wolność
- różnorodność
- pokój
- równowaga środowiskowa

POSTAWY

- szacunek
- otwartość
- empatia
- uczciwość
- odpowiedzialność
- solidarność

KONCEPCJA EDUKACJI GLOBALNEJ

ODNIESIENIE DO DZIAŁANIA

POCZUCIE OSOBISTEGO WPLYWU... PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁANIA... MOTYWACJA DO ZAANGAŻOWANIA...

na rzecz zmiany w skali globalnej:
wspólnego dobrobytu
i zrównoważonego rozwoju świata

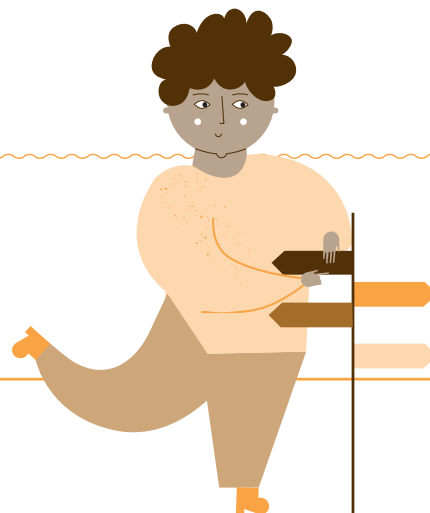
W ŚWIAT
Z KLASĄ

Etyka

**EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH ETYKI
W SZKOLE PODSTAWOWEJ**

**Materiały edukacyjne
dla nauczycieli i nauczycielek**

Spis treści

MATERIAŁ

STRONA

Wstęp

4

Jak realizować edukację globalną na zajęciach etyki?

5

Jakość w edukacji globalnej

6

Pytania do samodzielnej pracy nad scenariuszem z zakresu edukacji globalnej

8

Słowo od Auterek

10

**Podstawa programowa a systematyczna realizacja edukacji globalnej
na zajęciach etyki w szkole podstawowej**

12

Jak rozmawiać (i wzajemnie się słuchać) – 10 porad

13

1. Jestem solidarny, jestem solidarna

14

2. Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?

17

3.	Lalki dla dziewczynek, samochody dla chłopców? O rolach społecznych, stereotypach i ich konsekwencjach	22
4.	Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane	27
5.	Jaki kraj, taka bieda? Relatywne ujęcie ubóstwa	35
6.	Kodeks etyczny jako podstawa mądrego pomagania	48
7.	Dzień Kobiet – transparenty zamiast kwiatów. Równość płci – blok 3 zajęć	58
8.	Prawo do wody prawem do życia	65
9.	„Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”, Mahatma Gandhi	72
10.	Ekologia głęboka jako globalna idea walki z dewastacją planety	81
Kwestionariusz ewaluacji materiałów		90

**Szanowne Nauczycielki, Szanowni Nauczyciele,
serdecznie zapraszamy do lektury niniejszej publikacji zawierającej materiały
edukacyjne z zakresu edukacji globalnej do prowadzenia zajęć etyki
w klasach IV–VIII szkoły podstawowej.**

Publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce, zawiera 10 scenariuszy lekcji poświęconych globalnym współzależnościom i wyzwaniom stojącym współcześnie przed krajami globalnego Południa i globalnej Północy. Materiały są ściśle powiązane z wybranymi punktami podstawy programowej kształcenia ogólnego dla II etapu edukacyjnego. Publikacja została również wzbogacona o informacje dodatkowe dla nauczycieli i nauczycielek z nadzieją, że ułatwią one Państwu nie tylko analizę treści zawartych w publikacji, ale pozwolą także na samodzielne tworzenie autorskich materiałów z zakresu edukacji globalnej.

Edukacja globalna to część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców i odbiorczyń do stawiania czoła wyzwaniom dotyczącym całej ludzkości. Przez współzależności rozumiemy wzajemne powiązania i przenikanie się systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych.

Publikacja powstała w ramach międzynarodowego projektu „W świat z klasą”, którego celem jest włączanie wątków edukacji globalnej, Celów Zrównoważonego Rozwoju i trudnych zagadnień globalnych (migracji, zmiany klimatu oraz równości płci) do zajęć przedmiotowych w oparciu o podstawy programowe kształcenia ogólnego. Wątki te są powiązane zarówno z celami kształcenia, jak i treściami nauczania. Zachęcamy w ten sposób do przybliżania perspektywy globalnej na lekcjach, które bezpośrednio ją wprowadzają, oraz przy okazji tematów, które są pretekstem do rozmowy o zagadnieniach czy wartościach bliskich edukacji globalnej.

Koncepcja edukacji globalnej stanowiąca ramy całego projektu została szczegółowo opisana w broszurze *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej* (dostępnej w wersji drukowanej oraz elektronicznej na stronie: www.bit.ly/KoncepcjaEG). W ramach serii wydawniczej projektu powstały również publikacje zawierające materiały edukacyjne z zakresu edukacji globalnej do realizacji na zajęciach języka polskiego, geografii, matematyki i religii. Są one dostępne w wersji drukowanej i elektronicznej na stronie: <http://bit.ly/PublikacjeGEA>.

Prezentowane w niniejszej publikacji scenariusze są efektem pracy doświadczonych nauczycieli i nauczycielek etyki, którzy spotykając się w przedmiotowej grupie roboczej, opracowy-

wali materiały edukacyjne jak najlepiej dostosowane do szkolnej rzeczywistości. W procesie tym, wykorzystując swoją wiedzę i kompetencje, między innymi z poprzednich projektów edukacyjnych, na przykład projektu „W świat z klasą” przeznaczonego dla szkół gimnazjalnych, wspierał ich zespół Działu Edukacji Globalnej i Ekologicznej CEO. Dane faktograficzne zostały opracowane w oparciu o rzetelne i aktualne źródła prezentowane przez sprawdzone instytucje i organizacje mające ekspercką wiedzę w danej dziedzinie. Przygotowane materiały zawierają wybrane elementy oceniania kształtującego (pytanie kluczowe, cele zajęć w języku ucznia i uczennicy); więcej informacji o tej metodzie: <https://ok.ceo.org.pl>.

Dobór tematów zaprezentowanych w publikacji odzwierciedla zainteresowania Auterek i staje się jednocześnie jedną ze wskazówek, jaką można z niej zaczerpnąć: przygodę z edukacją globalną warto rozpocząć, sięgając po tematy nam najbliższe. Różnorodność zagadnień edukacji globalnej oraz wszechstronność umiejętności i postaw, które pomaga ona kształtować, zachęcają do podejmowania dalszych samodzielnych poszukiwań i wypracowywania własnych pomysłów na jej realizację podczas zajęć w szkole.

Na kolejnych stronach znajdą Państwo między innymi ułatwiające to zadanie wyjaśnienie, na czym polega jakość w edukacji globalnej, oraz pytania, które pomogą Państwu ukierunkować samodzielną pracę nad własnymi scenariuszami zajęć. Zachęcamy również do zapoznania się z refleksjami Auterek tej publikacji ukazującymi ich spojrzenie na edukację globalną i doświadczenie tworzenia autorskich materiałów.

Wierzimy, że niniejsza publikacja zachęci Państwa do podjęcia wyzwania, jakim jest edukacja globalna, i okaże się pomocna podczas prowadzenia zajęć przedmiotowych w szkole podstawowej. Mamy również nadzieję, że uczniowie i uczennice przyjmą zaproponowane aktywności z zaciekawieniem. Warto pamiętać, że wzmacniając obecność edukacji globalnej w salach lekcyjnych w Polsce, przyczyniamy się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju, a co za tym idzie – bardziej sprawiedliwego, zrównoważonego i pełnego pokoju świata dla każdego.

**Autorki oraz zespół projektu
„W świat z klasą”
Centrum Edukacji Obywatelskiej**

Jak realizować edukację globalną na zajęciach etyki?

Podstawa programowa etyki określa „budzenie i rozwijanie refleksyjności i wrażliwości aksjologicznej ucznia i uczennicy oraz kształtowanie postawy szacunku, otwartości, współdziałania i odpowiedzialności” za pomocą formułowania ocen moralnych jako najogólniejszy cel przedmiotu. Odpowiedzialne wyrażanie ocen to ważny aspekt kształcenia i wychowania, ale też istotna część aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym. **Tak określony cel etyki w szkole otwiera szereg możliwości wprowadzania do nauczania zagadnień i treści edukacji globalnej, a także jest zbieżny z kształtowanymi przez nią umiejętnościami i postawami.**

Cele kształcenia wymieniane przez podstawę programową, Kształtowanie wrażliwości aksjologicznej i refleksyjności (I), Tworzenie wypowiedzi (II), Kształtowanie postaw (III) i Samokształcenie (IV), mogą być realizowane przez założenia edukacji globalnej prezentowane w materiałach zawartych w tej publikacji. Uczniowie i uczennice biorący udział w zajęciach realizowanych na podstawie tych materiałów skupiają się na wartościach i normach moralnych, co wpływa na pogłębienie rozumienia siebie jako istoty społecznej, swojej roli w świecie i odpowiedzialności za siebie i innych.

Pytania o odpowiedzialność oraz o swoją rolę w świecie to kwestie, które każdy powinien rozważać, aby móc aktywnie i zgodnie z zasadami moralnymi żyć we współczesnym świecie nieustannie zmieniających się zasad, nowych wyzwań i celów, w którym nie wystarcza już tylko wiedza o tym, co dzieje się w najbliższym otoczeniu. Poznanie globalnych współzależności wydaje się kluczowym elementem zrozumienia rządzących światem reguł.

Przed młodymi ludźmi stawia się wyzwania, które wymagają od nich odpowiednich postaw. Postawy te znajdują odzwierciedlenie w treściach podstawy programowej etyki i są realizowane poprzez kierowanie się szacunkiem wobec najbliższych, ale też wobec innych kultur, umiejętnością rozwiązywania konfliktów, solidarnością, ale i wiedzą niezbędną do odnalezienia się w tym świecie, w którym przyroda i Bóg-sacrum stanowią ważne wartości. **Tak sformułowane treści nauczania etyki wydają się bardzo bliskie wartościom edukacji globalnej i ideom przyświecającym Celom Zrównoważonego Rozwoju postawionym przed ludzkością.** Czyż bowiem rola człowieka wobec innych, wobec przyrody i wytworów ludzkości w myśl treści podstawy programowej, nie jest zbieżna z głównymi założeniami tych Celów? Taki podział treści nauczania znalazł odzwierciedlenie w układzie tej publikacji.

Niniejsze scenariusze wprowadzają młodego człowieka w problemy współczesnego świata, ale też pokazują rozwiązania, jakie może zastosować, zyskując poczucie współodpowiedzialności i sprawczości. **Każdy z prezentowanych scenariuszy uwzględnia akcentowane w podstawie programowej doświad-**

czanie świata przez uczniów i uczennice w drodze kreowania postaw opartych na cennych wartościach.

Jednym z celów kształcenia etycznego sformułowanych w podstawie programowej jest charakteryzowanie i kształtowanie postaw moralnych – w szczególności postawy szacunku wobec każdego człowieka (III. 2). W zajęciach etyki tkwi więc ogromny potencjał, aby kwestionować stereotypowe i etnocentryczne spojrzenie na świat i ludzi, a także rozwijać umiejętności wypowiadania się z szacunkiem. Próbą zmierzenia się z tym wyzwaniem może być realizacja scenariusza *Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?*

Prezentowane aktywności proponują młodym ludziom sposoby radzenia sobie z wyzwaniami takimi jak migracje w scenariuszu *Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane, równość płci* w dwóch scenariuszach: *Lalki dla dziewczynek, samochody dla chłopców? O rolach społecznych, stereotypach i ich konsekwencjach* oraz *Dzień Kobiet – transparenty zamiast kwiatów. Równość płci – blok 3 zajęć czy zmiana klimatu* w scenariuszu *„Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”, Mahatma Gandhi*. Każdy scenariusz przybliża realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju i pokazuje młodym ludziom, jak wiele od nich zależy.

Materiały czerpią również z **zagadnień filozofii** zachodniej, jak na przykład etyki sokratejskiej w scenariuszu *Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane*, ale też z filozoficznego dorobku kultur tradycyjnych w scenariuszu *Ekologia głęboka jako globalna idea walki z dewastacją planety* oraz z innych ciekawych metod, jak na przykład dociekań filozoficznych w scenariuszach Doroty Stępniańskiej wykorzystujących bajki filozoficzne jej autorstwa. **Okazuje się, że filozofia i etyka mogą pomagać w rozstrzygnięciu współczesnych dylematów moralnych w zmieniającej się szybko rzeczywistości.**

W podstawie programowej etyki jest mowa o uniwersalnych zasadach postępowania, kluczowych wartościach i postawach, które uczeń rozumie i praktykuje. Zadanie nauczyciela i nauczycielki etyki to pokazać młodzieży zależności między postępowaniem własnym (i innych osób) a uniwersalnymi zasadami i wartościami. Nauczyciel i nauczycielka w prezentowanych materiałach nie tylko znajdują wiele propozycji, jak zaangażować młodzież w rozwiązywanie problemów współczesności, ale też przekonują się, że realizowane lekcje sprawiają, że uczniowie i uczennice rozumieją swoją rolę w świecie.

Życzymy Państwu przyjemnej lektury i satysfakcji z prowadzenia zajęć poruszających zagadnienia edukacji globalnej.

**Autorki oraz zespół projektu
„W świat z klasą”
Centrum Edukacji Obywatelskiej**

Jakość w edukacji globalnej

Edukacja globalna to znacznie więcej niż wiedza o świecie. Kształtuje także postawy i umiejętności młodych ludzi, odwołując się do wartości, które leżą u jej podstaw. Dzięki temu możliwe jest podejmowanie przez nich aktywności i działanie na rzecz zmiany – zarówno w skali lokalnej, jak i globalnej. Aby przybliżyć Państwu koncepcję edukacji globalnej, stworzyliśmy infografikę w postaci książki (znajduje się na drugiej stronie okładki), która ilustruje poszczególne jej komponenty: wartości, postawy, umiejętności, zagadnienia oraz odniesienie do działania.

Aby realizować edukację globalną wysokiej jakości, warto pamiętać o tych pięciu elementach, które się na nią składa-

ją. Zachęcamy do korzystania z tej infografiki, a także do zapoznania się z broszurą *Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w szkole podstawowej*, która wyjaśnia koncepcję edukacji globalnej oraz prezentuje przykłady realizacji edukacji globalnej na wybranych przedmiotach w ramach podstawy programowej. Broszura oraz wszystkie publikacje przedmiotowe (do języka polskiego, geografii, matematyki, religii oraz etyki) są dostępne online pod adresem: <http://bit.ly/PublikacjeGEA>.

Zapraszamy do zapoznania się z poniższymi wskazówkami, które podpowiadają, w jaki sposób pracować z uczniami i uczennicami, aby realizować edukację globalną wysokiej jakości.

Edukacja globalna:

1

KŁADZIE NACISK NA WSPÓŁZALEŻNOŚCI POMIĘDZY GLOBALNĄ PÓŁNOCĄ I GLOBALNYM POŁUDNIEM; NIE OGRANICZA SIĘ DO PREZENTACJI PROBLEMÓW GLOBALNYCH.

Mówiąc o wyzwaniach stojących przed współczesnym światem i jego problemach – na przykład o kwestii dostępu do zasobów czy o zmianie klimatu – pokazuj, w jaki sposób wpływają na nie globalne powiązania między krajami – polityczne, społeczne czy handlowe – a także nasze codzienne wybory.

2

POKAZUJE PROCESY GLOBALNE W ICH WYMIARZE LOKALNYM, PREZENTUJĄC ICH KONSEKWENCJE DLA ZWYKŁYCH LUDZI; NIE OGRANICZA SIĘ DO ABSTRAKCYJNYCH POJĘĆ.

Omawiając zagadnienia dotyczące globalizacji, ilustruj je przykładami z życia uczniów i uczennic i pokazuj analogiczne procesy zachodzące w krajach globalnego Południa i globalnej Północy. Stosuj metody, które pozwolą im zrozumieć te powiązania i wzmocnią umiejętność kreatywnego myślenia.

3

STOSUJE AKTUALNY I OBIEKTYWNY OPIS LUDZI I ZJAWISK; NIE UTRWALA ISTNIEJĄCYCH STEREOTYPÓW.

Mówiąc o krajach globalnego Południa, zawsze korzystaj z wiarygodnych źródeł oraz przytaczaj aktualne i sprawdzone dane. Na osobach prowadzących zajęcia spoczywa duża odpowiedzialność, więc przed wykorzystaniem każdego materiału zastanów się, czy pomoże on pozbyć się stereotypów, czy raczej je wzmocni.

4

POKAZUJE PRZYCZYNY I KONSEKWENCJE ZJAWISK GLOBALNYCH; NIE OGRANICZA SIĘ DO FAKTOGRAFII.

Przybliżając uczniom i uczennicom zjawiska globalne, dociekaj przyczyn, analizuj ich konsekwencje dla nas i osób, których dany problem dotyczy bezpośrednio. Rozumienie tych zależności wzmacnia poczucie osobistego wpływu i motywację do zaangażowania się na rzecz zmiany w skali globalnej.

5 TŁUMACZY POTRZEBĘ ODPOWIEDZIALNEGO ZAANGAŻOWANIA W ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW GLOBALNYCH; NIE SŁUŻY WYŁĄCZNIE ZBIERANIU FUNDUSZY NA CELE CHARYTATYWNE.	Zachęcaj uczniów i uczennice do aktywnego włączania się w życie społeczności lokalnej. Kształtuj postawy: odpowiedzialności, solidarności, empatii, zwracając uwagę na to, że naszymi codziennymi wyborami – robiąc zakupy, głosując czy wybierając środek transportu – możemy świadomie wpływać na świat.
6 SZANUJE GODNOŚĆ PREZENTOWANYCH OSÓB; NIE SIĘGA DO DRASTYCZNYCH OBRAZÓW, NIE SZOKUJE PRZEMOCĄ I LUDZKIM CIERPIENIEM.	Wyświetlając filmy bądź pokazując fotografie, zastanów się, czy sam/sama, będąc w takiej sytuacji, chciałbyś/chciałabyś być tak przedstawiony/przedstawiona. Zapoznaj się z <i>Kodeksem w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa</i>; wspólnie z uczniami i uczennicami analizujcie bieżące przekazy medialne, zastanawiając się nad ich znaczeniem i funkcją.
7 UCZY KRYTYCZNEGO MYŚLENIA I FORMUŁOWANIA WŁASNYCH OPINII NA TEMATY GLOBALNE; NIE PROMUJE JEDNEJ IDEOLOGII, NIE OFERUJE GOTOWYCH ODPOWIEDZI.	Stwarzaj uczniom i uczennicom okazje do dyskusji, nie unikaj trudnych tematów i pozwalaj na wyrażanie własnych opinii oraz świadome podejmowanie decyzji. Pokazuj, w jaki sposób krytycznie analizować docierające do nich informacje – kto jest ich autorem lub autorką, w jakiej sytuacji i w jakim celu powstały.
8 PROMUJE ZROZUMIENIE I EMPATIE; NIE ODWOŁUJE SIĘ TYLKO DO WSPÓŁCZUCIA.	Zachęcaj młodzież do zadawania pytań, dzielenia się własnymi odczuciami i emocjami, a także poznawania odczuć i emocji innych osób – zarówno w klasie, jak i odnosząc się do postaci i historii, które poznajecie podczas zajęć. Stosuj metody, które rozwijają empatię i zachęcają do podejmowania aktywności.
9 ODDAJE GŁOS LUDZIOM, KTÓRYCH SYTUACJĘ PREZENTUJE; NIE OPIERA SIĘ NA DOMYSŁACH I WYOBRAŻENIACH.	Sięgaj po relacje z pierwszej ręki, bezpośrednio od bohaterów i bohaterów oraz świadków i świadki wydarzeń. Takie przekazy najlepiej zobrazują temat oraz pomogą go lepiej zrozumieć i zapamiętać.
10 WYKORZYSTUJE METODY INTERAKTYWNE; NIE OGRANICZA SIĘ DO PASYWNEGO PRZEKAZYWANIA TREŚCI.	Zachęcaj uczniów i uczennice do aktywnego uczestnictwa w zajęciach; najlepiej zapamiętujemy to, co sami/same mówimy i robimy – zapewnij więc jak najwięcej przestrzeni, by młodzież sama miała okazję zdobyć informacje, przeanalizować je i zaprezentować.
11 STAWIA SOBIE ZA CEL ROZWIJANIE ZARÓWNO WIEDZY, JAK I UMIEJĘTNOŚCI ORAZ POSTAW.	Dbaj o wszechstronny rozwój młodzieży; dawaj uczniom i uczennicom możliwość swobodnego wypowiedziania się i powierzaj im odpowiedzialne zadania na miarę ich możliwości. Zachęcaj do realizacji projektów edukacyjnych oraz aktywności pozalekcyjnej.
12 POKAZUJE ZNACZENIE DZIAŁAŃ JEDNOSTEK W REAKCJI NA GLOBALNE WYZWANIA; NIE UTRWAŁA POCZUCIA BEZRADNOŚCI.	Zachęcaj uczniów i uczennice do działania, podając przykłady sukcesów oddolnych akcji i wskazując możliwości zaangażowania się na rzecz zmiany lokalnej i globalnej. Sam/sama dawaj dobry przykład!

Pytania do samodzielnej pracy nad scenariuszem z zakresu edukacji globalnej

Poniższe pytania mają za zadanie ułatwić Państwu – nauczycielom i nauczycielkom – pracę nad tworzeniem autorskich scenariuszy, ćwiczeń i propozycji projektów edukacyjnych. Pomagają one sprawdzić, czy dany materiał mieści się w ramach edukacji globalnej (a więc nie jest na przykład edukacją międzykulturową) i czy jest zgodny z jej zasadami, w tym z zaleceniami Kodeksu informowania o krajach Południa. Aby uznać, że scenariusz spełnia te kryteria, na każde z poniższych pytań należy odpowiedzieć TAK, przy czym w punkcie trzecim, gdzie znajdują się podpunkty A, B, C, wystarczy odpowiedzieć TAK na jedno z nich (choć może zdarzyć się tak, że będą trzy twierdzące odpowiedzi). Pytaniom towarzyszą przykłady oraz komentarze wyjaśniające treść pytań.

1. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu dotyczy przynajmniej jednego z 15 zagadnień edukacji globalnej zawartych w infografice w postaci książki?

TAK/NIE

KTÓREGO?

Wierzmy, że 15 zagadnień zawartych w infografice w postaci książki (dostępnej na drugiej stronie okładki niniejszej publikacji) obejmuje na tyle wszechstronnie tematy podejmowane w ramach edukacji globalnej, że z łatwością odnajdziesz te, których dotyczy Twój materiał. Jeśli masz wrażenie, że nie jesteś w stanie dopasować swojej propozycji do żadnego z nich, może to oznaczać, że warto raz jeszcze zastanowić się, czy na pewno scenariusz, ćwiczenie lub propozycja projektu zawiera elementy edukacji globalnej.

2. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu ukazuje omawiany temat w perspektywie globalnej?

TAK/NIE

W JAKI SPOSÓB?

To jest pytanie, które zachęca do zastanowienia się, czy zagadnienie, które omawiasz, dotyczy kwestii globalnych tylko w perspektywie lokalnej w danej części świata (na przykład prawa dziecka i prawo do edukacji w wybranym państwie – na przykład w Kambodży) czy pokazuje dane zagadnienie w szerszym, globalnym ujęciu (wyjaśniając na przykład kontekst danej sytuacji, uwarunkowania prawne czy kulturowe na tle państw regionu czy w zestawieniu z innymi częściami świata). Perspektywa globalna pozwala młodym ludziom lepiej zrozumieć zjawiska i procesy zachodzące we współczesnym świecie, a jej ogromną wartością jest również odwoływanie się do opinii i perspektywy mieszkańców i mieszkank globalnego Południa.

Jeśli w scenariuszu/ćwiczeniu/propozycji projektu dotykasz zagadnienia globalnego, na przykład ubóstwa (w Polsce lub w Indiach), staraj się omówić je w perspektywie globalnej, na przykład wyjaśniając, na czym polega mechanizm tak zwanej „pętli ubóstwa” (sytuacja, w której z pokolenia na pokolenie „dziedziczy się” ubóstwo, z którego w związku z tym trudno jest się wydostać) – także w wymiarze politycznym czy gospodarczym (na przykład tłumacząc jego związek z umowami handlowymi Północ–Południe).

3.

A) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu wyjaśnia jakąś współzależność globalną?

TAK/NIE

JAKĄ?

W edukacji globalnej szczególny nacisk kładziemy na wyjaśnianie współzależności globalnych, czyli tego, w jaki sposób różne części świata wzajemnie od siebie zależą i na siebie wpływają, na przykład w jaki sposób występowanie złożeń naturalnych lub związki historyczne wpływają na relacje handlowe między krajami globalnej Północy a krajami globalnego Południa. Jeśli nie dostrzegasz bezpośrednio takiej współzależności globalnej w swoim materiale, sprawdź kolejne dwa pytania:

B) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu, przedstawiając rzeczywistość („tak jest na świecie”), ukazuje podobieństwa i różnice między rejonami świata?

TAK/NIE

JAKIE?_____

Edukacja globalna stara się ukazywać szerszy kontekst omawianych zagadnień i nie poprzestaje jedynie na prezentowaniu rzeczywistości, na przykład wymienieniu, jakie złoża naturalne występują w danym państwie. Warto zestawiać ze sobą dane, zachęcając młodzież do ich analizy i krytycznej oceny, na przykład poprzez porównanie znaczenia wymiany handlowej między Gambią a Wielką Brytanią i jej wpływem na oba państwa – ich gospodarki oraz sytuację mieszkańców i mieszkańek.

C) Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu pokazuje analogiczne procesy/zjawiska zachodzące w innych częściach świata?

TAK/NIE

JAKIE?_____

Przy omawianiu współczesnych relacji handlowych Gambii z Wielką Brytanią możesz odwołać się do analogicznych przykładów relacji krajów Północy z byłymi koloniami, aby ukazać ten proces w szerszej perspektywie. Jeśli omawiasz kwestię ubóstwa, możesz przedstawić przykłady z różnych części świata – pozwoli to dostrzec młodzieży, że ludzie w krajach globalnego Południa i globalnej Północy mierzą się z podobnymi wyzwaniami globalnymi, oraz zrozumieć, jak różni ludzie próbują sobie z nimi radzić.

4. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu wykracza poza prezentację folkloru?

TAK/NIE

To pytanie pomocnicze, które ma nas uczulić na to, aby materiał edukacyjny rzeczywiście realizował cele edukacji globalnej, a nie na przykład edukacji międzykulturowej. Omawianie tradycyjnych strojów lub zwyczajów różnych grup etnicznych nie mieści się w ramach edukacji globalnej, ponieważ nie odnosi się do żadnych współzależności globalnych ani samo w sobie nie wyjaśnia żadnych zjawisk czy procesów globalnych. Dopuszczalne jest natomiast odwoływanie się do folkloru w celu wyjaśnienia takowych, jednak warto zawsze zadać sobie pytanie o cel takiego działania i jego ewentualne konsekwencje – czy służy przekazaniu wiedzy? Czy ma stanowić jedynie ciekawostkę? Czy nie utrzuca stereotypów?

5. Czy scenariusz/ćwiczenie/propozycja projektu unika stereotypowego przedstawiania osób i zjawisk?

TAK/NIE

W JAKI SPOSÓB?_____

Umiejętność rzetelnego informowania i promowanie antydyskryminacyjnych postaw to klucz do sukcesu przy prowadzeniu zajęć z edukacji globalnej z młodzieżą. Warto kilkakrotnie spojrzeć na swój scenariusz pod tym kątem i upewnić się, że nie zawiera stereotypowego przekazu, nie posługuje się takimi ilustracjami, odwołuje się do faktów i rzetelnych danych statystycznych. W razie wątpliwości z pomocą może przyjść dwa-naście zasad jakości edukacji globalnej (zawartych na poprzednich stronach niniejszej publikacji) i Kodeks informowania o krajach Południa (dostępny pod adresem: <http://bit.ly/KodeksInformowania>).

Słowo od Auterek

„Dobro wspólne jest w istocie etyką”

Pracując nad scenariuszami, zadawałam sobie pytania: Dla czego je piszę? Co jest moim celem? Co chcę osiągnąć?

Globalizacja dotyczy nas wszystkich, pozostajemy jej aktywnymi uczestnikami i uczestniczkami, choć nie do końca świadomymi. Wyzwaniem jest mówić o niej tak, aby nie powielać stereotypów, aby unikać uprzedzeń, prezentować różne punkty widzenia w duchu szacunku i godności, dlatego pośrednim celem stworzonych przeze mnie scenariuszy jest ćwiczenie uważności. W dzisiejszym świecie społeczeństwo powinno być odpowiedzialne, świadome swoich praw i obowiązków, powinno umieć się organizować i brać aktywny udział w życiu publicznym. Chcę jako nauczycielka współuczestniczyć w jego kształtowaniu. Uważam, że wielki potencjał w tej dziedzinie mają projekty edukacyjne, w których młodzież przejmuje inicjatywę, dostrzegając wagę solidarności czy budując i wzmacniając poczucie sprawczości.

Fundament społeczeństwa obywatelskiego stanowią między innymi: wolność, równość, solidarność, sprawiedliwość, poszanowanie środowiska naturalnego, wspólna odpowiedzialność, zaangażowanie oraz idea dobra wspólnego. Priorytetem w tym zbiorze wartości i postaw pozostaje dla mnie idea dobra wspólnego, które warunkuje i określa istnienie pozostałych. Bliskie są mi następujące słowa:

Patrząc z nadzieją w przyszłość

Chciałabym, aby świat, w którym będzie dorastał mój syn, był pozbawiony zanieczyszczeń środowiska, pełen tolerancji i akceptacji, wolny od głodu i ubóstwa. **Choć wydaje się to utopijną wizją, jest ona możliwa do zrealizowania przez naszą młodzież – wyedukowaną, świadomą i zdeterminowaną w zmienianiu rzeczywistości na lepsze, na świat pełen równości.** Dlatego z satysfakcją poświęcam się pracy nauczycielki etyki oraz podjęłam się współpracy przy tworzeniu scenariuszy wprowadzających wątki edukacji globalnej do nauczania etyki w szkole podstawowej.

Przygoda z Centrum Edukacji Obywatelskiej była dla mnie bardzo inspirująca. Cieszę się, że mogłam brać udział w tak

Dobro wspólne jest w istocie etyką – sposobem na wyjście poza homo oeconomicus, samolubną, kalkulującą, zachłanną na korzyść jednostkę, jaką chcą nas widzieć politycy i ekonomiści. Dobro wspólne zakłada, że ludzie są bardziej skomplikowani, że większe bogactwo naszych zachowań może być wpisane w strukturę naszych instytucji społecznych. Dobro wspólne zakłada ważną rolę samoorganizacji i samorządu, uzupełniających, a zarazem będących wyzwaniem dla rządu państwowego. [...] [Chodzi] o dbałość, abyśmy to dziedzictwo chronili i przekazali, nieumniejszone, następnym pokoleniom. To obejmuje wszystko, od dziedzictwa wiedzy i kultury przez spójność naturalnych ekosystemów, przestrzeń publiczną i tradycje społeczności, niezbędne do życia wspólnie użytkowane lasy, łowiska i uprawy aż do niezliczonych innych zasobów, jakie moralnie lub prawnie współposiadamy.*

Empatia i zrozumienie to kluczowe elementy tej postawy, nie chodzi bowiem tylko o współczucie i litość, ale o szacunek dla innego człowieka. Dlatego tak istotne jest pojmowania świata w kategoriach etycznych, nie tylko ekonomicznych czy politycznych.

Dorota Stępiak,
Szkoła Podstawowa nr 1 im. J. Kusocińskiego
w Ożarowie Mazowieckim
Gimnazjum im. Bohaterów Powstania Warszawskiego
w Ożarowie Mazowieckim
Prywatna Szkoła Podstawowa KOLUMBUS w Błoniu

wartościowym projekcie. Choć praca nad scenariuszami momentami była wyczerpująca, efekt przyniósł zadowolenie i dumę. Gdy się zakończyła, poczułam żal, że to niezwykle doświadczenie dobiegło końca.

Bardzo dziękuję za wsparcie merytoryczne i edytorskie Marcie Jackowskiej-Uwadizu, Karolinie Kowalewskiej i Dorocie Stępiak oraz całemu zespołowi projektu „W świat z klasą”. Dziękuję za inspirujące spotkanie w Wildze i życzę Centrum Edukacji Obywatelskiej wielu kolejnych edycji tego projektu.

Paulina Urbaniak,
Szkoła Podstawowa nr 89 im. K. K. Baczyńskiego w Poznaniu

* Wystąpienie Davida Bolliera, amerykańskiego aktywisty i pisarza, *Dobro wspólne jako stary/nowy paradygmat rządzenia się, gospodarki i polityki*, 4 grudnia 2012 roku, opublikowane przez P2P Foundation na licencji CC-BY-SA, http://wiki.p2pfoundation.net/DOBRO_WSP%C3%93LNE_JAKO_NOWY_PARADYGMAT.

Uczenie etyki to uczenie o całym świecie

Drogie Koleżanki i Koledzy, Nauczycielki i Nauczyciele etyki, uczenie etyki w szkole to trochę jak uczenie o całym świecie, o wszystkim tym, co nie zmieściło się w podstawie programowej innych przedmiotów. Podczas naszych zajęć próbujemy wprowadzić dzieci i młodzież w złożoną rzeczywistość, w której funkcjonuje człowiek. Robimy wiele, by pomóc im w rozwoju moralnym. Proponowane przez nas treści i aktywności są jakby rusztowaniem, dzięki któremu młody człowiek mozolnie buduje swój kręgosłup moralny. Edukacja globalna powinna stanowić jedną z kondygnacji tego rusztowania, jeśli chcemy, by nasza młodzież stawiała się świadoma, pełna empatii, odpowiedzialna i zaangażowana. Dlatego z takim zapalem i nadzieją przystąpiłam do pracy nad publikacją wprowadzającą edukację globalną na zajęcia etyki.

Etyka w szkole zdaje się naturalną przestrzenią do pracy nad zagadnieniami globalnych współzależności. Rozważania nad tą problematyką opierają się na typowych dla etyki niejednoznaczności, złożoności i kontekstowości, stąd też praca z tematyką globalną na lekcjach etyki nie wymaga specjalnego dopasowywania do podstawy programowej. Większym wyzwaniem dla mnie jako autorki była selekcja obszarów, na jakie warto wkroczyć z młodzieżą w różnym wieku. Za cokolwiek bym się nie zabrała, wydawało się szalenie ważne. Nie wyobrażałam sobie tych materiałów bez odwołania się do Celów Zrównoważonego Rozwoju nr 2: Zero głodu, nr 16: Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje, nr 10: Mniej nierówności, nr 13: Działania w dziedzinie klimatu czy nr 4: Dobra jakość edukacji.

Tematyka, do podjęcia której namawiam Was w moich scenariuszach, jest mi bliska z kilku powodów. Ubóstwo to obszar moich zainteresowań badawczych. Wiem, że ten problem wymaga poznania i zrozumienia przez młodych ludzi, bo narosły wokół niego liczne mity. Jest to temat wymagający, ale stanowi jednocześnie doskonały grunt do treningu empatii. Z ubóstwem naturalnie łączę tematykę pomocy i wszelkie dylematy moralne z nią związane. Wyznam pogląd, że pomagać należy mądrze, inaczej się szkodzi. Kolejnym z Celów Zrównoważonego Rozwoju ważnym dla mnie osobiście jako matki dwóch dziewczynek jest równość płci. Marzę, by świat stał się kiedyś miejscem, w którym żadna dziewczyna ani przez chwilę nie będzie żałować, że nie urodziła się chłopcem. Należy do tego dążyć głównie poprzez edukację, obalanie stereotypów i dawanie siły młodym ludziom, zwłaszcza dziewczynkom, by domagały się swoich praw.

I na koniec drugie moje wielkie marzenie, któremu dałam wyraz w scenariuszu odwołującym się do ekologii głębokiej: nauczmy ludzi żyć tak, by nasze wnuki mogły się jeszcze cieszyć widokiem słonecznej, piaszczystej plaży oraz fal morskich i oceanów bez grubej warstwy plastikowych śmieci. Ktoś może powiedzieć: „Tego się tak nie da zrobić! To nie zadziała!”, a ja z wiarą w edukację odpowiem: „Tylko tak! Od podstaw, mądrze asystując w rozwoju przyszłych pokoleń”. Mam nadzieję, że Ty, Droga Nauczycielko, Drogi Nauczycielu, dzieląc tę wiarę, sięgniesz w swojej pracy po moje propozycje i wspólnie z poziomą szkolną ławką będziemy starali się uczynić świat lepszym.

Karolina Kowalewska,
Spark Academy w Poznaniu

Podstawa programowa a systematyczna realizacja edukacji globalnej na zajęciach etyki w szkole podstawowej

	Nazwa materiału	Rodzaj materiału	Klasa	Punkt podstawy programowej (cele kształcenia, treści nauczania)	Gdzie znaleźć materiał?
Człowiek wobec innych	1. Jestem solidarny, jestem solidarna	ćwiczenie	VII–VIII	II. 2, 3, IV. 4 II. 18, V. 6	s. 14
	2. Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?	scenariusz	IV	I. 1, 4, II. 2, 4 II. 18, III. 2, VII. 1	s. 17
	3. Lalki dla dziewczynek, samochody dla chłopców? O rolach społecznych, stereotypach i ich konsekwencjach	scenariusz	IV	I. 1, II. 2, III. 1, 2 II. 3, VII. 1, 2	s. 22
	4. Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane	scenariusz	V–VI	II. 3, 5, III. 2, IV. 4 II. 2, VII. 5, VIII. 1	s. 27
	5. Jaki kraj, taka bieda? Relatywne ujęcie ubóstwa	scenariusz	VI–VIII	I. 1, 2, II. 2, 5, III. 2, IV. 3 II. 20, III. 1, 2, 7, IV. 3, 4	s. 35
	6. Kodeks etyczny jako podstawa mądrego pomagania	scenariusz	VIII	I. 1, 2, 3, II. 4, III. 1, 2, 3, IV. 1, 2 I. 1d i f, 10, II. 14, 20, IV. 3	s. 48
	7. Dzień Kobiet – transparenty zamiast kwiatów. Równość płci – blok 3 zajęć	scenariusz	VII–VIII	I. 2, III. 2, 3 II. 20, III. 1, 2, VII. 1, 2, 4, 5	s. 58
Człowiek wobec przyrody	8. Prawo do wody prawem do życia	scenariusz	IV–V	II. 4, IV. 4 V. 2, 4, 6	s. 65
	9. „Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”, Mahatma Gandhi	scenariusz	V–VI	II. 5, IV. 1, 4 IV. 1, V. 1, 2, 3, 4, 5, 6	s. 72
	10. Ekologia głęboka jako globalna idea walki z dewastacją planety	scenariusz	VII–VIII	I. 1, 2, 3, 5, II. 2, 5, III. 1, 2, 3, IV. 2, 4 I. 1a, V. 3, 6, VII. 5	s. 81

Jak rozmawiać (i wzajemnie się słuchać)

– 10 porad

Rozmowa jest jedną z najbardziej podstawowych czynności, jakie na co dzień wykonuje każdy z nas. Ta pierwotna łatwość jest jednak tylko pozorna. Jeśli mamy wymieniać opinie na tematy, które dotyczą naszych wartości i emocji, okazuje się, że skala trudności znacznie rośnie. Jak zatem rozmawiać, aby dyskusja zbliżała, a nie oddalała od siebie rozmówców i rozmówczynie? Oprócz wiedzy na temat wpływu emocji na takie rozmowy oraz możliwych reakcji osób rozmawiających warto jeszcze zapoznać się z propozycją 10 porad, które mogą pomóc w słuchaniu innych i byciu wysłuchanym. Zwłaszcza jeśli rozmawiamy na trudne tematy.

1. Mów do większości, a nie tylko do przekonanych

Używaj języka, który nie zaostreza podziałów. Szukaj argumentów odwołujących się do wspólnych wartości. Załóż dobrą wolę wszystkich uczestników i uczestniczek dyskusji. Próbuj zrozumieć odmienne stanowisko, a nie oceniaj.

2. Szanuj osoby, o których mówisz

Okazuj szacunek nie tylko osobom, o których mówisz, ale też tym, z którymi prowadzisz rozmowę. Uśmiechaj się, słuchaj, nie przerywaj, doceniaj argumenty, znajdź w wypowiedziach coś, z czym się zgadzasz.

3. Bądź uczciwy

Nie narzucaj swojego zdania. Powołuj się na wiarygodne źródła informacji. Jeśli dane różnią się w zależności od źródła – poinformuj o tym. Jeśli czegoś nie wiesz, powiedz to – nie musisz być alfą i omegą w każdym temacie. Pozostaw ocenę faktów innym. Jeśli wypowiadasz swoje zdanie, podkreśl to i pokaż argumenty, które ciebie osobiście przekonują.

4. Odwołuj się do wartości

Prezentując swoje zdanie, odwołuj się do wartości, które za tym stoją. Rozmówcom i rozmówczynie pozwoli to zrozumieć twój świat i zbliżyć się do ciebie.

5. Mów o konkretnych rozwiązaniach

Precyzuj, o jakich rozwiązaniach mówisz, co konkretnego masz na myśli. To da ci pewność, że rozmawiacie o tym samym wątku. Dodatkowo warto pamiętać i podkreślać, że nie ma uniwersalnych rozwiązań, które sprawdzą się zawsze i wszędzie.

6. Nie tylko fakty

Fakty można różnie interpretować. Pamiętaj o tym i bądź przygotowany, że te same informacje mogą wywołać różne reakcje. Im bardziej nie rozumiesz jakiegoś stanowiska, tym bardziej zachęcaj do wypowiadania się osobę, która je prezentuje – im więcej powie, tym masz większą szansę zrozumieć wartości, jakie stoją za deklarowaną przez nią opinią.

7. Jeśli istnieją kontrowersje, nie neguj ich

Jeśli masz świadomość, że stanowisko, którego bronisz, jest kontrowersyjne, a rozwiązania poruszanych problemów są trudne, powiedz o tym głośno. Podkreśl szczególnie te obawy, do których jest ci blisko. Wzmocnisz w ten sposób swoją wiarygodność.

8. Nazywaj konkretne zachowania, nie ludzi

Nie posługuj się stereotypami, unikaj generalizacji. Mówiąc na przykład „Polacy i Polki są nietolerancyjni”, podajesz nieprawdę, bo ze zdania tego wynika, że dotyczy to wszystkich Polaków i Polek. Nie stosuj wielkich kwantyfikatorów – „każdy”, „wszyscy” – bo oddalają cię one od zachowań, na których powinieneś się skupić.

9. Bądź uważny na mowę nienawiści

W trudnych rozmowach łatwiej przekroczyć granicę i stosować mowę nienawiści. A za tę można uznać wszystkie wypowiedzi, które zachęcają do ksenofobii, antagonizmów na tle rasowym, antysemityzmu i innych form nietolerancji lub je usprawiedliwiają. Jeśli coś takiego słyszysz – reaguj, wyraż swój sprzeciw. Nie zgadzaj się na określenia, które odbierają człowiekowi godność.

10. Nie traktuj wszystkich, którzy się z tobą nie zgadzają, jak wrogów

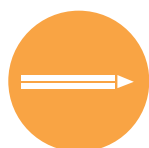
Nie potępiaj, jeśli słyszysz określenia, z którymi się nie zgadzasz. Możesz powiedzieć, że jest ci przykro słyszeć takie opinie. Jeśli widzisz, że ktoś nie umie ubrać w słowa swoich argumentów lub w sposób nieświadomy używa określeń uważanych za rasistowskie, zareaguj. Wyłóż, jak można wyrażać swoje zdanie bez stosowania ocenających określeń.

Porady przedstawione powyżej pochodzą z tekstu Antoniego Strzemiecznego. Tekst w całości dostępny jest na stronie internetowej www.migracje.ceo.org.pl; został zmodyfikowany na potrzeby niniejszej publikacji.

01

ĆWICZENIE

Jestem solidarny, jestem solidarna

DOROTA STĘPNIAK

KLASA VII–VIII

35 MINUT

Dzięki ćwiczeniu uczniowie i uczennice poznają Cele Zrównoważonego Rozwoju, zastanawiają się, czym jest zrównoważony rozwój. Młodzież pracuje w grupach trzy-, czteroosobowych, próbując zastosować w praktyce ideę solidarności społecznej oraz opracować własne pomysły na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Cele zajęć:

- dowiesz się, co oznacza pojęcie zrównoważonego rozwoju
- zrozumiesz, na czym polega idea solidarności społecznej w kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju
- opracujesz własne pomysły na realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju

Związek z podstawą programową:

II. 2, 3, IV. 4

II. 18, V. 6

Zagadnienia:

migracje, zmiana klimatu, równość płci, pokój i konflikty na świecie, władza polityczna, demokracja i prawa człowieka, zrównoważony rozwój, konsumpcja i produkcja, żywność i rolnictwo, różnorodność biologiczna, globalny rynek i handel międzynarodowy, zasoby naturalne, różnorodność i stosunki międzykulturowe, ubóstwo, edukacja, zdrowie

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 2 Zero głodu
- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 4 Dobra jakość edukacji
- 5 Równość płci
- 6 Czysta woda i warunki sanitarne
- 7 Czysta i dostępna energia
- 8 Wzrost gospodarczy i godna praca
- 9 Innowacyjność, przemysł, infrastruktura
- 10 Mniej nierówności
- 11 Zrównoważone miasta i społeczności
- 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja
- 13 Działania w dziedzinie klimatu
- 14 Życie pod wodą
- 15 Życie na lądzie
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje
- 17 Partnerstwa na rzecz Celów

Środki dydaktyczne i materiały:

podstawowy zestaw klocków Lego lub innych (liczba uzależniona od liczby osób w grupie), zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, karteczki samoprzylepne

Przebieg zajęć

1

3 minuty

Przedstaw uczniom i uczennicom cele ćwiczenia. Zapisane cele możesz umieścić w widocznym miejscu na planszy, tablicy multimedialnej, dzięki temu będzie można odwoływać się do nich podczas zajęć. Zweryfikuj, czy młodzież je rozumie, na przykład poprzez rozmowę w parach lub dokonanie parafrazy przez ucznia lub uczennicę.

2

6 minut

Zapytaj uczniów i uczennice, z czym kojarzy im się pojęcie zrównoważonego rozwoju. Zapisz termin „zrównoważony rozwój” na tablicy lub planszy. Młodzież notuje swoje skojarzenia na karteczkach samoprzylepnych, a następnie przymocowuje pod hasłem i odczytuje na głos swoje skojarzenie.

„Zrównoważony rozwój to taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie. Zrównoważony rozwój to solidarność międzypokoleniowa polegająca na znajdowaniu takich rozwiązań gwarantujących dalszy wzrost, które pozwalają na aktywne włączenie w procesy rozwojowe wszystkich grup społecznych, dając im jednocześnie możliwość czerpania korzyści ze wzrostu gospodarczego”.

Źródło: Platforma społeczna ONZ, Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, <http://www.un.org.pl/agenda-2030-rezolucja>.

3

3 minuty

Wyświetl na tablicy Cele Zrównoważonego Rozwoju ze strony <http://www.un.org.pl> i opowiedz o nich uczniom i uczennicom.

Zrównoważony rozwój jest realizowany poprzez Cele Zrównoważonego Rozwoju, które zostały stworzone przez międzynarodową społeczność i są promowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Jest to wezwanie do działania nas wszystkich, obywateli i obywaterek, ale także rządów, sektora prywatnego i instytucji międzynarodowych. Aby osiągnąć Cele i przypisane im 169 szczegółowych zadań określonych w Agendzie 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, wszystkie sektory muszą ściśle ze sobą współpracować i wspólnie szukać rozwiązań dla globalnych wyzwań. Kwestie społeczne, gospodarcze i kulturowe związane z globalnym rozwojem są często wzajemnie powiązane, podobnie jak Cele Zrównoważonego Rozwoju, które wymagają spójnego globalnego wysiłku. Warto podkreślić, że każdy – także uczeń lub uczennica czy społeczność szkolna – może wesprzeć działania na rzecz zrównoważonego rozwoju planety i dobrobytu ludzkości, przyczyniając się do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

4

15 minut

Podziel klasę na trzy-, czteroosobowe grupy. Każdej rozdaj klocki Lego lub inne, przedstaw instrukcję pracy oraz zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju ze strony <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>. Uczniowie i uczennice mają za zadanie wybrać jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju, zastanowić się nad działaniami możliwymi do zrealizowania na jego rzecz i zbudować konstrukcję, która przedstawiałaby wybrane działanie.

Instrukcja dla grup:

1. Wybierzcie jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju według własnego uznania.
2. Zastanówcie się wspólnie, w jaki sposób może on zostać zrealizowany na gruncie lokalnym, na przykład w waszej społeczności szkolnej lub w miejscowości, a także globalnie.
3. Swoje pomysły wyrażcie za pomocą klocków, wykonując dowolną konstrukcję.
4. Czas wykonania 15 minut.

Metoda pracy z wykorzystaniem klocków (Lego) może być stosowana przy wyjaśnianiu podstawowych pojęć, analizowaniu procesów, a nawet interpretacji zjawisk lub form literackich. Możemy ją wykorzystać zarówno na początku zajęć – pozwala wówczas zorientować się, jaką wiedzę na dany temat mają uczniowie i uczennice – albo podczas podsumowania zajęć czy utrwalenia wiadomości. Użycie klocków (Lego) podczas zajęć pozwala uczestnikom i uczestniczkom zobaczyć omawiane zagadnienie w trójwymiarowej formie, sprzyja również spojrzeniu z wielu perspektyw, dzięki temu pozwala uchwycić powiązania i zależności, co przekłada się na lepsze zrozumienie problemu. Metoda może być wykorzystywana w pracy grupowej, w pracy w parach czy pracy indywidualnej.

Młodzież przez określony czas tworzy konstrukcję, a następnie opowiada, co przedstawiają budowle. Zarówno osoba prowadząca zajęcia, jak i pozostałe osoby mają prawo dopytać, poprosić o wyjaśnienie

czy uściślenie. W trakcie prezentacji, jak i po niej nie dokonujemy oceny („dobrze”, „źle” lub „mogłoby być lepiej”), rezygnujemy z sądów wartościujących. Dzięki temu budujemy bezpieczną atmosferę do swobodnej wypowiedzi. Każda z powstałych konstrukcji jest bardzo indywidualna, bowiem poprzez nią ujawnia się sposób postrzegania świata przez daną osobę, uwidacznia się to, co jest dla niej ważne. W tym kontekście wzajemne słuchanie się sprzyja budowaniu relacji w grupie.

5

Przedstawiciele i przedstawicielki grup omawiają wykonane konstrukcje. Członkowie i członkinie innych grup mogą podejść, aby przyrzeć się powstałym budowlom.

5 minut

6

Zwróć uwagę uczniów i uczennic na pojęcie solidarności społecznej rozumianej jako działania dla wspólnego dobra. Podkreśl, że ich praca w ramach ćwiczenia odzwierciedla solidarność, jaką muszą wykazać się ludzie na całym świecie, aby zrealizować Cele Zrównoważonego Rozwoju.

3 minuty

Praca na rzecz Celów Zrównoważonego Rozwoju pozwala uczniom i uczennicom na lepszą integrację z ich lokalnym środowiskiem i sprzyja pogłębieniu wiedzy na temat wyzwań i współzależności globalnych oraz kształtowaniu postaw otwartości i współodpowiedzialności za społeczność lokalną i międzynarodową. Ćwiczenie może być wstępem do realizacji projektów uczniowskich na temat globalnych współzależności i na rzecz Celów Zrównoważonego Rozwoju. Pomysły na takie działania uczniowie i uczennice znajdą na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej: <http://globalna.ceo.org.pl/projekty-mlodziezowe>.

Propozycja dalszej pracy:

K. Guttenbergovitz, Prezentacja Globalne współzależności, Polska Zielona Sieć, <http://globalnepoludnie.pl/mapa>.

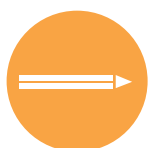
Źródła:

- Platforma społeczna ONZ, Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju, <http://www.un.org.pl/agenda-2030-rezolucja>.
- Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju, <http://www.un.org.pl>.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.

02

SCENARIUSZ

Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?

DOROTA STĘPNIAK

KLASA IV

45 MINUT

Aktywności zaproponowane w scenariuszu skłaniają uczniów i uczennice do autorefleksji, odwołania się do własnych doświadczeń życiowych. Każdy ma sam odpowiedzieć na pytanie kluczowe: Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego? Bajka filozoficzna *Przyjęcie u Każdego* staje się przyczynkiem do rozważań dotyczących konsumpcji, różnorodności oraz równości.

Pytanie kluczowe

Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?

Cele zajęć:

- zanalizujesz bajkę *Przyjęcie u Każdego*
- dowiesz się, skąd pochodzą produkty z naszych stołów
- zrozumiesz znaczenie słów „przy wspólnym stole” w odniesieniu do całego świata
- uświadomisz sobie istnienie współzależności między konsumpcją, różnorodnością i równością

Związek z podstawą programową:

I. 1, 4, II. 2, 4
II. 18, III. 2, VII. 1

Zagadnienia:

konsumpcja i produkcja, różnorodność i stosunki międzykulturowe

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 10 Mniej nierówności
- 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Metody:

dociekania filozoficzne, rozmowa, dyskusja, miniwykład, praca z mapą, praca z filmem, bajka filozoficzna

Formy pracy:

praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

duży arkusz papieru, kartki A3, kartki A4, film *Imbir – skąd się bierze imbir*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności (3:08), polityczna mapa świata, komputer, rzutnik, dostęp do internetu, załącznik

Wprowadzenie

1

2 minuty

Przedstaw temat i cele lekcji lub poproś wybranego ucznia lub uczennicę o ich odczytanie. Cele możesz umieścić w widocznym miejscu na planszy, tablicy multimedialnej, dzięki temu będzie można odwoływać się do nich podczas zajęć. Zweryfikuj, czy klasa je rozumie, na przykład poprzez rozmowę w parach lub dokonanie parafrazy przez ucznia lub uczennicę. Jeszcze raz przypomnij temat lekcji i zaproś klasę do wysłuchania bajki.

Młodzież uczestniczy w różnorodnych przyjęciach, na przykład urodzinowych, stąd bajka nawiązuje do tego, co uczniom i uczennicom bliskie, umożliwia w kolejnych etapach zajęć autorefleksję na temat tego, czy wszyscy i w takim samym stopniu mogą uczestniczyć w przyjęciach. Ponadto uczestnicy i uczestniczki zajęć zastanawiają się, skąd pochodzą produkty na ich stole.

2

13 minut

Odczytaj bajkę *Przyjęcie u Każdego* z załącznika nr 1 na głos lub rozdaj uczestnikom i uczestniczkom lekcji kopie bajki do samodzielnego czytania. Wyjaśnij uczniom i uczennicom metodę dociekań filozoficznych, zwracając szczególną uwagę na rolę zadawanych przez nich pytań do treści, której wysłuchali. Skorzystaj z informacji zawartych w tekście A. Łagodzikiej: <http://bit.ly/FilozoficzneDociekania>.

Powiedz, że każdy może zgłosić pytania do wspólnej dyskusji, które zostaną zapisane na tablicy lub dużym arkuszu papieru. Gdy wszystkie pytania zostaną zapisane, zaproś uczniów i uczennice do wyboru pytań do rozmowy na przykład poprzez podniesienie ręki: możesz ustalić limit głosów (każdy może zagłosować raz lub dwa razy). To pytanie, które zdobędzie najwięcej głosów, będzie dyskutowane. Uczniowie i uczennice, udzielając na nie odpowiedzi, mogą również dyskutować między sobą, zgadzając się z wypowiedziami poprzedników lub kwestionując je. Jeśli odpowiedzi zostają wyczerpane, przejdź do kolejnego pytania, które uzyskało najwięcej głosów lub zakończ ten etap pracy, podsumowując dyskusję.

Zdarza się, że uczniowie i uczennice formułują bardzo wiele pytań, a tym samym dyskusja nad nimi może trwać nawet 45 minut. Dlatego nauczyciel lub nauczycielka może umówić się z uczestnikami i uczestniczkami zajęć, aby każdy zgłosił 1 pytanie, ewentualnie 2 (zależnie od liczebności grupy). Rolą nauczyciela lub nauczycielki jest moderowanie dyskusji, parafrazowanie wypowiedzi uczniów i uczennic, zachęcanie do wypowiedzi. Bardzo ważne, aby komentarze nauczyciela lub nauczycielki nie miały charakteru oceniającego, ale raczej koncentrowały się na dopytywaniu, na przykład: Dlaczego tak sądzisz? Co wziąłeś pod uwagę, formułując taki wniosek? itp. Uczniowie i uczennice mają również prawo dopytywać kolegów i koleżanki. Każdy w tej rozmowie może poprosić o wyjaśnienie i uzupełnienie innych uczestników i uczestniczek rozmowy. Nauczyciel lub nauczycielka zamyka dyskusję, na przykład zwracając uwagę na różnorodność wypowiedzi, zaangażowanie itp.

Oto przykładowe pytania uczniów i uczennic wraz z odpowiedziami:

- Dlaczego Nikt nie przyszedł na przyjęcie? Bo zapomniał wysłać zaproszenia, bo zaproszenia nie dotarły na czas, bo wtedy Każdy miał przyjęcie i dlatego nikt nie mógł przyjść, nie było ludzi, bo go nie lubili.
- Dlaczego stół „wyglądał smutno”? Bo nie było dobrego jedzenia, takiego jak lubię, bo nikogo nie było, było pusto.
- Kim jest Każdy, kim jest Nikt? Każdy to też ja. Nie jestem „nikim”, bo ja to ja, Nikt, to ktoś nieważny, często się mówi, że ktoś jest „nikim”.
- Co trzeba zrobić, żeby przyjęcie było wyjątkowe? Zaprosić fajnych gości, żeby były superzabawy, niespodzianki.

Praca właściwa

3

5 minut

Odwołując się zarówno do doświadczeń młodzieży, jak i do bajki, poproś, aby osoby przypomniały sobie, w jakich uczestniczyły przyjęciach (na przykład urodzinowe, świąteczne). Następnie rozdaj kartki i poproś, aby uczniowie i uczennice narysowali stół. Zwróć uwagę, aby stół zajął centralne miejsce na kartce, gdyż wokół będą jeszcze rysować gości. Poproś, aby na stole znalazło się to, co jedzą oni, ich rodziny. Mogą również przedstawić jedzenie, którego próbowali poza granicami Polski, na przykład podczas wakacyjnych podróży.

W tym czasie napisz na tablicy lub dużym arkuszu papieru słowo „konsumpcja”. Zaproponuj, aby uczniowie i uczennice w parach zaprezentowali swoje ukończone rysunki stołów. Zadaż uczestnikom i uczestniczkom zadaż pytania, które uznasz za zasadne: Co to jest konsumpcja? Co można konsumować? Czy zawsze wiemy, co konsumujemy (na przykład gdy potrawa składa się z wielu składników, których nie widać, a które można poczuć)? Zwróć uwagę, aby wypowiedzi uczniów i uczennic były konkretne, opierały się na przykładach z ich życia i doświadczenia.

Poinformuj uczniów i uczennice, że za chwilę obejrzą film, który opowie o jednym składniku, którego zwykle nie widać, a który przede wszystkim czuć. Zaprosz młodzież do wspólnego oglądania filmu Instytutu Globalnej Odpowiedzialności *Imbir - skąd się bierze imbir* (3:08) (<http://bit.ly/FilmImbir>). Po obejrzeniu filmu zadaż uczniom i uczennicom pytania: Jaki składnik pojawił się w filmie? Skąd pochodzi? Zaproponuj, aby uczniowie i uczennice przyjrzeni się swoim rysunkom i odpowiedzieli w parach na pytania: Skąd pochodzą produkty na waszych stołach? Czego moglibyście się dowiedzieć od osób, dzięki którym trafiły one na wasz stół? Jakie pytania chcielibyście im zadaż? Czy powinniśmy wiedzieć, skąd pochodzi nasze jedzenie?

Na etapie 4 i 5 rolę nauczyciela lub nauczycielki jest takie stawianie pytań, aby stymulować dyskusję, zachęcać do wypowiedzi. Podane są przykładowe pytania. Gdy klasa rozmawia w parach, nauczyciel lub nauczycielka ma okazję przyjrzeć się rysunkom uczniów i uczennic, aby wiedzieć, w jakim kierunku moderować dyskusję.

Na kolejnym etapie pokaż uczestnikom i uczestniczkom zadaż polityczną mapę świata, wskaż kontynenty lub poproś uczniów i uczennice, aby je nazwali. Wskaż Ugandę i Polskę lub zaproponuj, aby ktoś z klasy tego dokonał. Zwróć uwagę młodzieży na odległość, jaką przebył imbir, aby trafić do Polski. Poproś, aby teraz przyjrzeni się narysowanym przez siebie potrawom, artykułom spożywczym na stołach i zastanowili się, jaką drogę mogły przebyć. Podsumowując, powiedz, że konsumujemy produkty pochodzące z wielu stron świata i wysyłamy też nasze towary do innych krajów. Bez wielu importowanych produktów (na przykład wspomniany imbir, pieprz z Wietnamu, goździki z Indonezji, ziele angielskie z Meksyku, liść laurowy z Turcji, kurkuma z Indii) trudno dziś wyobrazić sobie potrawy na naszych stołach.

Aby pełniej zobrazować, skąd pochodzą produkty znajdujące się na naszych stołach, można odnieść się do danych zawartych w Roczniku Statystycznym Handlu Zagranicznego, <http://bit.ly/RocznikHandluZagr>.

Odwołując się ponownie do doświadczeń uczniów i uczennic jako uczestników i uczestniczek różnych przyjęć, poproś, aby przypomnieli sobie osoby, które ich wówczas otaczały – innych gości. Następnie odwołaj się do bajki *Przyjęcie u Każdego* i zaproponuj, aby narysowali gości Każdego.

Pod koniec czasu przewidzianego na rysowanie zapisz na tablicy pod słowem „konsumpcja” dwa pytania: Gdzie może mieszkać Każdy? Skąd pochodzą goście Każdego? Poproś, aby uczniowie i uczennice w parach odpowiedzieli na te pytania (po jednej minucie dla każdej z osób). Gdy młodzież rozmawia, zapisz na tablicy lub dużym arkuszu papieru pytanie kluczowe: Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego? Po upływie wyznaczonego czasu zapytaj: Co było dla was ważne podczas tej rozmowy? Czego się dowiedzieliście?

Na zakończenie poproś uczniów i uczennice, aby wstali od stolików i ułożyli swoje rysunki na podłodze w formie blatu stołu. Zadaż pytanie kluczowe: Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego? Poproś uczniów i uczennice, aby uzasadniali swoje zdanie. Podczas rozmowy zaproponuj, aby wszyscy usiedli wokół „stołu”. Zapisz na tablicy słowa „różnorodność” oraz „równość”. Podsumuj, że konsumpcja i różnorodność uzupełniają się: konsumujemy różnorodne składniki ukryte w potrawach, a ich producenci mieszkają w różnych stronach świata, my sami też jesteśmy bardzo różnorodni.

Uczniowie i uczennice poznali już jedno z zagadnień edukacji globalnej – kwestię konsumpcji. Podczas odpowiedzi na pytanie kluczowe zwróć uwagę, że Każdy to zarówno ja, ty, on, ona, pani dyrektorka lub pan dyrektor czy producent lub producentka imbiru z Ugandy. Bogactwo tkwi w tym, że każdy z nas jest inny, jedyny w swoim rodzaju. Nawiąż do Celów Zrównoważonego Rozwoju – Cel 12: Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja, który może stać się punktem wyjścia do dalszej pracy nad tymi zagadnieniami z młodzieżą. Skorzystaj z plansz dostępnych na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.

Doceniając wkład pracy i zaangażowanie młodzieży, wykonaj zdjęcie wspólnego stołu, które będzie można wykorzystać na innych zajęciach etyki.

Jeśli istnieje odpowiednie miejsce (tablica ścienna, inne), można wykonać klasową wystawę prac uczniów i uczennic, a jako jej tytuł zapisać pytanie kluczowe: Dlaczego przy wspólnym stole jest miejsce dla Każdego?

Podsumowanie

10

1 minuta

Odwołaj się do tematu lekcji oraz napisu na tablicy i poproś uczniów i uczennice o dokończenie zdań. Na dzisiejszych zajęciach:

- uświadomiłem, uświadomiłam sobie, że...
- zrozumiałem, zrozumiałam, że...
- dowiedziałem, dowiedziałam się, zaskoczyło mnie...

Wypowiadają się wszyscy lub chętne osoby.

Propozycje dalszych działań:

Refleksje uczniowskie związane z zajęciami mogą być punktem wyjścia do dalszych działań młodzieży. Oto przykłady tematów:

1. Akcja lub kampania dotycząca popularyzacji Buy Nothing Day (Międzynarodowy Dzień bez Zakupów) – ostatnia niedziela listopada. Więcej informacji: <http://bit.ly/DzienBezZakupow>.
2. Co to znaczy „szanować jedzenie”? Uczniowie i uczennice mogą nakręcić filmik, w którym wskażą odpowiedzi na pytanie. Więcej informacji: Facebook, @FoodsharingWarszawa.
3. Opracowanie dekalogu Świadomego Konsumenta. Więcej informacji: <https://www.ekonsument.pl>.

Źródła:

- A. Łagodzka, *Filozoficzne dociekania w klasach I–III*, „Trendy” 2014, nr 1, <http://bit.ly/FilozoficzneDociekania>.
- Film *Imbir - skąd się bierze imbir*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności, 2016, <http://bit.ly/FilmImbir>.
- Mapa świata, ścienna, dostępna w szkole lub ze strony https://pl.wikipedia.org/wiki/Mapa_polityczna (mapy poszczególnych kontynentów).
- Roczniki statystyczne, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne>.
- GUS, *Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego*, 2018, <http://bit.ly/RocznikHandluZagr>.
- Światowy dzień bez kupowania, [Ekokalendarz.pl](http://ekokalendarz.pl), <http://bit.ly/DzienBezZakupow>.
- Strona [ekonsument.pl](https://www.ekonsument.pl), <https://www.ekonsument.pl>.
- Strona Foodsharing Polska, Facebook: @FoodsharingWarszawa.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.

Propozycje kontynuacji lekcji:

- S. Gogulla, G. Skirmuntt, scenariusz zajęć *Korzenny świat, czyli historyczne wyprawy po przyprawy i ich globalne konsekwencje*, w: *Edukacja globalna na zajęciach geografii w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/PublikacjaGeografia>.
- scenariusz zajęć *Pieprz i wanilia w moim domu. Projekt etykiety na papierze czerpanym*, w: *Edukacja globalna na plastyce i zajęciach artystycznych w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, http://bit.ly/WSK_Plastyka.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: *Bajka filozoficzna Przyjęcie u Każdego*, Dorota Stępniać

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy

Bajka filozoficzna *Przyjęcie u Każdego*, Dorota Stępnia

Bajka filozoficzna *Przyjęcie u Każdego*

Dla **Każdego** był dziś wyjątkowy dzień. Obudził się przejęty myślą o czekającym go przyjęciu. Ale to dopiero wieczorem, tak więc trzeba czekać cały dzień. Czekanie jest niełatwe i bardzo nudne. Czas dłuży się i wlecze, jakby był wiecznością. **Nikt** tego nie lubił, a to właśnie on został zaproszony na przyjęcie. **Każdy** powiedział mu, że będzie bardzo dużo gości. Ciekawe, kogo jeszcze zaprosił? – rozmyślał **Nikt**. Potem jednak przestał się nad tym zastanawiać – bo czy to ważne, kto jeszcze będzie? Przecież będzie on, i to się liczy! Ot, przyjęcie jak przyjęcie, będzie zabawa, dużo smakołyków, miła atmosfera i... może **Każdy** wymyśli jakąś super niespodziankę. Kolejne godziny mijały. **Każdy** pięknie udekorował ogród, tylko stół wyglądał jakoś smutno. Postanowił jednak nie zaprzętać sobie tym głowy, przecież jest jeszcze trochę czasu. Kolejne godziny mijały. Nadszedł wieczór. **Każdy** ładnie się ubrał (chciał zrobić wrażenie na gościach), i jeszcze te lampki w ogrodzie – było naprawdę przepięknie. Rozpierały go duma i radość, bardzo chciał, aby jego przyjęcie było wyjątkowe. Cekał i czekał, ale **Nikt** nie przyszedł. Co mogło się wydarzyć? Dlaczego został sam?

Bajka filozoficzna *Przyjęcie u Każdego*

Dla **Każdego** był dziś wyjątkowy dzień. Obudził się przejęty myślą o czekającym go przyjęciu. Ale to dopiero wieczorem, tak więc trzeba czekać cały dzień. Czekanie jest niełatwe i bardzo nudne. Czas dłuży się i wlecze, jakby był wiecznością. **Nikt** tego nie lubił, a to właśnie on został zaproszony na przyjęcie. **Każdy** powiedział mu, że będzie bardzo dużo gości. Ciekawe, kogo jeszcze zaprosił? – rozmyślał **Nikt**. Potem jednak przestał się nad tym zastanawiać – bo czy to ważne, kto jeszcze będzie? Przecież będzie on, i to się liczy! Ot, przyjęcie jak przyjęcie, będzie zabawa, dużo smakołyków, miła atmosfera i... może **Każdy** wymyśli jakąś super niespodziankę. Kolejne godziny mijały. **Każdy** pięknie udekorował ogród, tylko stół wyglądał jakoś smutno. Postanowił jednak nie zaprzętać sobie tym głowy, przecież jest jeszcze trochę czasu. Kolejne godziny mijały. Nadszedł wieczór. **Każdy** ładnie się ubrał (chciał zrobić wrażenie na gościach), i jeszcze te lampki w ogrodzie – było naprawdę przepięknie. Rozpierały go duma i radość, bardzo chciał, aby jego przyjęcie było wyjątkowe. Cekał i czekał, ale **Nikt** nie przyszedł. Co mogło się wydarzyć? Dlaczego został sam?

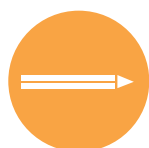
Bajka filozoficzna *Przyjęcie u Każdego*

Dla **Każdego** był dziś wyjątkowy dzień. Obudził się przejęty myślą o czekającym go przyjęciu. Ale to dopiero wieczorem, tak więc trzeba czekać cały dzień. Czekanie jest niełatwe i bardzo nudne. Czas dłuży się i wlecze, jakby był wiecznością. **Nikt** tego nie lubił, a to właśnie on został zaproszony na przyjęcie. **Każdy** powiedział mu, że będzie bardzo dużo gości. Ciekawe, kogo jeszcze zaprosił? – rozmyślał **Nikt**. Potem jednak przestał się nad tym zastanawiać – bo czy to ważne, kto jeszcze będzie? Przecież będzie on, i to się liczy! Ot, przyjęcie jak przyjęcie, będzie zabawa, dużo smakołyków, miła atmosfera i... może **Każdy** wymyśli jakąś super niespodziankę. Kolejne godziny mijały. **Każdy** pięknie udekorował ogród, tylko stół wyglądał jakoś smutno. Postanowił jednak nie zaprzętać sobie tym głowy, przecież jest jeszcze trochę czasu. Kolejne godziny mijały. Nadszedł wieczór. **Każdy** ładnie się ubrał (chciał zrobić wrażenie na gościach), i jeszcze te lampki w ogrodzie – było naprawdę przepięknie. Rozpierały go duma i radość, bardzo chciał, aby jego przyjęcie było wyjątkowe. Cekał i czekał, ale **Nikt** nie przyszedł. Co mogło się wydarzyć? Dlaczego został sam?

03

SCENARIUSZ

Lalki dla dziewczynek, samochody dla chłopców? O rolach społecznych, stereotypach i ich konsekwencjach

PAULINA URBANIAK

KLASA IV

45 MINUT

Scenariusz lekcji dotyczy stereotypów związanych z rolami społecznymi kobiet i mężczyzn w różnych częściach świata. Uczniowie i uczennice podejmą refleksję nad konsekwencjami stosowania stereotypów i nierównego traktowania ze względu na płeć, a także zastanowią się, jak mogą im przeciwdziałać w swoim najbliższym otoczeniu i co można robić w tym zakresie w skali globalnej.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób każdy
z nas może
przeciwdziałać
stereotypom związanym
z płcią?

Cele zajęć:

- podejmiesz refleksję na temat równości płci
- poznasz pojęcie stereotypu i konsekwencje stereotypowego myślenia
- znajdziesz sposoby na zmianę stereotypowego postrzegania kobiet i mężczyzn

Zagadnienia:

równość płci

Związek z podstawą programową:

I. 1, II. 2, III. 1, 2
II. 3, VII. 1, 2

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

—5 Równość płci

Metody:

praca plastyczna,
pogadanka, miniwykład,
dyskusja

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

2 duże plansze przedstawiające kobietę i mężczyznę, małe plansze z atrybutami stereotypowo uznawanymi za damskie lub męskie, zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, losy dla uczniów i uczennic ze zdaniem do dokończenia, pinezki, komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Wprowadzenie

7 minut

Przygotuj na zajęcia 2 duże plansze postaci (lub narysuj je na tablicy) oraz mniejsze plansze z rysunkami atrybutów kojarzonych z typowo męskimi lub żeńskimi częściami ubioru, biżuterii, zabawek, wykonywanych zawodów itd. (na przykład ciężarówka, lalka, sukienka, spodnie, kolczyki, długie włosy, krótkie włosy, różowy sweter, piłka, garnek, strój strażaka, czapka kucharska, fartuszek, lakier do paznokci, koparka, krawat itp.). Zadaniem młodzieży jest te atrybuty przypiąć do dużych plansz z postaciami (lub narysować na tablicy), tak aby powstała kobieta (dziewczynka) i mężczyzna (chłopiec).

Dobrze jest mieć tyle atrybutów, ilu jest uczniów i uczennic w klasie, aby każdy był zaangażowany. Można też podzielić uczniów i uczennice na grupy i rozdać im po kilka atrybutów.

5 minut

Po uzupełnieniu plansz porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat ich pracy.

Przykładowe pytania, jakie możesz zadać:

- Dlaczego tu przypięliście długie włosy?
- Gdzie według was powinien być przypięty różowy sweterek?
- Czy panie mogą nosić spodnie?
- Dlaczego biżuteria znalazła się na tej planszy?
- Czy wszyscy panowie noszą krawaty?

Efekt pracy z punktu pierwszego może być różny (bardziej lub mniej konwencjonalny). Pytania, które zadasz, mogą pomóc obalić pewne stereotypy lub potwierdzić świadomość uczestników i uczestniczek zajęć w zakresie równości płci i różnorodności w pełnionych rolach społecznych. Zwróć uwagę, że te role pełnione przez kobiety i mężczyzn (dziewczyny i chłopcy) oraz oczekiwania społeczeństwa wobec nich mogą być różne w zależności od kultury, z jakiej pochodzą.

W ramach podsumowania ćwiczenia możesz zapytać uczniów i uczennice:

- Czy każda osoba ma prawo do decydowania o sobie? (O tym, jak wygląda, czym się zajmuje lub kim chce zostać w przyszłości?).

Płeć kulturowa (ang. gender – rodzaj; w Polsce używa się także tłumaczeń: płeć społeczno-kulturowa oraz społeczno-kulturowa lub kulturowa tożsamość płci) to zestaw norm dotyczących wszystkiego, co w danej kulturze lub społeczeństwie jest uważane za odpowiednie dla kobiety, dziewczynki lub mężczyzny, chłopca. Mogą to być szeroko rozumiane role społeczne często przypisywane w sposób jednoznaczny jednej płci. Stanowią one zestaw zakazów i nakazów, oczekiwań społeczeństwa kierowanych w stronę kobiet i mężczyzn, dotyczących tego, jaka powinna być „prawdziwa kobieta”, a jaki „prawdziwy mężczyzna”.

Oczekiwania adresowane do kobiet i mężczyzn, często zupełnie różne w zależności od płci, mogą dotyczyć na przykład:

- zaangażowania w opiekę nad dziećmi,
- zaangażowania w obowiązki związane z prowadzeniem domu,
- rodzaju pracy zawodowej (czy samego faktu jej podjęcia),
- wysokości zarobków i wiążącej się z nimi możliwości utrzymania domu i rodziny,
- zachowania w różnych sytuacjach społecznych (oczekiwania często zawierane w zdaniu „Kobiecie (mężczyźnie) to nie wypada”),
- zainteresowań,
- sposobu spędzania wolnego czasu, podejmowanych aktywności, w przypadku dzieci także zabawek i zabaw,
- wyrażania emocji (różnice dotyczą szczególnie sposobu wyrażania smutku i złości),
- cech charakteru,
- wyglądu zewnętrznego (i dbania o wygląd zewnętrzny).

Źródło: M. Jonczy-Adamska, Płeć kulturowa, <https://rownosc.info/dictionary/pec-kulturowa>.

Praca właściwa

3

7 minut

Jeśli w powyższym zadaniu pojawiły się stereotypowe określenia czy zwroty, spytaj uczniów i uczennice, czy wiedzą, jak nazywa się taki sposób postrzegania. Razem z młodzieżą spróbuj zdefiniować pojęcie stereotypu. Napisz na tablicy słowo „stereotyp”, a dyżurni lub dyżurne niech zapiszą zaproponowane przez uczniów i uczennice wyjaśnienia. Dla lepszego zobrazowania zapytaj, jakie inne przykłady stereotypów znają (na przykład: wszyscy Włosi lubią pizzę, osoba w okularach jest mądra, dziewczynki są zawsze grzeczne, wszyscy chłopcy są silni).

Stereotyp – uproszczony, pozytywny lub negatywny obraz ludzi i zjawisk funkcjonujący w różnych kulturach. Stereotyp sprawia, że identyczne cechy zostają przypisane wszystkim bez wyjątku członkom lub członkiniom danej grupy niezależnie od rzeczywistych różnic między nimi. Stereotypy są zatem opiniami i przekonaniami, których obiektami są grupy społeczne lub kulturowe.

Cechy stereotypów:

- są sztywne, trwałe i trudne do zmiany
- proste, upraszczające, łatwe do zapamiętania
- tworzone na podstawie nieprawdziwych informacji
- przekazywane „z pokolenia na pokolenie”.

Opracowane na podstawie: M. Jonczy-Adamska, Stereotypy, <https://rownosc.info/dictionary/stereotypy>.

4

8 minut

Zapytaj młodzież, jakie zna stereotypy związane z płcią. Następnie pokaż prezentację multimedialną z załącznika nr 1 przedstawiającą różne postaci kobiet i mężczyzn. Nie zapoznaj klasy z treścią opisów. Zachęć uczniów i uczennice, aby komentowali zdjęcia, które zobaczą. Zadawaj pytania pomocnicze:

- Co widzicie na tych zdjęciach?
- Co was zaskoczyło, zaniepokoiło?

5

5 minut

W formie krótkiego wykładu wyjaśnij uczniom i uczennicom, skąd się biorą stereotypy i dlaczego mają tak znaczny udział w kształtowaniu światopoglądów.

Stereotypy często są błędnymi i niekompletnymi obrazami ludzi i zjawisk, które wynikają z:

niewiedzy – „Wszystkie kobiety w Afryce noszą wodę w dzbanach na głowie”, „W Japonii jedzą tylko ryż”
strachu – „Muzułmanie to terroryści”, „Polacy to złodzieje samochodów”
błędnie pojętej tradycji – „Odkąd pamiętam, kobiety siedziały w domu i wychowywały dzieci”, „Mężczyźni nie płaczą”.

Konsekwencją stosowania stereotypów mogą być uprzedzenia (nie zaprzyjaźnisz się z uczniem lub uczennicą o ciemnym kolorze skóry), wykluczenie (dziewczyna nie zostanie zaproszona do drużyny piłkarskiej) i dyskryminacja (mężczyzna nie zostanie zatrudniony w szpitalu jako pielęgniarz). Mogą również wpływać na samoocenę i hamować aspiracje młodych kobiet i mężczyzn (na przykład dziewczyna, która chciałaby zostać operatorką koparki, a spotkała się ze stereotypami dotyczącymi płci w tym zakresie – usłyszała, że jest słaba i jako kobieta będzie złą operatorką – być może zaniecha realizacji swoich marzeń). Stereotypy są też uwarunkowane kulturowo, więc w różnych regionach świata sposób postrzegania ludzi i zjawisk może się różnić.

Opracowane na podstawie: Słowniczek pojęć edukacji globalnej, w: Edukacja globalna na plastyce i zajęciach artystycznych w gimnazjum, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2014, http://bit.ly/WSK_Plastyka, s. 8–9.

Zwróć uwagę uczniów i uczennic, że zdjęcia z pokazanej prezentacji pochodziły z różnych regionów świata.

Dodaj, że istnieją sposoby na wystrzeżenie się stereotypowego podejścia. W tym celu powstał na przykład przewodnik, jak informować o krajach globalnego Południa, oraz Kodeks informowania o krajach Południa w wersji dla młodzieży. Podkreśl, że na kształtowanie stereotypów ma wpływ przedstawianie osób w prasie, telewizji czy mediach społecznościowych. Kierując się zasadami Kodeksu, powinniśmy szanować godność każdego człowieka i uczciwie przedstawiać jego historię.

- J. Jarosz, Kodeks w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa – wersja dla młodzieży, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/KodeksInformowania>.
- Instytut Globalnej Odpowiedzialności, Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?, Warszawa 2015, <http://bit.ly/IGOJakMówić>.

6

5 minut

Zapytaj uczniów i uczennice, czy ich zdaniem kwestia równości płci (równego traktowania kobiet i mężczyzn oraz dziewczynek i chłopców) ma znaczenie dla przyszłości świata. Porozmawiajcie o konsekwencjach nierównego traktowania dziewcząt i chłopców dla rozwoju na świecie (jakie są konsekwencje braku lub ograniczonego dostępu do edukacji, do opieki zdrowotnej, do pracy i godnego wynagrodzenia, do obejmowania stanowisk w sferze polityki i gospodarki itp.).

Wyjaśnij, że w każdej części świata dziewczynki i kobiety częściej mierzą się z dyskryminacją i przemocą, a równość płci to nie tylko powszechne prawo człowieka, ale także fundament zrównoważonego świata, w którym ludzie będą żyć w pokoju i dobrobycie. Działania na rzecz równości płci zostały uznane przez społeczność międzynarodową za jeden z niezbędnych elementów rozwoju ludzkości. Zapoznaj uczniów i uczennice z Celami Zrównoważonego Rozwoju.

Podsumowanie

7

5 minut

Zaprezentuj krótko 5. Cel Zrównoważonego Rozwoju. Możesz wykorzystać plansze dostępne na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>. Podkreśl, że działania na rzecz osiągnięcia tego Celu mogą mieć charakter indywidualny, lokalny i globalny i każdy z nas może wziąć w nich udział. Zadać pytanie kluczowe: W jaki sposób każdy z nas może przeciwdziałać stereotypom związanym z płcią? Efekt pracy klasy zapisz na tablicy, a uczniowie i uczennice niech wybiorą przynajmniej jeden pomysł, który sami chcą wprowadzić w życie.

8

3 minuty

Na zakończenie lekcji rozdaj uczniom i uczennicom przygotowane losy ze zdaniami (Dziś dowiedziałem, dowiedziałam się..., Podobało mi się..., Ważne dla mnie było..., Zaciekało mnie..., Chciałbym, chciałabym jeszcze porozmawiać o...) i poproś, aby je dokończyli.

Polecane lektury dla uczniów i uczennic:

- M. Środa, *Mała książka o tolerancji*, Warszawa 2010.
- E. Favilli, F. Cavallo, *Opowieści na dobranoc dla młodych buntowniczek*, Katowice 2017.
- J. Wilczyński, *O królownie, która chciała jeździć koparką*, Sopot 2011.

Propozycje kontynuacji lekcji:

- K. Kowalewska, scenariusz zajęć Dzień Kobiet – transparenty zamiast kwiatów. Równość płci – blok 3 zajęć, w: *Edukacja globalna na zajęciach etyki w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019, <http://bit.ly/PublikacjaEtyka>.
- K. Zabratańska, scenariusz zajęć Gdyby historia była kobietą..., w: *Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/WSkGdybyHistoria>.
- S. Międzybrodzka, scenariusz zajęć Równość płci. „To jest gra, którą każda ze stron wygrywa” (Michael Kimmel). Przemówienie – ćwiczenia praktyczne, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/PlRownoscPlci>.
- K. Mijałkowska, scenariusz zajęć Sytuacja kobiet na rynku pracy w Polsce na tle innych krajów świata, w: *Edukacja globalna na zajęciach geografii w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/CEOSytuacjaKobiet>.
- M. Komisarczyk, scenariusz zajęć Edukacja dziewcząt i kobiet = lepszy świat? Sztuka wyszukiwania informacji, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOEdukacjaDziewczat>.

Źródła:

- Słowniczek pojęć edukacji globalnej, w: *Edukacja globalna na plastyce i zajęciach artystycznych w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, http://bit.ly/WSK_Plastyka, s. 8–9.
- M. Jonczy-Adamska, *Stereotypy*, <https://rownosc.info/dictionary/stereotypy>.

- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- J. Jarosz, *Kodeks w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/KodeksInformowania>.
- Instytut Globalnej Odpowiedzialności, *Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?*, Warszawa 2015, <http://bit.ly/IGOJakMówić>.

Załączniki:

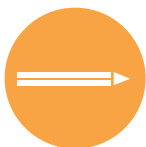
Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Prezentacja multimedialna *Wizerunek kobiet i mężczyzn w różnych częściach świata – przekształcamy stereotypy* (materiał dostępny na stronie: <http://bit.ly/PublikacjaEtyka>). Prezentacja zawiera zdjęcia kobiet i mężczyzn z różnych stron świata, które są przyczynkiem do rozmowy o różnorodności i równości płci w perspektywie wyzwań globalnych i Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Opis slajdów do prezentacji multimedialnej (materiał dostępny na stronie: <http://bit.ly/PublikacjaEtyka>).

04

SCENARIUSZ

Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane

DOROTA STĘPNIAK

KLASA V–VI

2 X 45 MINUT

Scenariusz skupia się wokół pojęć migracji, wielokulturowości i uchodźstwa. Uczniowie i uczennice weryfikują ich rozumienie, a następnie poprzez ćwiczenie z heksami poszukują zależności i powiązań, a także odniesień do swoich osobistych doświadczeń. Pogłębieniu refleksji uczestników i uczestniczek zajęć służy bajka filozoficzna oraz założenia etyki Sokratesa. Grupa wypracowuje model postaw, które przełożą się na życie szkolne.

Pytanie kluczowe

Dlaczego wiedząc,
co jest dobre, czasem
wybieram to, co złe?

Cele zajęć:

- wyjaśnisz pojęcia migracji, wielokulturowości i uchodźstwa
- zrozumiesz, jakie zależności istnieją między migracją, wielokulturowością i uchodźstwem
- wykorzystasz poglądy Sokratesa (intelektualizm etyczny) podczas odpowiedzi na pytanie kluczowe

Związek z podstawą programową:

II. 3, 5, III. 2, IV. 4
II. 2, VII. 5, VIII. 1

Zagadnienia:

migracje, różnorodność
i stosunki międzykulturowe

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość i silne instytucje

Metody:

dyskusja, miniwykład,
dociekania filozoficzne,
praca plastyczna,
bajka filozoficzna

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w parach,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

duży arkusz papieru, kartki A3, koc, załączniki

Nauczyciel lub nauczycielka może przeprowadzić zajęcia na dwóch kolejnych, następujących po sobie jednostkach lekcyjnych, ale zajęcia mogą być również rozłożone w czasie.

LEKCJA 01

Wprowadzenie

1

2 minuty

Przywitaj się z uczniami i uczennicami. Powiedz, że zajęcia rozpoczną się od ćwiczenia, dzięki któremu zorientują się, wokół czego będzie koncentrować się lekcja. Poproś uczniów i uczennice o dobranie się w pary. Każdej parze daj kopertę z mapą świata z załącznika nr 1 i poproś o jej ułożenie.

Nauczyciel lub nauczycielka w zależności od liczby osób uczestniczących w zajęciach przygotowuje zestaw kopert z pociętą dowolnie mapą świata z załącznika nr 1. Uczniowie i uczennice pośrednio zostają ukierunkowani, że zagadnienia migracji i wielokulturowości dotyczą całego świata.

2

8 minut

Po ułożeniu map zapytaj uczniów i uczennice:

- Co to są migracje?
- Na czym polega wielokulturowość?
- Czy zetknęli się z tymi pojęciami?
- W jakich sytuacjach o nich słyszeli?

Już w fazie wstępnej lekcji nauczyciel lub nauczycielka pozyskuje informacje dotyczące znajomości zagadnień przez uczniów i uczennice. Dzięki temu dalsza praca na lekcji może być skupiona również wokół tych dylematów lub problemów, które zgłosili uczniowie i uczennice (na przykład powierzchowne rozumienie pojęć migracji i wielokulturowości).

Po wysłuchaniu wypowiedzi podsumuj je i zaproś młodzież do zapisania tematu oraz celów lekcji. Cele możesz umieścić w widocznym miejscu na planszy, tablicy multimedialnej, dzięki temu będzie można odwoływać się do nich podczas zajęć. Zweryfikuj, czy uczniowie i uczennice je rozumieją, na przykład poprzez rozmowę w parach lub dokonanie parafrazy przez wybraną osobę.

Praca właściwa

3

10 minut

Zaproponuj uczniom i uczennicom „podróż w nieznane”. Zwróć uwagę, że taka podróż może dotyczyć zarówno miejsc, jak i wiedzy. Pierwsze znajdują się na świecie, druga w naszych umysłach. Zaproś do wysłuchania bajki z załącznika nr 2: Podróż z Każdym. Przeczytaj bajkę lub poproś, aby każdy z uczestników i uczestniczek zajęć przeczytał fragment. Pozwól przez chwilę zastanowić się klasie nad treścią bajki, jeśli istnieje potrzeba można przeczytać ją ponownie. Zadaj pytania:

- Czego uczą nas podróże?
- Co mogło znajdować się w paczce?
- Czy wzrok jest ważny podczas podróżowania? A inne zmysły (dotyk, węch, słuch)?
- Kiedy decydujemy się na podróż w nieznane?

Pytania dowolnie modyfikuj.

4

8 minut

Podsumuj wypowiedzi młodzieży, nawiązując do określenia „podróż w nieznane”. Przypomnij ułożone przez nich na początku zajęć mapy i hasła: migracje, wielokulturowość. Zwróć uwagę, że dla wielu ludzi, którzy decydują się migrować, często jest to taka „podróż w nieznane”. Wykorzystaj wypowiedzi uczniów i uczennic, które pojawiły się w trakcie wprowadzenia do lekcji. Zapoznaj klasę z terminami: „migracje”, „wielokulturowość”, „uchodźstwo”. Podkreśl potrzebę ich rozróżniania. Wykorzystaj informacje z załącznika nr 3. Zadaj następujące pytania:

- Czy zetknęliście się z osobami, które są migrantami i migrantkami lub uchodźcami i uchodźczyniami?
- Czy i jakie macie doświadczenie spotkania lub rozmowy z migrantami i migrantkami lub uchodźcami i uchodźczyniami?
- Czy w szkole lub najbliższym otoczeniu są takie osoby? Skąd przybyły?
- Jak powinniśmy się do nich odnosić? Czy na przykład mówić „dzień dobry”, skoro nie znają języka polskiego?
- Dlaczego takie osoby opuszczają swój kraj?

5

15 minut

Zaproponuj uczniom i uczennicom układanie heksów. Podziel klasę na grupy cztero-, pięcioosobowe. Każdej wręcz pakiet heksów z załącznika nr 4, następnie poproś, aby uczniowie i uczennice rozdali je, tak aby niewidoczny pozostawał napis. Następnie uczniowie i uczennice zapoznają się z otrzymanymi heksami, rozkładając je przed sobą. Gra polega na dokładaniu kolejnych heksów przez osoby. Każda osoba, dokładając swój heks do innych, jest zobowiązana do wskazania zależności i powiązań z elementami, między którymi go umieściła. Na zakończenie ćwiczenia poproś uczniów i uczennice, aby przyjrzyli się, w otoczeniu jakich innych pojęć znalazły się: migracje, wielokulturowość i uchodźstwo. Zadać pytanie: Czy ja, wy, każdy z nas ma wpływ na własną postawę szacunku, tolerancji względem osób, które są migrantami i migrantkami, uchodźcami i uchodźczyniami, pochodzą z innych kultur? Zachęć uczniów i uczennice do wypowiedzi na forum.

Ćwiczenie z heksami pozwoli na utrwalenie pojęć migracji, wielokulturowości, uchodźstwa w różnych kontekstach oraz wskazanie współzależności między nimi. Najlepiej przygotować 1 zestaw heksów dla 4–5 osób – dzięki temu ćwiczenie będzie miało dynamiczny charakter.

Jako pierwsze możesz zaproponować wyłożenie jednego z kluczowych pojęć lekcji: migracje, wielokulturowość czy uchodźstwo. Poproś, aby uczniowie i uczennice, układając swoje heksy, uzasadniali wybór miejsca. Na przykład: Dlaczego obok „migracji” położyłeś heks z napisem „tolerancja”? Wyjaśnij, jakie znaczenie ma tolerancja w kontekście migracji. Jak je rozumiesz? Albo: Dlaczego heks „wiedza” położyłeś obok heksów „głód” i „empatia”? Pozwalamy uczniom i uczennicom dojść do własnych wniosków, zachęcamy do autorefleksji. Nie podważamy wyboru miejsca ułożenia heksa, tylko pytaniami stymulujemy do uzasadnienia tak, aby uczeń, uczennica sami doszli do konkluzji.

Podsumowanie

6

2 minuty

Podsumuj wypowiedzi uczniów i uczennic, zaznaczając jednocześnie, że będziecie kontynuować rozmowę o podróży w nieznaną na kolejnych zajęciach.

LEKCJA 02

Wprowadzenie

1

2 minuty

Rozpocznij zajęcia od przypomnienia celów lekcji. Wskaż, które zostały już zrealizowane:

- wyjaśnisz pojęcia migracji, wielokulturowości i uchodźstwa
 - zrozumiesz, jakie zależności istnieją między migracją, wielokulturowością i uchodźstwem, a który jeszcze został do zrealizowania:
 - wykorzystasz poglądy Sokratesa (intelektualizm etyczny) podczas odpowiedzi na pytanie kluczowe
- Podkreśl, że podczas tych zajęć będziecie również pogłębiać rozumienie celów pierwszego i drugiego.

Praca właściwa

2

8 minut

Zaproponuj uczniom i uczennicom aktywność „przekręcanie koca”. Poproś, aby wszyscy stanęli na rozłożonym na ziemi kocu, a następnie przewrócili go na drugą stronę, nie schodząc z niego (nie dotykając podłogi).

Aktywność wzbudza wiele radości i śmiechu. Nauczyciel lub nauczycielka może jedynie dopingować uczniów i uczennice, nie sugerując rozwiązania. Zadanie zostaje zaliczone, gdy wszyscy przejdą na drugą stronę koca, nie dotknąwszy ziemi. Gdy ktokolwiek z uczestników lub uczestniczek stanie na podłodze, zadanie należy rozpocząć od początku. Ważna jest tu współpraca i współdziałanie oraz odpowiedzialność za innych.

Po wykonaniu zadania poproś uczniów i uczennice o odpowiedzi na następujące pytania:

- Co sprawiło im trudność?
- Jak ją przezwyciężyli?
- Jak doszli do porozumienia?

- Czego nauczyło ich to ćwiczenie?
- O czym należy pamiętać na przyszłość, gdy pojawi się przed nami jakieś zadanie?

Podsumuj wypowiedzi uczniów i uczennic.

3

5 minut

Powrót do terminów: „wielokulturowość”, „migracje”, „uchodźstwo”. Poproś klasę o ich przypomnienie. Zwróć uwagę, że postawa współpracy, współdziałania i odpowiedzialności za innych jest istotna, gdy mówimy m.in. o uchodźcach i uchodźczyńach czy migrantach i migrantkach. Odwołaj się do ćwiczenia z heksami. Zachęć do refleksji.

4

10 minut

Przypomnij młodzieży postać Sokratesa, starożytnego filozofa. Przytocz jego myśl: „Ludzie czynią źle z niewiedzy. Jeśli wiem, co dobre, tak czynię”. Wyjaśnij, na czym polega intelektualizm etyczny.

„Wiedzieć, co jest dobre, oznacza postępować dobrze”, bowiem zło wynika z niewiedzy. Cnoty, która tożsama jest z wiedzą – można się nauczyć, a gdy się już zdobędzie wiedzę, to wybiera się życie zgodne z nią.

Fragment Wspomnień o Sokratesie Ksenofonta: „Także sprawiedliwość i każda inna cnota (areté) – mówił – jest odmianą mądrości. To bowiem, co sprawiedliwe, i w ogóle wszystko, co czynimy, kierując się cnotą, jest jednocześnie i piękne, i dobre. Kto rozumny, nie zechce poza pięknem i dobrem szukać nic innego, a kto nierozumny, nie potrafi tworzyć tego, co piękne i dobre, i choćby nawet próbował, dozna niepowodzenia. Tak więc mądry czyni to, co jest piękne i dobre, niemądry zaś nie może się na to zdobyć, a choćby i chciał – nie zdoła. Jeżeli więc wszystko, co sprawiedliwe, i wszystko inne, co piękne i dobre, jest dziełem cnoty, jasne, że sprawiedliwość i każda cnota są odmianami mądrości”.

Źródło: Intelektualizm etyczny, https://pl.wikipedia.org/wiki/Intelektualizm_etyczny.

Zapytaj, czy Sokrates miał rację oraz czego można się od niego nauczyć. Zadać pytanie kluczowe: Dlaczego wiedząc, co jest dobre, czasem wybieram to, co złe? Oraz pytania dodatkowe:

- Skoro wiem, jak dobrze czynić, to dlaczego czynię źle?
- Jeśli wiem, na czym polegają szacunek, tolerancja, to dlaczego nieraz postępuję niezgodnie z nimi?

Poproś uczniów i uczennice, aby porozmawiali w parach, następnie zaprosz chętnie osoby do wypowiedzi na forum klasy.

5

1 minuta

Powrót do pytania zapisanego w temacie zajęć: „Dokąd...? – czyli podróż w Nieznane”. Zwróć szczególną uwagę, że osoby decydujące się na migrację lub do tego zmuszone jak uchodźcy czy uchodźczynie często nie wiedzą, co spotka ich w kraju, do którego się wybierają.

6

2 minuty

Zaproponuj uczniom i uczennicom kolejne ćwiczenie pt. Spotkanie. Opowiedz, że pewnego dnia w klasie pojawia się nowa osoba, o której uczniowie i uczennice wiedzą bardzo niewiele. Znają tylko jej imię, wiek i kraj pochodzenia. Wykorzystaj poniższe opisy. Poproś, aby uczniowie i uczennice zastanowili się, jaką rolę odgrywa wiedza w poznaniu nowych osób. Przytocz myśl Sokratesa o roli wiedzy w poznaniu: „Wiedzieć, co jest dobre, oznacza postępować dobrze, bowiem zło wynika z niewiedzy”.

Osoba 1: Artem – chłopiec z Ukrainy, 14 lat

Osoba 2: Yu Tian – dziewczynka z Chin, 9 lat

Osoba 3: Tamir – chłopiec z Syrii, 9 lat

Osoba 4: Weronika – dziewczyna z Łotwy, 13 lat

7

12 minut

Podziel klasę na grupy cztero-, pięcioosobowe. Następnie zapisz pytania, nad którymi będą pracować: Co możecie zrobić, aby poznać te osoby? Czy możecie podjąć jakieś wspólne działanie? Każda grupa tworzy plakat, planszę z zapisanymi propozycjami. Po skończonej pracy zostają one zaprezentowane przez przedstawicieli grup na forum klasy.

W tym ćwiczeniu jest istotne, aby inicjatywa była po stronie uczniów i uczennic, aby mieli poczucie, że to, nad czym pracują, znajdzie zastosowanie w praktyce, a nie jest tylko martwym zapisem.

8

2 minuty

Podsumuj wypowiedzi uczniów i uczennic. Zapytaj, jak można wykorzystać ich propozycje. Co sądzą o zapisaniu wszystkich na przykład w formie miniporadnika? Czy mają inne pomysły?

Podsumowanie

3 minuty

Odwołaj się do tematu lekcji i poproś młodzież o wybranie najważniejszego według nich heksa (pojęcia) wraz z uzasadnieniem. Chętne osoby prezentują swoją opinię na forum klasy.

Propozycje dalszych działań:

Uczniowskie refleksje związane z zajęciami mogą być punktem wyjścia do dalszych działań młodzieży. Oto przykłady tematów:

1. Jak obchodzić Światowy Dzień Migranta, 18 grudnia i Światowy Dzień Uchodźcy, 20 czerwca? Uczniowie i uczennice organizują na terenie szkoły obchody takiego dnia, zapraszają przedstawicieli i przedstawicielki lokalnej społeczności.
2. Ogłoszenie konkursu na grafikę lub inną formę plastyczną dotyczącą wielokulturowości.
3. Narysowanie komiksu opisującego losy postaci o doświadczeniu migracyjnym. Jeśli zaangażuje się duża grupa uczniów i uczennic, komiks może zajmować znaczną przestrzeń w szkole, na przykład ścianę. Dla inspiracji możesz pokazać klasie komiks Marjane Satrapi *Persepolis*.
4. Założenie Klubu Dobrej Rozmowy, aby w atmosferze szacunku rozmawiać o migracjach i uchodźstwie. Więcej informacji: <http://bit.ly/DZIAŁAJPunktyWidzenia>.

Więcej propozycji projektów oraz informacje dla młodzieży o tym, jak przygotować projekt, znajdziecie na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://globalna.ceo.org.pl/projekty-młodzieżowe>.

Polecane materiały:

- *Wkręcenie w wielokulturowość*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/WkrececiwWielokulturowosc>.
- Materiały z programu „Rozmawiajmy o uchodźcach”, Centrum Edukacji Obywatelskiej, migracje.ceo.org.pl

Źródła:

- A. Łagodźka, *Filozoficzne dociekania w klasach I–III*, „Trendy” 2014, <http://bit.ly/FilozoficzneDociekania>.
- *Wielokulturowość*, Encyklopedia PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wielokulturowosc;3995791.html>.
- *Intelektualizm etyczny*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Intelektualizm_etyczny.
- *Scenariusz bazowy. Rozmowa o uchodźcach w Polsce – scenariusz dwóch lekcji. Materiał pomocniczy nr 1 (Grupa nr 2. Uporządkowanie pojęć. Kim jest uchodźca?)*, w: *Jak rozmawiać o uchodźcach? Przewodnik dla nauczycieli i scenariusz dwóch lekcji*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, s. 14, https://migracje.ceo.org.pl/sites/migracje.ceo.org.pl/files/broszurka_ceo_do_sciagniecia.pdf.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Mapa świata

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Bajka filozoficzna *Podróż z Każdym*, Dorota Stępnia

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Definicje terminów: uchodźca, migrant, wielokulturowość

Załącznik nr 4 – Materiał pomocniczy: Etyczne heksy (materiał dostępny na stronie: <http://bit.ly/PublikacjaEtyka>)

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Mapa świata

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy

Bajka filozoficzna Podróż z Każdym,

Dorota Stępiak

Bajka filozoficzna Podróż z Każdym

„Podróż kształcą” – **Każdy** często to słyszał. Pewnie tak, ciekawe, czego on się nauczy. **Nikt** powiedział mu, że na taką wyprawę trzeba się dobrze przygotować, oczywiście wszystko zależy od tego, dokąd się wybiera. **Każdy** miał marzenie, chciał tak wiele zobaczyć, choć oczy nie są tu najważniejsze, bo trzeba jeszcze poczuć wiatr na policzku, zapach, który załaskocze w nosie i usłyszeć... co właściwie? – tego nie wiedział. Jednego był pewien: to będzie wyjątkowy czas, a on musi być bardzo skupiony. Tylko czy tak się da? Czy to w ogóle jest możliwe? **Nikt** nie będzie mu towarzyszył, a miała to być ich wspólna podróż. Cóż, plany są planami, a życie przynosi różne niespodzianki. Nastął dzień wyprawy, serce łomotało jak szalone, nogi lekko drżały, w gardle zaschło, a przecież jeszcze nigdzie nie dotarł, nic nie zobaczył, nic nie poczuł, nic nie usłyszał... Nagle uwagę **Każdego** przykuł niewielki pakunek – faktycznie, o mało co by zapomniał, wczoraj przyszła do niego paczka. Nawet jej nie otworzył zajęty przygotowaniami do wyprawy. Spojrzał na nadawcę, to był **Nikt**. Teraz wiedział, że nic go nie powstrzyma przed podróżą, bo już ją rozpoczął...

Bajka filozoficzna Podróż z Każdym

„Podróż kształcą” – **Każdy** często to słyszał. Pewnie tak, ciekawe, czego on się nauczy. **Nikt** powiedział mu, że na taką wyprawę trzeba się dobrze przygotować, oczywiście wszystko zależy od tego, dokąd się wybiera. **Każdy** miał marzenie, chciał tak wiele zobaczyć, choć oczy nie są tu najważniejsze, bo trzeba jeszcze poczuć wiatr na policzku, zapach, który załaskocze w nosie i usłyszeć... co właściwie? – tego nie wiedział. Jednego był pewien: to będzie wyjątkowy czas, a on musi być bardzo skupiony. Tylko czy tak się da? Czy to w ogóle jest możliwe? **Nikt** nie będzie mu towarzyszył, a miała to być ich wspólna podróż. Cóż, plany są planami, a życie przynosi różne niespodzianki. Nastął dzień wyprawy, serce łomotało jak szalone, nogi lekko drżały, w gardle zaschło, a przecież jeszcze nigdzie nie dotarł, nic nie zobaczył, nic nie poczuł, nic nie usłyszał... Nagle uwagę **Każdego** przykuł niewielki pakunek – faktycznie, o mało co by zapomniał, wczoraj przyszła do niego paczka. Nawet jej nie otworzył zajęty przygotowaniami do wyprawy. Spojrzał na nadawcę, to był **Nikt**. Teraz wiedział, że nic go nie powstrzyma przed podróżą, bo już ją rozpoczął...

Bajka filozoficzna Podróż z Każdym

„Podróż kształcą” – **Każdy** często to słyszał. Pewnie tak, ciekawe, czego on się nauczy. **Nikt** powiedział mu, że na taką wyprawę trzeba się dobrze przygotować, oczywiście wszystko zależy od tego, dokąd się wybiera. **Każdy** miał marzenie, chciał tak wiele zobaczyć, choć oczy nie są tu najważniejsze, bo trzeba jeszcze poczuć wiatr na policzku, zapach, który załaskocze w nosie i usłyszeć... co właściwie? – tego nie wiedział. Jednego był pewien: to będzie wyjątkowy czas, a on musi być bardzo skupiony. Tylko czy tak się da? Czy to w ogóle jest możliwe? **Nikt** nie będzie mu towarzyszył, a miała to być ich wspólna podróż. Cóż, plany są planami, a życie przynosi różne niespodzianki. Nastął dzień wyprawy, serce łomotało jak szalone, nogi lekko drżały, w gardle zaschło, a przecież jeszcze nigdzie nie dotarł, nic nie zobaczył, nic nie poczuł, nic nie usłyszał... Nagle uwagę **Każdego** przykuł niewielki pakunek – faktycznie, o mało co by zapomniał, wczoraj przyszła do niego paczka. Nawet jej nie otworzył zajęty przygotowaniami do wyprawy. Spojrzał na nadawcę, to był **Nikt**. Teraz wiedział, że nic go nie powstrzyma przed podróżą, bo już ją rozpoczął...

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Definicje terminów: uchodźca, migrant, wielokulturowość

Kim jest uchodźca? Zgodnie z Konwencją genewską z 1951 roku uchodźca jest to osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania, nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa”. Wspomniana konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie w 1951 roku stanowi najważniejszy dokument międzynarodowy gwarantujący uchodźcom ochronę prawną. Polska również podpisała tę konwencję, zobowiązując się tym samym do udzielania pomocy uchodźcom i ich ochrony, w tym zapewniania im schronienia. Przypadek każdej osoby ubiegającej się o status uchodźcy rozpatruje się indywidualnie, sprawdzając, jak wygląda sytuacja w kraju pochodzenia danej osoby i z jakiego powodu grożą jej prześladowania lub zagrożenie życia. Takiej osobie nie można odmówić wsparcia. Zdarza się, że także z tzw. krajów bezpiecznych, w których nie toczą się w danym momencie konflikty zbrojne, przyjeżdżają osoby, które z innych przesłanek (powodów) mają prawo do statusu uchodźcy.

Kim jest migrant (ekonomiczny)? Migrant lub migrantka to osoba przyjeżdżająca do kraju innego niż jej kraj pochodzenia, której motywacje mogą być różne – może na przykład szukać lepszej pracy, dostępu do edukacji, służby zdrowia czy opieki społecznej. Stosuje się również pojęcie „migrant ekonomiczny” oznaczające osobę, która migruje w celu poprawy warunków życia i statusu ekonomicznego. Migrantami ekonomicznymi są dziś na przykład Polacy w Wielkiej Brytanii czy Irlandii. Pojęcie to niesłusznie pojawia się w opozycji do pojęcia „uchodźcy” w celu podkreślenia faktu, że uchodźcom należy się ochrona międzynarodowa z określonych przesłanek, a migrantom ekonomicznym, jeśli nie jest zagrożone ich życie, nie należy zezwalać na osiedlenie się. Takie rozróżnianie budzi jednak poważny dylemat moralny: kto może lub powinien decydować o tym, kto i gdzie na świecie może się przemieszczać? Czy ktokolwiek z nas ma prawo oceniać decyzje tych ludzi i czy sami chcielibyśmy, aby ktoś oceniał, czy mamy prawo emigrować do innego państwa? Dlatego też odchodzi się od stosowania pojęcia „migrant ekonomiczny” oraz stawiania uchodźców i migrantów w opozycji. Każdy przypadek jest indywidualny i na podstawie pojedynczych sytuacji nie powinno dokonywać się generalizacji.

Źródło: Scenariusz bazowy. Rozmowa o uchodźcach w Polsce – scenariusz dwóch lekcji. Materiał pomocniczy nr 1 (Grupa nr 2. Uporządkowanie pojęć. Kim jest uchodźca?), w: Jak rozmawiać o uchodźcach? Przewodnik dla nauczycieli i scenariusz dwóch lekcji, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, s. 14, https://migracje.ceo.org.pl/sites/migracje.ceo.org.pl/files/broszurka_ceo_do_sciagniecia.pdf.

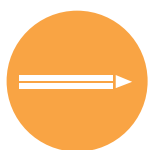
Wielokulturowość – pojęcie wywodzące się od terminu *multiculturalism*, oznacza wielość kultur w zróżnicowanym społeczeństwie.

Źródło: Wielokulturowość, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wielokulturowosc;3995791.html>.

05

SCENARIUSZ

Jaki kraj, taka bieda? Relatywne ujęcie ubóstwa

KAROLINA
KOWALEWSKA

KLASA VI-VIII

45 MINUT

Scenariusz ma za zadanie zapoznać uczniów i uczennice ze zjawiskiem relatywizmu ubóstwa oraz różnicą pomiędzy ubóstwem indywidualnym a ubóstwem państwa. Poprzez przyjęcie perspektywy *Innego* młodzież rozwinię poczucie empatii. W trakcie zajęć uczniowie i uczennice poznają również podobieństwa i odmienności między sytuacją ludzi ubogich w krajach globalnej Północy i globalnego Południa. W dyskusji będą mogli wyrazić swoje poglądy i poszerzyć wiedzę na temat współzależności między tymi regionami w obszarze jakości życia obywateli i obywaterek.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób zamożność kraju wpływa na jakość życia najuboższych mieszkańców i mieszkańek?

Cele zajęć:

- dowiesz się, jak zróżnicowane jest zjawisko ubóstwa, co je powoduje oraz czym różni się ubóstwo indywidualne od ubóstwa państwa
- wczujesz się w położenie ubogich ludzi w różnych częściach świata
- zrozumiesz, jak zróżnicowana jest sytuacja życiowa osób ubogich w zależności od ich miejsca zamieszkania

Związek z podstawą programową:

I. 1, 2, II. 2, 5, III. 2, IV. 3
II. 20, III. 1, 2, 7, IV. 3, 4

Zagadnienia:

globalny rynek i handel
międzynarodowy, ubóstwo

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 10 Mniej nierówności

Metody:

eksperyment myślowy,
analiza porównawcza,
miniwykład, dyskusja

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

mapa polityczna świata, kartki A4 – tyle, ile jest uczniów i uczennic, załączniki

Wprowadzenie

1

5 minut

Praca na tej lekcji zaczyna się od eksperymentu myślowego, który przeprowadza się bez wprowadzenia merytorycznego, aby wzbudzić w uczniach i uczennicach ciekawość, jak również pobudzić klasę afektywnie. Dlatego wyjątkowo rozpocznij pracę bez podawania tematu i celów lekcji. Możesz do tego wrócić po zrealizowaniu ćwiczenia.

Rozdaj każdej osobie po jednym wydrukowanym opisie roli z załącznika nr 1 (przydziału można dokonać drogą losowania) oraz kartę z opisem życia w różnych państwach z załącznika nr 3.

Opisy państw uwzględniają lokalne ceny podstawowych produktów, co pozwala zorientować się w parytecie siły nabywczej.

Parytet siły nabywczej jest wskaźnikiem przedstawiającym różnicę wysokości cen w danych krajach. Mówi nam o tym, ile jednostek danej waluty kosztuje koszyk produktów i dóbr w poszczególnych krajach. Koszyk dóbr musi zawierać porównywalne podstawowe dobra i usługi w różnych krajach. Zakup dokładnie takiej samej ilości dóbr i usług nie oznacza identycznego koszyka dóbr i usług, który będzie zakupiony w różnych krajach. Skład koszyka będzie się różnił i odzwierciedla różnicę w smakach i kulturze. Wszystkie koszyki będą jednak w założeniu dostarczały taką samą satysfakcję i użyteczność.

Źródło: Warsztat Analityka, Parytet siły nabywczej, <https://warsztatanalytika.pl/parytet-sily-nabywczej-w-jaki-sposob-zrozumiec-bez-problemu>.

Dla porównania do opisanego łącznej wartości dóbr i usług finalnych wytworzonych przez narodowe i zagraniczne czynniki produkcji na terenie danego kraju w określonej jednostce czasu (najczęściej w ciągu roku) stosuje się miernik, jakim jest produkt krajowy brutto. PKB jest miernikiem rozwoju gospodarki, nie jest jednak najlepszą miarą zamożności społeczeństwa, ponieważ nie uwzględnia liczby ludności.

Źródło: Produkt krajowy brutto, https://pl.wikipedia.org/wiki/Produkt_krajowy_brutto.

Poproś, aby uczniowie i uczennice nie pokazywali sobie wzajemnie, jakie role otrzymali. Niech każdy zapozna się z opisem warunków życia w kraju, z którego pochodzi jego postać, i zgodnie z opisem oraz posiadaną wiedzą wyobrazi sobie, jak może wyglądać codzienne funkcjonowanie wylosowanej postaci. Upředź uczniów i uczennice, że płeć postaci ma znaczenie i nie wolno im jej zmieniać (na przykład jeśli chłopiec wylosuje postać kobietą, musi wyobrazić sobie, jak wygląda życie kobiety w danym kraju). By uczestnicy i uczestniczki zajęć jeszcze lepiej potrafili wyobrazić sobie życie w danym kraju, umieść w klasie (wywies lub wyświetl) mapę świata z podziałem politycznym (jeśli możesz, wyróżnij na niej kraje, których dotyczy ćwiczenie).

2

2 minuty

Niech uczniowie i uczennice przygotują kartkę papieru, na której wypiszą liczby od 1 do 25. Wyjaśnij, że za chwilę zadasz im 25 pytań, na które mogą odpowiadać jedynie TAK lub NIE (jeśli się wahają lub nie wiedzą, jak odpowiedzieć, wówczas wpisują odpowiedź NIE). Mają odpowiadać tak, jak wyobrażają sobie, że odpowiadałaby postać, której życie mieli sobie właśnie wyobrazić. Swoje odpowiedzi zapisują na kartkach.

Praca właściwa

3

5 minut

Odczytaj powoli pytania z załącznika nr 2. Po każdym pytaniu zrób pauzę (ok. 5–10 sekund), aby uczniowie i uczennice mieli szansę chwilę zastanowić się nad odpowiedzią.

Zestaw pytań został przygotowany w oparciu o wskaźniki HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego), CPI (Consumer Price Index – Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych) oraz GPI (Genuine Progress Indicator – Wskaźnik rzeczywistego postępu). Pozwala to na względnie szerokie ujęcie sytuacji osób ubogich i porównywanie jej w tych samych obszarach. Linki do informacji o wskaźnikach znajdziesz w spisie źródeł na końcu scenariusza.

4

2 minuty

Gdy skończysz czytać pytania, poproś uczniów i uczennice, by zsumowali liczbę odpowiedzi TAK. Podziel klasę na 3 części: jedna to osoby, które maksymalnie 5 razy odpowiedziały TAK, druga część to osoby, które odpowiedziały TAK od 6 do 15 razy, trzecia część to osoby, które odpowiedziały TAK co najmniej 16 razy. Poproś młodzież, by usiadła w grupach zgodnie z wynikiem. Wyjaśnij znaczenie grup:
grupa I: osoby bardzo ubogie (ubóstwo bezwzględne)

grupa II: osoby ubogie bądź na granicy ubóstwa (ubóstwo względne)
grupa III: osoby o przeciętnym statusie materialnym poza zjawiskiem ubóstwa.

5 minut

Zapytaj uczniów i uczennice:

- Jakie odczucia towarzyszyły wam podczas zadania?
- Jaka jest różnica między życiem ubogiego w bogatym kraju a życiem ubogiego w biednym kraju?
- Jakie znaczenie ma płeć w byciu ubogim?

Wybór pytań zależy od nauczyciela lub nauczycielki. Można stworzyć własne pytania, które pozwolą omówić to, czego uczniowie i uczennice doświadczyli podczas ćwiczenia.

5 minut

Przeprowadź miniwykład na temat różnych ujęć ubóstwa z pomocą informacji z załącznika nr 4.

Zwróć szczególną uwagę na to, by uczniowie i uczennice zrozumieli, czym jest ubóstwo względne i ubóstwo bezwzględne. Pokaż, że na sytuację ubóstwa wpływa wiele czynników, niektóre są zależne od jednostki, a inne nie, ale wszystkie tworzą realia jej życia. Staraj się pokazać, że ubóstwo w krajach globalnej Północy najczęściej różni się od tego, które dominuje w krajach globalnego Południa, jednak z perspektywy jednostki może być takim samym źródłem deprivacji. Materiał ma stanowić dla ciebie pomoc merytoryczną. Nie chodzi o to, by przekazać go słowo w słowo.

7 minut

Poproś uczniów i uczennice, by po kolei powiedzieli, z jakiego kraju pochodzi ich postać. Następnie w oparciu o wiedzę z twojego wykładu oraz na podstawie opisu danego kraju niech spróbują podzielić kraje z poprzedniego zadania na te, które uważają za państwa ubogie, które nie potrafią zapewnić swoim obywatelom i obywatelkom godnego życia, oraz na państwa, które nie wymagają pomocy z zewnątrz, aby ich obywatele i obywatelki mieli zapewnione godne życie. Po dokonaniu podziału sprawdź, czy uczniowie i uczennice dostrzegają w tym podziale jakąś prawidłowość (chodzi o podział na kraje globalnego Południa i globalnej Północy). Jeśli nie, to postaraj się ich na to naprowadzić poprzez zadawanie odpowiednich pytań, na przykład: Czy gdy zaznaczymy te państwa na mapie, dostrzeżemy jakąś zależność? Czy państwa, które waszym zdaniem nie wymagają pomocy z zewnątrz, coś łączy? Poproś, by uczniowie i uczennice dopasowali do każdej z grup jeszcze kilka innych państw, które znają.

Nie wszystkie państwa można jednoznacznie przypisać do jednej grupy. Jeśli młodzież podejmie dyskusję na ten temat, jest to bardzo wartościowe i nie przerywaj jej na rzecz dyskusji na tematy wskazane w scenariuszu. Pamiętaj, że na lekcjach etyki polemika jest wartością samą w sobie. Jeśli uczniowie i uczennice sami inicjują dyskusję, wówczas Twoją rolą jako nauczyciela i nauczycielki jest stworzyć im przyjazną oraz dobrą jakościowo przestrzeń (zob. Jak rozmawiać (i wzajemnie się słuchać) – 10 porad, s. 13), by mogli dyskutować na tematy, które postrzegają jako ważne.

Globalne Południe i globalna Północ to terminy, które coraz częściej stosuje się na określenie krajów i regionów geograficznych do niedawna nazywanych krajami Trzeciego i Pierwszego Świata czy potocznie krajami rozwijającymi się i rozwiniętymi. Obecnie stosowany podział na globalną Północ i globalne Południe również jest umowny. Globalna Północ to kraje tzw. Zachodu, głównie Europy i Ameryki Północnej, ale także Australia i Nowa Zelandia, które choć leżą na południowej półkuli, to plasują się wśród najbardziej uprzemysłowionych i rozwiniętych gospodarczo państw świata. Globalne Południe to kraje Afryki, Azji czy Ameryki Południowej, zamieszkuje je większość ludności świata – ponad 2/3 globalnej populacji.

Źródło: Centrum Edukacji Obywatelskiej, Słowniczek, <https://globalna.ceo.org.pl/slowniczek>.

Na koniec możesz pokazać mapę świata z podziałem na kraje globalnego Południa i globalnej Północy ze wskazanej powyżej strony internetowej.

11 minut

Gdy już dokonacie podziału na kraje globalnego Południa i globalnej Północy, w swobodnej dyskusji zastanówcie się wspólnie nad odpowiedzią na pytanie kluczowe:

- W jaki sposób zamożność kraju wpływa na jakość życia najuboższych mieszkańców?

Jeśli starczy czasu, możesz zaproponować kolejne pytania z podanych poniżej.

- Dlaczego niektóre kraje potrzebują wsparcia innych państw lub organizacji, by ich obywatele i obywatelki mogli zabezpieczyć swoje podstawowe potrzeby. Jakie są tego przyczyny?
- W jaki sposób nasze działania i wybory na przykład konsumenckie wpływają na sytuację ludzi żyjących

w krajach, które uznajemy za ubogie? Czy zmiana naszego sposobu życia ma realny wpływ na jakość życia tych ludzi?

- Co zmieniłoby się w krajach globalnej Północy, gdyby sytuacja w ubogich krajach globalnego Południa uległa znacznej poprawie? Czy nasza sytuacja również by się poprawiła?

Możesz też zadać grupie pytanie na temat zróżnicowania ubóstwa krajów globalnej Północy i globalnego Południa. Ważne, by dotyczyło ono kwestii współzależności między dwoma regionami.

Przykładowe przyczyny różnic między sytuacją ekonomiczną krajów globalnej Północy i globalnego Południa:

- niekorzystne warunki geograficzne (klimat stwarzający trudne warunki do życia, brak zasobów naturalnych, zagrożenia klęskami naturalnymi);
- sytuacja geopolityczna (konflikty w regionie, wojny wewnętrzne lub zewnętrzne, które destabilizują sytuację kraju i jego mieszkańców i mieszkańek, hamują rozwój społeczno-gospodarczy);
- uwarunkowania historyczne, głównie kolonializm i zależności postkolonialne (na przykład wpływy gospodarcze, kulturowe);
- niestabilny system polityczno-prawny w danym kraju, korupcja i niski poziom bezpieczeństwa wewnętrznego;
- zadłużenie kraju na arenie międzynarodowej ograniczające jego możliwości rozwojowe;
- dominacja bogatych krajów na rynkach handlowych i słaba pozycja negocjacyjna krajów ubogich; niekonkurencyjność krajów globalnego Południa skutkująca ograniczeniami w eksporcie towarów;
- wykorzystywanie sytuacji, w jakiej znajdują się kraje ubogie, przez bogatsze kraje, międzynarodowe korporacje i organizacje na przykład poprzez niesprawiedliwą politykę surowcową, wykorzystywanie taniej siły roboczej, sprzedaż przestarzałych technologii, na które nie ma już zbytu w krajach globalnej Północy, wykorzystywanie sytuacji prawnej (luki, brak restrykcji w sprawie prawa pracy, ochrony środowiska itp.) w celu maksymalizacji swoich zysków;
- zanieczyszczenie środowiska mające przyczyny wewnętrzne (brak regulacji prawnych, niski poziom świadomości i edukacji w zakresie ochrony przyrody) oraz przyczyny zewnętrzne (światowy handel odpadami – kraje globalnej Północy magazynują swoje wyjątkowo niebezpieczne śmieci w krajach globalnego Południa – lub polityka produkcyjna wielkich międzynarodowych koncernów, których produkcja zanieczyszcza środowisko i nie byłaby możliwa w krajach globalnej Północy ze względu na ograniczenia prawne).

Podsumowanie

Poproś, aby każda osoba zastanowiła się nad jednym pytaniem, na które chciałaby znaleźć odpowiedź, i zanotowała je w zeszyte. Chętne osoby dzielą się swoimi pytaniami na forum klasy. Nauczyciel, nauczycielka może zachęcić młodzież do znalezienia odpowiedzi na pytania w ramach zadania domowego.

9

3 minuty

Źródła:

- Produkt krajowy brutto, https://pl.wikipedia.org/wiki/Produkt_krajowy_brutto.
- Warsztat Analityka, Parytet siły nabywczej, <https://warsztatanalytika.pl/parytet-sily-nabywczej-w-jaki-sposob-zrozumiec-bez-problemu>.
- Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
- Global Peace Index 2017, <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index>.
- K. Kowalewska, „Problem ubóstwa a rozwój kompetencji moralno-partycypacyjnych jednostki” (praca doktorska), Poznań 2015.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, Słowniczek, <https://globalna.ceo.org.pl/slovnicek>.
- Prices in tourist cities and countries around the world, <https://www.globalprice.info>.
- B. Abel-Smith, P. Townsend, *The Poor and the Poorest*, London 1966.
- K. Czaplicka, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna*, „Dialogi o Rozwoju” 2007, nr 1, worldbank.org.

Propozycje kontynuacji lekcji:

- S. Międzybrodzka, scenariusz zajęć *Obraz ubóstwa wczoraj i dziś. Opowieść wigilijna Karola Dickensa*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/CEOObrazUbostwa>.
- I. Pieronek-Tokarz, scenariusz zajęć *Jezus narodził się w ubogiej rodzinie*, w: *Edukacja globalna na zajęciach religii w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019, <http://bit.ly/PublikacjaReligia>.
- Scenariusz zajęć *Jak ograniczyć ubóstwo*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <http://bit.ly/JakOgraniczycUbostwo>.
- Scenariusz zajęć *Rozumienie bogactwa i ubóstwa*, w: *Świat na wyciągnięcie ręki. Scenariusze zajęć z zakresu edukacji globalnej na godziny wychowawcze*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2011, <http://bit.ly/CEORozumienieBogactwa>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: 21 postaci

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zestaw pytań zadawanych postaciom

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Charakterystyka realiów w poszczególnych krajach

Załącznik nr 4 – Materiał pomocniczy: Informacje o rodzajach ubóstwa

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: 21 postaci

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Materiał zawiera 21 opisów postaci. Każdy uczeń i uczennica otrzymuje jedną rolę. Najlepiej wydrukować całość, pociąć na paski i pozwolić młodzieży losować. Jeśli twoja klasa liczy więcej niż 21 osób, wydrukuj materiał podwójnie. Niektórzy uczniowie i uczennice wylosują wówczas tę samą rolę, jednak nie zaburzy to przebiegu ćwiczenia, ponieważ w początkowej fazie uczestnicy i uczestniczki nie znają swoich ról.

OPISY POSTACI

Jesteś 16-letnią dziewczyną mieszkającą w Lilongwe w Malawi (Afryka), ukończyłaś 4 klasy szkoły podstawowej, umiesz słabo czytać, pisać i liczyć, pracujesz w sklepie, na utrzymanie masz w przeliczeniu ok. 200 zł miesięcznie; ze swojej pensji musisz utrzymać siebie i babcię.

Jesteś 25-letnią samotną matką 2 dzieci (2 i 5 lat) mieszkającą w małym miasteczku w Rosji (Europa/Azja), pracujesz jako pielęgniarka w szpitalu, gdzie zarabiasz ok. 1000 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnią kobietą mieszkającą w Danii (Europa), jesteś uzależniona od narkotyków, nie pracujesz, nie masz własnego mieszkania, otrzymujesz zasiłek wynoszący ok. 2000 zł miesięcznie.

Jesteś 65-letnią wdową mieszkającą z synem i jego rodziną w Delhi w Indiach (Azja), nie pracujesz, nie posiadasz własnych pieniędzy, ale twój syn jest dyrektorem w międzynarodowej korporacji, na co dzień zajmujesz się wnukami.

Jesteś 55-letnią bezrobotną kobietą mieszkającą z mężem i 16-letnią córką w Polsce (Europa) w małej miejscowości; w wyniku wypadku poruszasz się na wózek inwalidzki, miesięcznie na utrzymanie całej rodziny macie 2500 zł.

Jesteś 20-letnią kobietą mieszkającą w Chinach (Azja), pracujesz w fabryce odzieży, gdzie zarabiasz ok. 1000 zł miesięcznie, marzysz o tym, by wyjechać do dużego miasta i skończyć studia na wyższej uczelni, dzięki czemu mogłabyś znaleźć lepszą pracę; by zrealizować swój plan, potrzebujesz ok. 80 000 zł.

Jesteś 35-letnią Rosjanką mieszkającą z mężem alkoholikiem i 3 dziećmi (15, 12 i 8 lat) na wsi, utrzymujecie się ze sprzedaży warzyw, jajek i królików; na utrzymanie całej rodziny macie w przeliczeniu 1000 zł miesięcznie.

Jesteś 65-letnim mężczyzną mieszkającym samotnie w małej wiosce w Malawi (Afryka); codziennie chodzisz do lasu, zbierasz grzyby lub drewno, by je sprzedać i w zamian kupić coś do jedzenia, śpisz w szalasy na piasku bez moskitiery; na swoje utrzymanie macie w przeliczeniu 100 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnim uchodźcą z Czeczenii mieszkającym w Białymstoku w Polsce (Europa), dopiero uczysz się języka polskiego, mieszkasz w ośrodku dla uchodźców, chciałbyś pracować jako murarz, jednak na razie nie masz pozwolenia na pracę; masz zapewnione wyżywienie, ale jedyne pieniądze, jakie otrzymujesz, to „kieszonkowe” w wysokości 50 zł miesięcznie + 20 zł na zakup środków higienicznych. Jednorazowo otrzymałeś pomoc pieniężną na zakup odzieży i obuwia w wysokości 140 zł.

Jesteś 45-letnią uchodźczynią z Syrii, która wraz z córką (25-letnią) mieszka w Danii (Europa), nie znasz języka duńskiego ani angielskiego, nie pracujesz, Twoja córka uczy się w szkole językowej, żeby podjąć pracę, na swoje utrzymanie macie razem ok. 4500 zł miesięcznie.

Jesteś 70-letnim wdowcem mieszkającym w Nowym Jorku w USA (Ameryka Północna), twoje dzieci mieszkają w innych stanach i widzisz je średnio raz w roku, chorujesz na astmę, przez co często łapiesz infekcje, otrzymujesz emeryturę w wysokości ok. 3500 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnim mężczyzną mieszkającym w małym miasteczku w USA (Ameryka Północna), pracujesz w restauracji typu fast-food, wynajmujesz dom z 3 przyjaciół; na swoje utrzymanie macie w przeliczeniu 4500 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnim mężczyzną mieszkającym wraz z żoną i 2 dziećmi (3 i 5 lat) w Wenezueli (Ameryka Południowa), z wykształcenia jesteś architektem, jednak za wystąpienia przeciwko władzy zostałeś zwolniony z pracy, wykonujesz dorywcze prace budowlane lub sprzątasz, co pozwala ci zarobić ok. 1000 zł miesięcznie na utrzymanie całej rodziny.

Jesteś 25-letnią kobietą mieszkającą w Wenezueli (Ameryka Południowa), pracujesz jako fryzjerka, a twoimi klientkami najczęściej są żony polityków, zarabiasz średnio ok. 2000 zł miesięcznie.

Jesteś 40-letnią kobietą mieszkającą w Pekinie w Chinach (Azja), jesteś samotna, wynajmujesz małe pokoiki w hotelu pracowniczym firmy, w której pracujesz jako sprzątaczką, zarabiasz ok. 1200 zł miesięcznie.

Jesteś 35-letnim mężczyzną mieszkającym w Indiach (Azja). Podczas pracy w farbiarni utraciłeś prawie całkowicie wzrok, co uniemożliwia ci dalsze zarobkowanie, mieszkasz z rodziną brata i to on cię utrzymuje, nie masz żadnych pieniędzy na swoje utrzymanie.

Jesteś 21-letnią studentką mieszkającą w Warszawie w Polsce (Europa), uczysz się na studiach dziennych, mieszkasz w akademiku, za który płacą twoi rodzice, otrzymujesz stypendium za dobre wyniki w nauce i pracujesz dorywczo w restauracji, na swoje utrzymanie macie miesięcznie ok. 1000 zł.

Jesteś 35-letnim mężczyzną mieszkającym w Angoli (Afryka), prowadzisz sklep odzieżowy w Luandzie, na utrzymaniu macie żonę i 4 małych dzieci, sklep przynosi zysk w wysokości ok. 10 000 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnią kobietą mieszkającą z mężem i dzieckiem w wiosce w Indiach (Azja), nigdy nie chodziłaś do szkoły, na co dzień zajmujesz się domem, mąż utrzymuje rodzinę, pracując u lokalnego rolnika; pieniądze, jakie dostajesz od męża, starczą jedynie na zakup żywności, pozostałe niezbędne rzeczy kupuje mąż, jeśli uzna, że są potrzebne, ty nie dysponujesz żadnymi własnymi pieniędzmi.

Jesteś 80-letnim mężczyzną mieszkającym w Wenezueli (Ameryka Południowa), twoje dzieci wyemigrowały z kraju, jesteś schorowany, żyjesz na ulicy, czasem zbierasz z kolegami złom, co pozwala ci zarobić ok. 100 zł miesięcznie.

Jesteś 18-letnią dziewczyną mieszkającą w wiosce w Angoli (Afryka), nie masz żadnego wykształcenia, na co dzień pomagasz rodzicom w uprawie niewielkiego pola z warzywami, plony sprzedajesz następnie na targu; cała rodzina ma na utrzymanie ok. 250 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnim mężczyzną mieszkającym w wiosce w Angoli (Afryka), prowadzisz własny sklep z żywnością; niestety jesteś nosicielem wirusa HIV i by nie zachorować na AIDS, bierzesz drogie leki; sklepik dostarcza ci miesięcznie ok. 2000 zł zysku.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zestaw pytań zadawanych postaciom

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Poniższy zestaw pytań został przygotowany w oparciu o indeksy HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego), CPI (Consumer Price Index – Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych) oraz GPI (Genuine Progress Indicator – Wskaźnik rzeczywistego postępu) poszerzone o wytyczne Raportu o Rozwoju Społecznym (Human Development Report) publikowanego przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju. Pytania są skonstruowane tak, by odpowiedź na nie obejmowała ocenę podstawowych obszarów funkcjonowania człowieka i wskazywała jego położenie życiowe.

PYTANIA DO ZADANIA:

1. Czy gdy zachorujesz, zawsze możesz udać się do lekarza i wykupić potrzebne leki?
2. Czy codziennie możesz się umyć (na przykład wziąć prysznic, kąpiel, umyć zęby)?
3. Czy masz dostęp do wody pitnej?
4. Czy spożywasz odpowiednią liczbę posiłków, by nie być głodny?
5. Czy stać cię, by wyjechać poza twoje miejsce zamieszkania, by dostać się na przykład do szkoły, na zakupy, do rodziny lub w poszukiwaniu pracy?
6. Czy w razie potrzeby możesz liczyć na pomoc instytucji państwa?
7. Czy w swoim miejscu zamieszkania czujesz się bezpiecznie?
8. Czy chodzisz lub chodziłeś do szkoły?
9. Czy potrafisz pisać i czytać?
10. Czy możesz kupić sobie nowe ubranie lub buty raz na pół roku?
11. Czy często boisz się o zdrowie i życie członków swojej rodziny?
12. Czy posiadasz dom, mieszkanie lub czy stać cię na wynajęcie domu, mieszkania?
13. Czy stać cię na naprawę lub wymianę zepsutych przedmiotów?
14. Czy mieszkasz w budynku chroniącym cię przed czynnikami atmosferycznymi?
15. Czy stać cię na kupno książek i zabawek dla dzieci lub czy możesz je od kogoś otrzymać?
16. Czy posiadasz garderobę pozwalającą ci ubrać się stosownie do okazji (rozmowa kwalifikacyjna, uroczystość rodzinna itp.) i warunków atmosferycznych?
17. Czy ty i twoja rodzina macie możliwość wyjazdu na wakacje?
18. Czy masz możliwość obchodzić święta z bliskimi, na przykład organizując świąteczną kolację lub przyjęcie urodzinowe?
19. Czy masz czas i możliwości finansowe, by realizować swoje pasje?
20. Czy uważasz, że w urzędach, sądach, na policji jesteś sprawiedliwie traktowany?
21. Czy żyjesz tak, jak większość twoich rodaków?
22. Czy masz możliwość zdobycia kwalifikacji w zawodzie, który chciałbyś wykonywać?
23. Czy masz możliwość stosowania profilaktyki zdrowotnej, na przykład szczepień ochronnych, badań kontrolnych?
24. Czy masz dostęp do Internetu?
25. Czy możesz ubezpieczyć siebie i swój dobytek przed następstwem nieszczęśliwych wypadków?

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Charakterystyka realiów w poszczególnych krajach

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Karty z opisem krajów zostały przygotowane w oparciu o wskaźnik HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego) oraz Raport o Rozwoju Społecznym (Human Development Report). Mają one dostarczyć uczniom i uczennicom informacji, które pozwolą im ogólnie wyobrazić sobie sytuację życiową jego bohatera lub bohaterki w danym kraju i udzielić odpowiedzi na zadane pytania. Ceny w opisach zostały podane w przeliczeniu na złotówki, by ułatwić uczniom i uczennicom pracę. Autorka umieściła też ceny przykładowych podstawowych produktów spożywczych, by w ten sposób ułatwić młodzieży zorientowanie się w poziomie cen w danym kraju. Należy pamiętać, że są to ceny orientacyjne w roku, w którym powstawał materiał (2018).

KRAJ	OPIS PRZECIĘTNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ (OPIEKA ZDROWOTNA, EDUKACJA, KOSZTY I POZIOM ŻYCIA, PRACA, POMOC PAŃSTWA)
Dania	Według Eurostatu w Danii ceny żywności i opłaty za mieszkanie są bardzo wysokie. Należy jednak zwrócić uwagę, że przeciętne zarobki w Danii to w przeliczeniu ok. 10 000 zł. Dania jest krajem z rozbudowanym systemem wsparcia społecznego. Zasiłki rodzinne przysługują wszystkim obywatelom i obywatelkom, jak również cudzoziemcom, w tym uchodźcom i uchodźczyniom, bez względu na ich zarobki. Osoby bezrobotne otrzymują zasiłek w wysokości 70% przeciętnej pensji nawet przez 2 lata od dnia utraty pracy. Również system emerytalny oraz rentowy zapewnia obywatelom i obywatelkom duże wsparcie. Tak wydatna pomoc państwa wiąże się z wysokimi podatkami. Przeciętny Duńczyk lub przeciętna Dunka płaci podatki w wysokości 40% swojej pensji. Dania zapewnia opiekę medyczną wszystkim osobom przebywającym na jej terenie, również imigrantom, imigrantkom i uchodźcom, uchodźczyniom. System opieki medycznej w Danii pod względem standardów plasuje się w światowej czołówce. Stawia się tu na wdrażanie nowych technologii i usprawnianie obsługi pacjentów i pacjentek w celu skrócenia oczekiwania na wizytę. Również duński system edukacji jest uważany za jeden z najlepszych na świecie. Sposób nauki dostosowuje się do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia lub uczennicy. Edukacja jest darmowa i dostępna dla wszystkich zamieszkujących Danię. To kraj o jednym z najwyższych poziomów poczucia bezpieczeństwa i zaufania obywateli i obywaterek do instytucji (Dania ma najniższy na świecie wskaźnik korupcji wśród urzędników i urzędniczek państwowych, w tym sędziów i sędzi). Cena chleba: ok. 9,70 zł Cena ziemniaków: ok. 5,60 zł za 1 kg Koszty życia 104% wyższe niż w Polsce
Polska	Według danych Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) w Polsce koszty utrzymania są wysokie w stosunku do przeciętnych zarobków. Dużą część pensji pochłaniają opłaty za mieszkanie oraz wyżywienie. Kupno bądź wynajem mieszkania to wysoki koszt. Ci, których na to nie stać, mogą liczyć na tzw. mieszkania komunalne, ich liczba jest jednak niewystarczająca w stosunku do potrzeb, przez co czas oczekiwania na taki lokal to nawet kilka lat. Polski system edukacji podstawowej jest powszechny i darmowy dla wszystkich osób przebywających na terenie kraju. Edukacja w Polsce jest oceniana bardzo dobrze i daje szansę na rozwój i znalezienie pracy. Rynek pracy jest rynkiem rozwojowym, a bezrobocie spada, co oznacza, że w Polsce stosunkowo łatwo o zatrudnienie. Pensja przeciętnego pracownika lub pracownicy nie jest jednak wysoka i oscyluje wokół 2500 zł. Pomoc socjalna państwa składa się z licznych zasiłków i świadczeń pieniężnych, pomocy materialnej, jak również szkoleń i stypendiów. Pomoc ta przysługuje osobom w trudnej sytuacji życiowej, co określa się najczęściej poprzez progi finansowe. Polska ustawowo wspiera również uchodźców i uchodźczynie mieszkających poza ośrodkami dla uchodźców poprzez wypłacanie im świadczenia w wysokości 650 zł miesięcznie na osobę w rodzinie, wsparcie w nauce języka polskiego, ubezpieczenie zdrowotne i możliwość edukacji dzieci. W Polsce opieką medyczną są objęte wszystkie osoby posiadające ubezpieczenie zdrowotne (zatrudnione, na emeryturze i rencie, bezrobotne, uchodźcy i uchodźczynie) oraz ich rodziny. Polski system zdrowotny jest niedofinansowany, co skutkuje bardzo długim czasem oczekiwania na wizyty lekarskie czy zabiegi. Ktoś, kogo na to stać, korzysta z prywatnej służby zdrowia. Polska według rankingu Transparency International jest krajem o średnim poziomie korupcji wśród urzędników i urzędniczek (26 miejsce na 176 państw). Jest to też kraj oceniany przez światowe organizacje jako bezpieczny (zajmuje 33 miejsce na 163 kraje pod względem bezpieczeństwa według wskaźnika GPI – Global Peace Index 2017). Cena chleba: ok. 2,50 zł Cena ziemniaków: ok. 1,50 zł za 1 kg

Malawi	Malawi to jeden z najbiedniejszych krajów świata. Jest to też kraj o jednym z najwyższych wskaźników zakażeń wirusem HIV. Opieka medyczna jest na bardzo niskim poziomie i pozostaje trudno dostępna, przez co większość zarażonych nawet nie wie, że choruje, i zaraża kolejne osoby, w tym własne dzieci. Śmiertelność dzieci i młodzieży jest bardzo duża. Rząd Malawi przy wsparciu organizacji humanitarnych zaczął rozwijać system darmowej diagnostyki AIDS oraz kampanii edukacyjnych, by poprawić tę sytuację. Poziom wykształcenia mieszkańców i mieszkanki kraju jest bardzo niski. Panuje powszechny analfabetyzm, przez co kraj nie może się rozwijać. Szkoły są prowadzone głównie przez organizacje pomocowe. Przeciętnie mieszkaniec lub mieszkanka Malawi zarabia 200 dolarów na rok, co daje ok. 70 zł miesięcznie. Ograniczone możliwości podjęcia pracy, niskie zarobki i niemalże nieistniejący przemysł sprawiają, że mieszkańcy i mieszkanki Malawi są w bardzo trudnej sytuacji życiowej. Ponad 6,5 miliona ludzi potrzebuje pomocy żywnościowej. Malawijczycy i Malawijki w większości mieszkają w skromnych warunkach. Instytucje państwowe są niewydolne, a także znacznie skorumpowane (120 miejsce na 176 pod względem korupcji w 2017 roku), przez co w praktyce ubodzy mogą liczyć jedynie na wsparcie organizacji pomocowych. Mimo wysokiego poziomu ubóstwa Malawi jest stosunkowo bezpiecznym państwem (pod względem bezpieczeństwa zajmuje jedno z najwyższych miejsc wśród krajów afrykańskich w rankingu Global Peace Index 2017: 48 miejsce na 163 kraje). Cena mączki kukurydzianej (podstawowy produkt spożywczy): ok. 1,2 zł za 1 kg Cena ryżu: ok. 3,5 zł za 1 kg Koszty życia 7% wyższe niż w Polsce
USA	Typowe gospodarstwo domowe klasyfikowane jako znajdujące się na granicy ubóstwa jest wyposażone w klimatyzację, przynajmniej jeden telewizor z podłączeniem do anteny kablowej lub satelitarnej, odtwarzacz DVD, kuchenkę mikrofalową, w co drugim domu jest również komputer. 92% ludzi ubogich ma wystarczającą ilość jedzenia. Ze strony państwa uboga rodzina może liczyć na: stypendia szkolne dla dzieci, dofinansowanie posiłków w szkole, mieszkanie komunalne, dopłaty do domowych rachunków, wsparcie medyczne na podstawowym poziomie. Opieka medyczna w USA jest rozwinięta, opiera się jednak na systemie prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych, na które nie wszyscy mogą sobie pozwolić. Tym osobom pomaga państwo, publiczny pakiet ubezpieczenia obejmuje jednak tylko podstawowe procedury medyczne. System edukacyjny w USA jest różnorodny, składa się ze szkół prywatnych oraz publicznych, których poziom jest różnie oceniany. Amerykanie i Amerykanki uważają, że dobrą edukację można zdobyć, jedynie za nią płacąc, dlatego wiele osób z biedniejszych obszarów rezygnuje z nauki po szkole podstawowej. Szkoły prywatne, a zwłaszcza uniwersytety mają rozbudowane systemy stypendialne pomagające ubogim zdolnym uczniom i uczennicom kontynuować naukę. Zarobki oraz poziom bezrobocia w USA różnią się w zależności od regionu, przeciętna miesięczna pensja amerykańskiego pracownika lub pracowniczki to w przeliczeniu na złotówki ok. 10 000 zł. Ameryka jest jednak jednym z najbardziej zróżnicowanych ekonomicznie krajów, gdzie mamy do czynienia z wielkimi majątkami, ale też ogromną liczbą ubogich (ok. 13 milionów osób) i bezdomnych (1,5 miliona osób). To silne zróżnicowanie społeczne wpływa również na poziom bezpieczeństwa w USA oceniany przez międzynarodowe organizacje jako średni (114 miejsce na 163 w rankingu Global Peace Index 2017). W rejonach zamieszkałych przez osoby majątne poziom bezpieczeństwa jest bardzo wysoki, poza bogatymi dzielnicami jednak, a zwłaszcza w dzielnicach nazywanych gettami ryzyko napadu, pobicia lub zabójstwa jest bardzo wysokie. Stany Zjednoczone są za to oceniane jako kraj o stosunkowo niskim poziomie korupcji; system sprawiedliwości jest tam dobrze postrzegany. Cena chleba: ok. 9 zł Cena ziemniaków: ok. 6 zł za 1 kg Koszty życia 91% wyższe niż w Polsce

Rosja	W Rosji funkcjonuje darmowa publiczna służba zdrowia, jest ona jednak niskiej jakości, a dostęp do niej jest utrudniony przez długi czas oczekiwania. Funkcjonuje również prywatna służba zdrowia bardzo dobrej jakości, opłaty są wszakże tak wysokie, że przeciętnego Rosjanina lub Rosjanki na nią nie stać. Edukacja w Rosji jest powszechna, obowiązkowa i bezpłatna dla wszystkich dzieci od 6 do 15 roku życia, w małych miejscowościach i wsiach prezentuje jednak niski poziom. Rynek pracy w Rosji się rozwija. Jest tam stosunkowo niskie bezrobocie, przeciętne zarobki nie należą jednakże do najwyższych: w przeliczeniu na złotówki ok. 1800 zł miesięcznie, przy czym koszty życia stale rosną, zwłaszcza ceny podstawowych produktów spożywczych. Moskwa jest jednym z najdroższych miast świata, wynajęcie tam kawalerki to koszt ok. 3500 zł. Poza dużymi miastami życie jest zdecydowanie tańsze, trudniej tam jednak o dobrze płatną pracę. Rosja jest krajem o ogromnym zróżnicowaniu płac. Mamy tu tysiące milionerów i milionerek, ale aż 75% ludzi osiąga zarobki poniżej średniej pensji. Państwo prowadzi politykę wsparcia dla rodzin w postaci zasiłków na dzieci (przeciętnie jest to ok. 280 zł miesięcznie). Szczególnym wsparciem otacza się rodziny posiadające więcej niż 3 dzieci. Mogą one liczyć nie tylko na wsparcie finansowe, ale też na zniżki i liczne przywileje takie jak darmowy transport publiczny, stypendia czy dofinansowanie posiłków dla dzieci w szkole, raz w miesiącu mają też prawo do bezpłatnego wejścia do parków rozrywki lub muzeum. W najgorszej sytuacji finansowej w Rosji są emeryci, emerytki i renciści, rencistki. Przeciętnie mają oni na utrzymanie ok. 600 zł miesięcznie, co sprawia, że duża część z nich żyje w skrajnej nędzy. Poważnym problemem społecznym w Rosji jest bezdomność w dużych miastach, zwłaszcza bezdomność dzieci, których według Federalnej Agencji ds. Młodzieży jest ponad 5 milionów. Rosja jest też jednym z najbardziej skorumpowanych krajów w Europie (131 miejsce na 176 według wskaźnika korupcji w 2017 roku), co powoduje, że obywatele i obywatelki mają niskie poczucie bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a załatwienie większości spraw urzędowych wymaga znajomości lub finansowej gratyfikacji dla urzędnika lub urzędniczki. Niskie poczucie bezpieczeństwa deklarowane przez obywateli i obywatelki Rosji potwierdza ranking Global Peace Index 2017, gdzie Rosja zajmuje 151 miejsce na 163 kraje. Cena chleba: ok. 2 zł Cena ziemniaków: ok. 2 zł za 1 kg Koszty życia 6% niższe niż w Polsce
Wenezuela	Osoby ubogie w Wenezueli praktycznie nie mają dostępu do opieki medycznej, ponieważ państwowa jest w bardzo złym stanie, na przykład w szpitalach brakuje leków oraz personelu medycznego. Zdobywanie jedzenia jest utrudnione, ponieważ sklepowe półki są puste w wyniku kryzysu gospodarczo-politycznego, a zakup jedzenia od osób prywatnych jest bardzo kosztowny. Kryzys żywnościowy jest tak głęboki, że w 2016 roku rząd Wenezueli zwrócił się z prośbą do ONZ o uruchomienie pomocy żywnościowej. W kraju zdarzają się przerwy w dostawie prądu, a w biednych dzielnicach praktycznie nie ma go wcale, paraliżuje to nawet pracę szpitali. Podobna sytuacja dotyczy dostaw wody. Jest to kraj z najwyższym wskaźnikiem przestępczości (w tym zabójstw) na świecie, a także oceniany jako jeden z najbardziej skorumpowanych (miejsce 166 na 176 w 2017 roku według Transparency International). Od 2016 roku Wenezuela walczy z hiperinflacją (w 2018 roku było to 16 942%), która sprawia, że pieniądze tracą na wartości w szybkim tempie: suma, która jednego dnia pozwala na zakup nowoczesnego telefonu komórkowego, po kilkudziesięciu dniach może nie starczyć na zakup kilograma ziemniaków. W Wenezueli funkcjonuje darmowa edukacja podstawowa, jej poziom jest jednak stosunkowo niski, a nauczane treści nie są wolne od propagandy politycznej. Cena chleba: ok. 5 zł (z powodu hiperinflacji jego cena sięgała nawet 17 zł) Cena ziemniaków: ok. 3 zł za 1 kg Koszty życia 44% niższe niż w Polsce

Chiny	Chiny są jednym z najszybciej rozwijających i bogacących się krajów. Jest to państwo wielkich nierówności ekonomicznych: mamy tam wiele milionerów i milionerek, ale też miliony osób żyjących w skrajnym ubóstwie. Średnia pensja w Chinach to ok. 3000 zł, kształtują ją jednak głównie zarobki w miastach. 387 mln osób pracujących na wsiach zarabia mniej niż 2000 dolarów rocznie, czyli w przeliczeniu ok. 600 zł miesięcznie. Co ciekawe, mimo iż mieszkańcy i mieszkanki wsi zarabiają dużo mniej niż zamieszkujący miasta, to płacą oni wyższe podatki. Przeciętny Chińczyk i przeciętna Chinka wydaje na życie 7 dolarów dziennie, dla porównania przeciętny Amerykanin i Amerykanka wydaje dziennie 97 dolarów. Według Banku Światowego ponad 200 mln Chińczyków i Chinek żyje za mniej niż 1,25 dolara na dobę. Warto jednak zaznaczyć, że od 1981 roku liczba osób żyjących w ubóstwie zmniejszyła się w Chinach o 600 mln. Chiński rząd prowadzi politykę wsparcia społecznego głównie wobec sierot, osób starszych i niepełnosprawnych. Wspiera także ubogie rodziny, które mogą starać się o zasiłki, ale dotyczy to jedynie osób mieszkających w miastach. Do mieszkańców i mieszanek wsi pomoc społeczna praktycznie nie dociera. W Chinach system publicznej opieki medycznej dopiero się tworzy. Póki co opieka medyczna nie jest powszechna, a ceny za usługi medyczne są tak wysokie, że poważna choroba jednego krewnego czy krewniej może doprowadzić rodzinę do bankructwa. Podstawowa edukacja w Chinach jest państwowa i bezpłatna. Istnieje szkolnictwo prywatne, któremu przypisuje się wyższą jakość, jego koszty są jednak poza zasięgiem przeciętnego Chińczyka i Chinki. Chiny są oceniane jako kraj o średnim poziomie korupcji wśród urzędników państwowych (79 miejsce na 176 w 2017 roku według wskaźnika korupcji Transparency International) oraz kraj o średnim poziomie bezpieczeństwa (116 miejsce na 163 w rankingu Global Peace Index 2017). Cena ryżu (podstawowy produkt spożywczy): ok. 1,8 zł za 1 kg Cena makaronu (podstawowy produkt spożywczy): ok. 2,2 zł za 1 kg Koszty życia 9% wyższe niż w Polsce
Angola	Angola to kraj ogromnych skrajności. W stolicy, Luandzie, koszty życia są jednymi z najwyższych na świecie (na przykład wynajęcie mieszkania kosztuje ok. 8000 zł, hamburger ok. 80 zł, a para dżinsów ok. 1000 zł), jednak to wyjątek. Pozostała część kraju cierpi niedostatek, niemal 40% ludności żyje za 2 dolary dziennie, co piąte dziecko umiera przed osiągnięciem 5 roku życia, a bezrobocie sięga ok. 50%. Średnie zarobki to ok. 240 zł miesięcznie, najniższa dopuszczalna prawem pensja wynosi ok. 60 zł, ale „na czarno” ludzie pracują za mniejsze stawki. Rząd udziela niewielkiej pomocy ubogim, w państwie nie ma systemu emerytalnego ani wsparcia dla osób z niepełnosprawnością. Angola została niemal kompletnie zrujnowana trwającą 27 lat wojną domową. Boryka się z takimi problemami jak brak prądu, wody i dostępu do kanalizacji, zniszczone drogi, zakłady przemysłowe i rolnictwo. Brakuje sprawnego systemu utylizacji odpadów, przez co kraj tonie w śmieciach, a to z kolei stanowi zagrożenie epidemiologiczne. Wojna domowa pozostawiła po sobie nie tylko ruiny, ale i zagrożenia w postaci min (ok. 10 mln w całym kraju) oraz dużej ilości broni, która jest teraz wykorzystywana przez organizacje przestępcze. Według rankingu bezpieczeństwa (Global Peace Index 2017) Angola zajmuje 100 miejsce na 163 państw. Jest to też jeden z najbardziej skorumpowanych krajów świata (164 miejsce na 176 w 2017 roku według Transparency International). Rząd Angoli współpracuje z UNICEF-em i wieloma organizacjami pozarządowymi, by zapewnić powszechny, darmowy dostęp do edukacji podstawowej (mniej niż 60% dzieci uczęszcza do szkoły podstawowej, dziewczynki rzadziej). Misję tę utrudniają brak wody i kanalizacji, infrastruktury oraz nauczycieli i nauczycielek, przez co na przykład obecne klasy są przepełnione. Publiczna służba zdrowia jest słabo rozwinięta, w wielu rejonach kraju w ogóle nie ma dostępu do opieki medycznej, chyba że pomocy medycznej udzielają organizacje pozarządowe. Prywatna służba zdrowia jest bardzo droga i za leczenie trzeba płacić z góry. Ludność boryka się z wieloma chorobami, na przykład wirusem HIV, malarią, żółtaczką czy cholerą. Cena ryżu: ok. 12 zł za 1 kg Cena fundżu (najpopularniejsze danie, poza stolicą): ok. 2 zł Koszty życia 102% wyższe niż w Polsce

Indie	Indie to kraj o ogromnym zróżnicowaniu społecznym. Mieszka tam duża liczba milionerów i milionerek, ale też ogromne rzesze ubogich (ok. 30% populacji Indii to osoby żyjące poniżej progu ubóstwa), choć poziom bezrobocia jest niski (ok. 5%). Oznacza to, że duża część pracujących pomimo wykonywania pracy zarobkowej żyje w nędzy. Wiele rejonów Indii to obszary słabo rozwinięte, np. 300 mln ludzi nie ma dostępu do elektryczności. Mieszkańcy i mieszkanki Indii borykają się też z dużym zanieczyszczeniem środowiska, zwłaszcza powietrza i wód (wiele osób nie ma dostępu do czystej wody pitnej), co ma wpływ na ich stan zdrowia, zwłaszcza w przypadku kobiet i dzieci, których śmiertelność i poziom niedożywienia są wyższe niż wśród mężczyzn. Jakość i dostępność opieki medycznej jest różna w różnych regionach. Służba zdrowia w dużych miastach jest na dobrym, a czasami bardzo dobrym poziomie, na prowincji jednak dostęp do usług medycznych oraz aptek jest utrudniony. Często zdarza się, że jeden lekarz lub lekarka obejmuje opieką kilkanaście wsi. Większa część placówek medycznych to ośrodki prywatne, w których opłaty są wysokie. Oferta darmowej służby zdrowia jest niewystarczająca. Istotnym problemem są epidemie chorób zakaźnych, których przyczyną jest także niski poziom edukacji w niektórych regionach. Edukacja w dużych miastach jest na bardzo dobrym, światowym poziomie, dotyczy to jednak głównie szkół prywatnych. Na prowincji panuje analfabetyzm, szczególnie wśród kobiet i osób z niższych kast. Wedle konstytucji Indii edukacja jest darmowa i obowiązkowa między 6 a 14 rokiem życia, w rzeczywistości jednak wiele dzieci, zwłaszcza na wsiach, nie chodzi do szkoły, ponieważ zajmują się pracą zarobkową lub domem. Pensje pracowników w Indiach są stosunkowo niskie. Średnio zarabiają oni ok. 950 zł miesięcznie, są jednak branże, w których płace są zdecydowanie niższe, na przykład zatrudnieni w rolnictwie w prowincji Assam miesięcznie zarabiają nieco ponad 200 zł. Rząd Indii w teorii wspiera osoby ubogie poprzez stypendia, dofinansowanie do żywności, paliwa, środków ochrony roślin dla rolników i rolniczek czy emerytur, w praktyce jednak pomoc ta dociera do stosunkowo niewielkiej liczby osób. Przykładowo państwową emeryturę otrzymują jedynie ci, którzy pracowali w instytucjach państwowych, pozostali są zdani na pomoc rodziny bądź ubezpieczenia prywatne, które opłacali sobie sami, gdy pracowali, są one jednak drogie. Według rankingu bezpieczeństwa (Global Peace Index 2017) Indie nie należą do państw bezpiecznych – zajmują dopiero 137 miejsce na 163 państw. Jest to też kraj, w którym mamy do czynienia ze sporą korupcją (79 miejsce na 176 w roku 2017 według Transparency International). Cena ryżu: ok. 2 zł za 1 kg Cena soczewicy (podstawowy produkt spożywczy): ok. 3 zł za 1 kg Koszty życia 13% niższe niż w Polsce
-------	--

Koszty życia opracowane na podstawie danych ze stron: *Compare cost of living between countries*, <https://www.expatis.com/cost-of-living/country/comparison>; *Cost of Living Comparison*, <https://www.numbeo.com/cost-of-living/comparison.jsp>.

Ceny produktów spożywczych na podstawie: *Prices in tourist cities and countries around the world*, <http://www.globalprice.info>.

Opis bezpieczeństwa kraju przygotowany na podstawie: *Global Peace Index 2017*, <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index>.

Dane dotyczące korupcji opracowane na podstawie indeksu CPI – *Corruption Perception Index 2017*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.

Dane gospodarcze opracowane na podstawie: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/pl>; Bank Światowy, <https://data.worldbank.org/country>.

Średnie zarobki podane na podstawie: *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com>.

Załącznik nr 4 – Materiał pomocniczy: Informacje o rodzajach ubóstwa

Ubóstwo względne (relatywne) – zwolennicy i zwolenniczki względnego ujęcia ubóstwa starają się ustalić jego granice przez porównanie sytuacji osób dotkniętych ubóstwem do standardu życia w danym społeczeństwie. Jeśli dochody danej rodziny lub osoby są znacząco niskie, a ich jakość życia odbiega od średnich standardów w danym kraju (znajdują się w gorszym położeniu), wówczas ich sytuacja jest określana jako ubóstwo. Granica ubóstwa jest inna w każdym kraju. Zróżnicowanie między krajami i regionami pod względem poziomu rozwoju bywa tak wielkie, że brak tego, co w kraju wysokorozwiniętym gospodarczo uchodzi za standard (na przykład bieżąca woda, kanalizacja, minimum sanitarne), kwalifikuje osoby pozbawione tych dóbr do grupy osób ubogich. W krajach globalnego Południa takie udogodnienia często nie są powszechne, dlatego też nie należy stosować tych samych wskaźników dla realnego określenia poziomu niedostatku w konkretnym kraju. Zwolennicy podejścia względnego do oceny ubóstwa przekonują, że ubóstwo „w żadnym obiektywnym sensie nie ma znaczenia absolutnego, które mogłoby mieć zastosowanie dla wszystkich społeczeństw w każdym czasie. Ubóstwo jest pojęciem względnym” (B. Abel-Smith, P. Townsend, *The Poor and the Poorest*, London 1966). Nawet miary ubóstwa absolutnego mają charakter względny, ponieważ większość ludzkich potrzeb, w tym żywieniowe i zdrowotne, jest określana przez pryzmat kultury danego społeczeństwa, jego norm, zwyczajów, a także warunków klimatycznych panujących na danym obszarze.

Ubóstwo bezwzględne (absolutne) – jest to stan rozumiany jako brak elementarnych warunków pozwalających, by jednostka mogła przetrwać fizycznie i zachować zdrowie, czyli sytuacja, w której ludzie są pozbawieni podstawowych środków takich jak wystarczająca ilość pożywienia, schronienie czy odzież (ujmowane w stopniu podstawowym, czyli jako środek pozwalający przeżyć, bez wskazania na ich jakość).

O ile ubóstwo względne może być wywołane skutkami losowymi, czasami ekonomicznymi danego państwa czy regionu lub indywidualną sytuacją osoby ubogiej, o tyle ubóstwo absolutne najczęściej jest wywołane przyczynami politycznymi i ekonomicznymi, często mającymi swój początek już na poziomie polityki i stosunków międzynarodowych.

Ubóstwo indywidualne/ubóstwo człowieka – „Ubóstwo to głód. Ubóstwo to brak schronienia. Ubóstwo to choroba, której nie możesz leczyć, bo nie stać cię na lekarza. Ubóstwo to nieumiejętność czytania i pisania. Ubóstwo to brak pracy, strach przed przyszłością i życie z dnia na dzień. Ubóstwo to bezsilność i brak wolności”. Sytuacja ta dotyczy konkretnej osoby i może mieć wiele różnych powodów (uzależnienia, niemożność lub niechęć do podjęcia pracy, brak wykształcenia, choroby, niepełnosprawność, wypadki losowe, dziedziczenie postawy bierności itp.).

Źródło: K. Czaplicka, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna*, „Dialogi o Rozwoju” 2007, nr 1, worldbank.org.

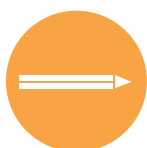
Ubóstwo państwa – o ubóstwie danego państwa możemy mówić wówczas, gdy nie posiada ono środków lub są one niewystarczające, by zaspokoić podstawowe potrzeby swoich obywateli i obywaterek, takie jak na przykład dostęp do opieki zdrowotnej, edukacji, wody, infrastruktury sanitarnej itp.*

* Jeśli nie zaznaczono inaczej, teksty zostały opracowane na podstawie pracy doktorskiej: K. Kowalewska, „Problem ubóstwa a rozwój kompetencji moralno-partycypacyjnych jednostki”, Poznań 2015.

06

SCENARIUSZ

Kodeks etyczny jako podstawa mądrego pomagania

KAROLINA
KOWALEWSKA

KLASA VIII

2 X 45 MINUT

Lekcja ma za zadanie zapoznać uczniów i uczennice z zagadnieniem norm moralnych i kodeksu etycznego. Dowiedzą się, czym są kodeksy etyczne i jaka jest ich rola na przykładzie zasad w pomocy humanitarnej i pomocy rozwojowej. Uczestnicy i uczestniczki przeanalizują przykładowe działania organizacji pomocowych, a także podejmą wspólną refleksję nad tym, czym jest mądra pomoc w kontekście pomocy humanitarnej i rozwojowej.

Pytanie kluczowe

Jakimi zasadami
powinien się kierować
ktoś, kto udziela
pomocy innym?

Cele zajęć:

- dowiesz się, czym są i w jakim celu tworzy się normy moralne oraz kodeksy etyczne
- zapoznasz się z zasadami, w oparciu o które jest organizowana pomoc humanitarna i rozwojowa
- dokonasz oceny przykładowych akcji pomocowych pod kątem realizacji zasad etycznych pomocy humanitarnej i rozwojowej
- razem z kolegami i koleżankami zastanowisz się, na czym polega mądra pomoc i jakimi zasadami warto się kierować, pomagając.

Zagadnienia:

pokój i konflikty na świecie, ubóstwo

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 10 Mniej nierówności
- 16 Pokój, sprawiedliwość, silne instytucje

Związek z podstawą programową:

I. 1, 2, 3, II. 4, III. 1, 2, 3, IV. 1, 2
I. 1d i f, 10, II. 14, 20, IV. 3

Metody:

miniwykład, dyskusja,
praca z filmem, analiza
przykładowych sytuacji
(tzw. case studies)

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

duże arkusze papieru, film Cztery zasady pomocy humanitarnej, Komisja Europejska w Polsce (2:09), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

opcjonalnie: film Janina Ochojska w Sudanie Południowym, National Geographic Magazine Poland (0:54), film PAH i Caritas pomagają w Jemenie, Polskieradio24.pl (0:46), film Pomoc dla osób z Aleppo / Humanitarian aid to IDPs from Aleppo, Polska Akcja Humanitarna (0:47), film Polska Pomoc, MSZ (3:28)

Wprowadzenie

1

1 minuta

2

4 minuty

Przeznacz uczniom i uczennicom, że na dzisiejszej lekcji zajmą się podstawowymi elementami etyki, jakimi są kodeksy postępowania. Młodzież dowie się, czym one są, jakie jest ich znaczenie i jaka jest ich szczególna rola w udzielaniu pomocy humanitarnej oraz pomocy rozwojowej.

Zanim rozpoczniecie pracę właściwą, upewnijcie się, że wszyscy znają lub pamiętają podstawowe dla zagadnienia kodeksów pojęcie normy. Zadać uczniom i uczennicom pytanie: Czym jest lub z czym się wam kojarzy norma? Poproś o podanie przykładów norm.

Jeśli uczniowie dobrze odpowiedzą, nie musisz im podawać definicji, jeśli zaś w ich odpowiedziach będzie czegoś brakowało, możesz im przedstawić poniższą definicję:

Norma (ogólnie) to zestaw zasad, standardów określających sposób postępowania w określonej sytuacji. Kryteria wyznaczające granice tego, jak coś powinno być zrobione lub jak powinniśmy się zachować, by zrealizować pożądaną ze względu na przyjęte wartości (na przykład dobro społeczne, prawa człowieka) stan rzeczy*.

3

5 minut

Zapytaj, czy uczniowie i uczennice wiedzą, czym jest norma moralna, poproś również o podanie przykładów.

Podobnie jak w poprzednim kroku możesz podać definicję, jeśli to konieczne. Możesz dodatkowo zwrócić uwagę uczniów i uczennic na fakt, że normy są formułowane jako nakazy i zakazy.

Norma moralna to wszystkie reguły postępowania określające sposoby zachowania zgodnego z moralnością danej grupy; wypowiedzi i zapisy określające, co jest dobrym, a co złym działaniem. Złamanie normy jest źródłem winy moralnej. Przykłady norm moralnych: 1) zakazy: nie zabijaj, nie zdradzaj przyjaciół, nie krzywdź zwierząt, 2) nakazy: pomagaj potrzebującym, mów prawdę, bądź sprawiedliwy.

Praca właściwa

4

10 minut

Zapytaj uczestników i uczestniczki zajęć, czy potrafią podać przykład pomocy, która została udzielona w dowolnym miejscu na świecie w sytuacji kryzysowej. Niech opisz, na czym taka pomoc polegała i co spowodowało, że była ona potrzebna.

Jeśli uczniowie mają trudność z odnalezieniem w pamięci przykładów takich działań, pozwól im wyszukać informacje w internecie lub zaprezentuj krótkie filmiki opisujące taką pomoc:

- Janina Ochojska w Sudanie Południowym (0:54) (<http://bit.ly/FilmJaninaOchojska>)
- PAH i Caritas pomagają w Jemenie (0:46) (<http://bit.ly/FilmPAHiCaritas>)
- Pomoc dla osób z Aleppo / Humanitarian aid to IDPs from Aleppo (0:47) (<http://bit.ly/FilmPomocAleppo>).

5

5 minut

Wyjaśnij młodzieży, czym jest pomoc humanitarna, a czym rozwojowa.

Pomoc humanitarna to pomoc doraźna, trwająca maksymalnie pół roku, kierowana do osób i państw poszkodowanych w wyniku klęsk naturalnych, katastrof (czyli nieoczekiwanych wydarzeń spowodowanych przez ludzi – wypadki górnicze, lotnicze, kolejowe itp.) lub konfliktów zbrojnych, odpowiadająca na konkretne zdarzenie lub zaistniałą sytuację, mająca na celu ratowanie i ochronę życia ludzkiego i obejmująca na przykład: akcję ratowniczą, dostarczenie zapasów wody pitnej, żywności, leków i środków medycznych czy koców i namiotów.

Pomoc rozwojowa to pomoc długofalowa, kierowana do osób i państw uboższych borykających się z różnymi problemami społeczno-gospodarczymi, odpowiadająca na bardziej złożone problemy

* Jeśli nie zaznaczono inaczej, definicje zostały opracowane przez autorkę.

systemowe, mająca na celu wspieranie społeczno-gospodarczego i politycznego rozwoju państw i obejmująca na przykład: budowę infrastruktury (szkoły, szpitale, drogi itp.) czy kształcenie kadr (szkolenie ekspertów, wspieranie prowadzenia badań, wymiana doświadczeń itp.). Pomoc rozwojowa jest często nazywana współpracą rozwojową, bowiem zakłada czynny udział jej odbiorców, ich zaangażowanie w procesy wyboru pomocy oraz sposobów jej organizowania i przeprowadzania.

Źródło: J. Bowżyk, H. Noiszewska, scenariusz zajęć Kryzysy humanitarne, wyzwania rozwojowe. Jak pomagać?, w: Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOJakPomagać>.

Możesz wspomóc się filmem, ukazującym polską pomoc rozwojową: Polska Pomoc, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2016 (3:28), (<http://bit.ly/FilmPolskaPomoc>).

Podsumowanie

6

8 minut

Poproś uczniów i uczennice, by w parach lub trójkach zastanowili się nad tym, w jakim stopniu pomaganie ludziom w sytuacji kryzysu, takiej jak wojna, głód czy katastrofy naturalne, powinno podlegać regulacji przez normy, na przykład normy prawne, jak również normy moralne (jeśli tak, to na jakich zasadach powinna się ona odbywać), czy też chęć niesienia pomocy innym stanowi wartość samą w sobie, której nie powinno się ograniczać żadnymi zasadami. Zadać pytania pomocnicze:

- jakimi zasadami powinny się kierować osoby udzielające pomocy?
- jakimi normami postępowania powinny się kierować osoby udzielające pomocy?
- w jakim stopniu pomoc innym jest wartością samą w sobie?

Poproś, aby uczniowie i uczennice spisali swoje refleksje na dużych arkuszach papieru.

7

8 minut

Poproś reprezentantów i reprezentantki grup o zaprezentowanie wyników pracy na forum.

8

4 minuty

Podsumuj pracę uczniów i uczennic. Zapowiedz, że będziecie kontynuowali temat na kolejnej lekcji, wykorzystując efekty ich dzisiejszej pracy.

LEKCJA 02

Wprowadzenie

1

2 minuty

Przypomnij uczniom i uczennicom, co było tematem poprzedniej lekcji. Przekaż informację, że na dzisiejszej lekcji kontynuujecie zagadnienie zasad w pomocy humanitarnej i rozwojowej, koncentrując się na kwestii kodeksów.

2

5 minut

Zaprezentuj w formie miniwykładu pojęcie kodeksu etycznego, podaj przykłady i powody, dla których tworzy się kodeksy etyczne. Po zakończeniu miniwykładu koniecznie zapytaj, czy słuchacze i słuchaczki zrozumieli zagadnienie i czy mają do niego jakieś pytania.

Kodeks etyczny to system norm, zasad, reguł i ograniczeń (często związany z sankcjami) obowiązujących w danym środowisku, stworzony w celu regulacji postępowania człowieka zgodnie z nakazami moralności. Kodeksy etyczne mają za zadanie w sposób wyraźny, nieskomplikowany i stały wskazywać preferowany społecznie sposób postępowania. System taki może mieć formę spisanej, na przykład kodeks etyki lekarskiej, lub przekazu ustnego, na przykład kodeks honorowy.

Kodeksy etyczne tworzy się, by rozpowszechniać i ujednolicić oceny moralne, co ma minimalizować ryzyko nadużyć bądź zachowań nieakceptowalnych moralnie, szczególnie w obszarze etyki zawodowej. Dla osób, które im podlegają, stanowią one pewien drogowskaz, jak postępować, stałe i jasne zasady, w oparciu o które można działać tak, by spełniać wymogi moralne społeczeństwa, jak również wspomagać intuicję moralną w prywatnym życiu, minimalizując ryzyko winy moralnej. Kodeksy etyczne są szczególnie ważne w tych obszarach działalności człowieka, w których decyduje się o życiu, zdrowiu czy losie innych ludzi. Doskonałym tego przykładem jest kodeks pomocy humanitarnej.

Praca właściwa

3

5 minut

Zapoznaj uczniów i uczennice z podstawowymi zasadami pomocy humanitarnej, wykorzystując krótki film *Cztery zasady pomocy humanitarnej* (2:09) (<http://bit.ly/Film4Zasady>). Poproś, by w trakcie oglądania filmu zanotowali zasady etyki pomocy humanitarnej.

4

6 minut

Po obejrzeniu filmu wspólnie z uczniami i uczennicami zrekonstruujcie cztery podstawowe zasady pomocy humanitarnej i zapiszcie je na tablicy. Upewnij się, że wszyscy rozumieją założenia każdej zasady.

Poinformuj uczestników i uczestniczki zajęć, że są to 4 spośród 7 zasad pomocy humanitarnej, które zostały po raz pierwszy opracowane po II wojnie światowej przez pracowników Czerwonego Krzyża. Obecnie owe 4 pierwsze zasady – humanitaryzm, bezstronność, niezależność i neutralność – stanowią podstawę pracy większości organizacji humanitarnych (pozostałe 3 zasady – dobrowolność, jedność i powszechność – w większym stopniu dotyczą sposobu funkcjonowania samej organizacji).

Źródło: Polski Czerwony Krzyż, Kim jesteśmy, <https://pck.pl/kim-jestesmy/zasady>.

Pomoc humanitarna jest realizowana równocześnie zgodnie z postanowieniami Europejskiego Konsensusu ws. Pomocy Humanitarnej, zgodnie z którym obowiązują analogiczne zasady:

humanitaryzmu – jednostkę ludzką należy traktować humanitarnie w każdych warunkach, czego przejawem jest ratowanie życia ludzkiego i niesienie ulgi w cierpieniu, przy jednoczesnym poszanowaniu jednostki;

bezstronności – podstawą niesienia pomocy humanitarnej musi być wyłącznie zaistniała potrzeba, udzielanie pomocy humanitarnej nie może być uzależnione od narodowości, koloru skóry, wyznania ani poglądów politycznych;

niezależności – oznaczająca autonomię celów humanitarnych oraz politycznych, gospodarczych i militarnych;

neutralności – udzielanie pomocy humanitarnej nie łączy się ze wspieraniem jednej ze stron konfliktu zbrojnego lub innego sporu, w trakcie którego organizowana jest pomoc humanitarna.

Warto także pamiętać o tym, że niezwykle istotne są następujące zasady:

szybkości – istotne jest, aby pomoc dotarła do potrzebujących w jak najkrótszym czasie od katastrofy, w następstwie której powstał kryzys humanitarny. Sprawne dostarczenie pomocy oznacza zmniejszenie szkód spowodowanych przeciągającym się kryzysem (epidemie, głód, warunki atmosferyczne);

adekwatności – pomoc powinna w pełni odpowiadać potrzebom ludności dotkniętej kryzysem. Oznacza to konieczność pozyskiwania informacji zarówno od władz kraju biorcy, jak i na podstawie analiz placówek dyplomatycznych, a także od organizacji pozarządowych, w szczególności międzynarodowych;

możliwie niskich kosztów administracyjnych – konieczność dbania, aby koszty świadczenia pomocy (planowanie pomocy, transport, obsługa administracyjna) były możliwie niskie w stosunku do wartości faktycznie przekazanego wsparcia.

Źródło: Polska Pomoc, Pomoc humanitarna, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Pomoc,humanitarna,170.html>.

5

2 minuty

Wyjaśnij, że w przypadku pomocy rozwojowej nie mamy do czynienia z równie jednoznacznie określonymi kryteriami etycznymi, organizacje udzielające takiej formy pomocy realizują ją jednak na przykład w oparciu o etyczne kryteria solidarności między ludźmi, szacunek dla ludzkiej godności, analizę potrzeb danej społeczności lub danego państwa (na przykład na podstawie Krajowych Programów Przeciwdziałania Ubóstwu) czy z dbałością o równość szans. Jako przykład w tym obszarze można podać Zasady Stambulskie dotyczące skuteczności współpracy rozwojowej.

Zasady dotyczące skuteczności współpracy rozwojowej:

1. Szacunek dla praw człowieka i sprawiedliwości społecznej oraz ich upowszechnianie
2. Włączanie problematyki równości płci oraz ochrona praw kobiet i dziewcząt
3. Położenie nacisku na upodmiotowienie, demokratyczną własność i partycypację
4. Upowszechnianie rozwoju zrównoważonego pod względem środowiskowym
5. Praktyka przejrzystości i odpowiedzialności
6. Dążenie do równorzędnego partnerstwa i solidarności

7. Generowanie i dzielenie się wiedzą oraz zobowiązanie do uczenia się nawzajem

8. Zobowiązanie do realizacji trwałych zmian na lepsze.

Źródło: Grupa Zagranica, Zasady Stambulskie, czyli 8 zasad skuteczności społeczeństwa obywatelskiego - wprowadzenie, <http://zagranica.org.pl/baza-wiedzy/efektywnosc-wspolpracy-rozwojowej/8-zasad-skuteczności-społeczeństwa-obywatelskiego>.

6

8 minut

Podziel klasę na 6 grup. Rozdaj każdej grupie po jednym przypadku z kart pracy z załącznika nr 1 oraz po 1 opisie zasad pomocy humanitarnej i rozwojowej z załącznika nr 2. Powiedz, że są to przykłady pomocy humanitarnej i rozwojowej (pierwszy i ostatni to przykłady pomocy humanitarnej, a pozostałe – rozwojowej). Poproś o zapoznanie się z opisanymi sytuacjami i uzupełnienie odpowiedzi na kartach pracy. Zadaniem młodzieży jest zastanowienie się, jaki rodzaj pomocy został zaprezentowany, oraz ocena, czy dana pomoc została zrealizowana zgodnie z zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, które poznała wcześniej. To także okazja do refleksji nad adekwatnością pomocy: czy można uznać, że jest to mądra pomoc?

7

12 minut

Następnie poproś, aby na forum klasy grupy przedstawiły swoje oceny poszczególnych sytuacji razem z komentarzem i uzasadnieniem swojej oceny, a następnie niech młodzież odpowie na pytanie kluczowe: Jakimi zasadami powinien się kierować ktoś, kto udziela pomocy innym?

Podsumowanie

8

5 minut

Podsumuj wypowiedzi uczniów i uczennic na temat zasad udzielania pomocy innym. Podkreśl szczególnie, że zasady zaprezentowane jako Kodeks Pomocy Humanitarnej czy zasady współpracy rozwojowej stanowią jedynie fundament zbioru zasad, jakich należy przestrzegać podczas akcji pomocowych. By pomoc była skuteczna, zgodna z normami prawa i kultury danego regionu, a co najważniejsze z poszanowaniem podmiotowości odbiorców tej pomocy, potrzebna jest ścisła współpraca i konsultowanie się z osobami, którym udzielana jest pomoc, a także przestrzeganie całego szeregu norm, z których kilka młodzież wymieniła sama w trakcie omawiania pracy grupowej.

Praca domowa

Poproś młodzież, by w czasie wolnym w kontekście tematu lekcji zastanowiła się nad znaczeniem słów (tu w zależności od poziomu i wiedzy grupy możesz wybrać):

- 1) traktuj innych tak, jak sam chciałbyś być traktowany
- 2) należy postępować zawsze wedle takich reguł, co do których chcielibyśmy, aby były stosowane przez każdego i zawsze (imperatyw kategoryczny Kanta).

Propozycje kontynuacji lekcji:

- J. Kostrzewa, scenariusz zajęć *Prometeusz, czyli pierwszy dobroczyńca ludzkości. O mądrym pomaganiu*, w: *Język polski. Edukacja Globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/PolskiPrometeusz>.
- A. Sporysiak, scenariusz zajęć *Historia współpracy na rzecz rozwoju (The History of Development Cooperation)*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka angielskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOHistoriaWspolpracy>.
- M. Rewers, scenariusz zajęć *Haiti i Japonia – historia dwóch klęsk żywiołowych (Haiti to Japan: A Tale of Two Natural Disasters)*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka angielskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/ANGHaitiJaponia>.
- J. Bowżyk, H. Noiszewska, scenariusz zajęć *Kryzysy humanitarne, wyzwania rozwojowe. Jak pomagać?*, w: *Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOJakPomagac>.

Źródła:

- Polska Akcja Humanitarna, PAH w Somalii, <https://www.pah.org.pl/somalia>.
- Pomoc dla Japonii, „National Geographic Polska”, 17.03.2011, <http://www.national-geographic.pl/aktualnosci/pomoc-dla-japonii>.
- L. Polman, *Karawana kryzysu. Za kulisami przemysłu pomocy humanitarnej*, Wołowiec 2016.
- Film *Polska Pomoc*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2016, <http://bit.ly/FilmPolskaPomoc>.
- Film *Cztery zasady pomocy humanitarnej*, Komisja Europejska w Polsce, 2016, <http://bit.ly/Film4Zasady>.
- Film *Janina Ochojska w Sudanie Południowym*, National Geographic Magazine Poland, 2012, <http://bit.ly/FilmJaninaOchojska>.
- Film *PAH i Caritas pomagają w Jemenie*, Polskieradio24.pl, 2019, <http://bit.ly/FilmPAHiCaritas>.
- Film *Pomoc dla osób z Aleppo / Humanitarian aid to IDPs from Aleppo*, PAH, 2017, <http://bit.ly/FilmPomocAleppo>.
- Grupa Zagranica, *Zasady Stambulskie, czyli 8 zasad skuteczności społeczeństwa obywatelskiego - wprowadzenie*, <http://zagranica.org.pl/baza-wiedzy/efektywnosc-wspolpracy-rozwojowej/8-zasad-skutecnosci-spoleczenstwa-obywatelskiego>.
- Polska Pomoc, *Pomoc humanitarna*, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Pomoc,humanitarna,170.html>.
- J. Bowżyk, H. Noiszewska, scenariusz zajęć *Kryzysy humanitarne, wyzwania rozwojowe. Jak pomagać?*, w: *Edukacja globalna na zajęciach wiedzy o społeczeństwie w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOKryzysyHumanitarne>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Przykłady pomocy humanitarnej i rozwojowej

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zasady pomocy humanitarnej i rozwojowej

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Przykłady pomocy humanitarnej i rozwojowej

Opis udzielonej pomocy

Osoby poszkodowane w 2004 roku w wyniku tsunami na Sri Lance otrzymywały od różnych organizacji humanitarnych z całego świata dużo darów, m.in. używaną odzież oraz przedmioty codziennego użytku jak naczynia lub zabawki. Wiele z nich zalegało w stertach na zalanych terenach, gdyż ludzie mieli ich wystarczającą ilość bądź nie chcieli ofiarowanej odzieży lub przedmiotów ze względu na różnice kulturowe lub niedopasowanie klimatyczne (na tereny zalane przez tsunami przybył transport np. z kurtkami puchowymi, damskimi szpilkami i bielizną, namioty do warunków arktycznych oraz pigułki viagry). W tym czasie na Sri Lance funkcjonowały dwie fabryki farmaceutyków, szpitale nie zamawiały jednak u nich potrzebnych leków, ponieważ dostawały darmowe leki od organizacji humanitarnych, co doprowadziło do upadku przemysłu farmaceutycznego na wyspie. Do szpitali, które zgłaszały głównie zapotrzebowanie na antybiotyki, trafiały zaś leki, które nie miały zastosowania na miejscu, jak np. leki na nadciśnienie (czasami w otwartych i napęcznionych opakowaniach, z ulotkami w języku koreańskim). Szpitale, które je otrzymywały, wydawały następnie duże sumy pieniędzy na ich utylizację.

Źródło: L. Polman, Karawana kryzysu. Za kulisami przemysłu pomocy humanitarnej, Wołowiec 2016.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej? Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiedź TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Opis udzielonej pomocy

W 2011 roku Polska Akcja Humanitarna wysłała swoich przedstawicieli do Somalii, by od lokalnej ludności dowiedzieli się, jakie są jej podstawowe potrzeby. Głównym zgłaszanym przez Somalijczyków i Somalijki problemem okazał się brak dostępu do wody pitnej. W odpowiedzi na te potrzeby PAH prowadzi działania zabezpieczające dostęp do czystej wody oraz higieny. Budowane są studnie, latryny, ręczne pompy wody, a także odnawiane są już istniejące źródła wody. PAH szkoli też Somalijczyków i Somalijki w zakresie dobrych praktyk higienicznych, tworzy tzw. komitety wodne, których członkowie i członkinie po odbyciu odpowiedniego szkolenia zajmują się obsługą i konserwacją infrastruktury wodnej.

Źródło: Polska Akcja Humanitarna, Somalia, <https://www.pah.org.pl/somalia>.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej?

Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiedź TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Opis udzielonej pomocy

Amerykańska organizacja Population Service International rozdawała w Mali moskitiery chroniące przed ukąszeniami komarów, a tym samym zmniejszające ryzyko zachorowań na malarię, głównie przez dzieci. Po kilku miesiącach trwania programu okazało się, że ludzie sprzedają moskitiery jako sieci rybackie lub welony. Po przeprowadzeniu analizy PSI uznało, że zamiast rozdawać moskitiery, lepiej będzie je sprzedawać za niewielką opłatą kobietom na oddziałach położniczych. Okazało się, że po tej zmianie postępowania liczba dzieci chronionych przez moskitiery podczas snu wzrosła z 8% do 55%. Kobiety nie sprzedawały już moskitier i używały ich zgodnie z przeznaczeniem. PSI zaczęła więc w ten sam sposób dystrybuować środki do uzdatniania wody, prezerwatywy oraz leki przeciwko malarii i biegunce. W tym przypadku ludzie postępowali podobnie – gdy płacili za towar, użytkowali go zgodnie z jego przeznaczeniem.

Źródło: L. Polman, Karawana kryzysu. Za kulisami przemysłu pomocy humanitarnej, Wołowiec 2016.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej?

Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiedź TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Opis udzielonej pomocy

Kakuma to obóz dla uchodźców i uchodźczyń w Kenii założony w 1992 roku. Mieszka tam ok. 190 tys. osób. Został stworzony dla uciekinierów i uciekinierki z Somalii i Etiopii, obecnie przebywają tam również obywatele i obywatelki Burundi, Sudanu, Konga i Ugandy. Obóz miał wspomóc kryzys migracyjny z początku lat 90. XX wieku, ale kryzys ten trwa do dziś. Osoby trafiające do obozu są najczęściej w dramatycznej sytuacji materialnej, przez co większość zostaje tam na stałe. Nie wolno im opuszczać obozu z wyjątkiem wyprawy na targ, nie podejmują zatrudnienia poza obozem, a na terenie obozu pracy zarobkowej prawie nie ma. Organizacje pomocowe prowadzą liczne akcje zapewniające np. opiekę medyczną, edukację dla dzieci, czasem szkolenia dla dorosłych, jak np. kurs obsługi komputera zorganizowana przez Salezjański Wollontariat Misji z Polski. Od organizacji humanitarnych i Światowego Programu Żywnościowego mieszkańcy i mieszkanki obozu otrzymują co miesiąc koszyk podstawowych produktów: zboża, rośliny strączkowe i oleje. Wiele osób w obozie narzekało na skład tego koszyka i jego monotoność. By temu zaradzić i by zaktywizować mieszkańców i mieszkanki obozu, w 2016 roku Dyrekcja Generalna Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności wprowadziła program, w myśl którego zamiast jedzenia otrzymują oni pieniądze przelewane na specjalne karty SIM, za które sami mogą kupić potrzebne produkty (z wyjątkiem alkoholu) w sklepach i na bazarach włączonych do programu.

Źródło: L. Polman, Karawana kryzysu. Za kulisami przemysłu pomocy humanitarnej, Wołowiec 2016.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej?

Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiedź TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Opis udzielonej pomocy

W stolicy Sierra Leone, Freetown, utworzono obóz dla ludzi, którzy stracili kończyny w czasie wojny domowej. Znajdowały się tam setki osób, dorosłych i dzieci, pozbawionych rąk i nóg. W obozie pomagano wszystkim okaleczonym podczas wojny, bez względu na pochodzenie czy rolę, jaką odegrali w konflikcie. Organizacje humanitarne z całego świata nie tylko zapewniały tym ludziom środki niezbędne do życia, ale za główny cel postawiły sobie dostarczenie odpowiednich protez. W obozie działał zakład produkcji protez, gdzie personel medyczny tworzył proste protezy specjalnie dla poszkodowanych. Każda osoba w obozie otrzymała po 2 protezy, jedną wyglądającą jak ludzka kończyna, drugą np. z hakiem zamiast dłoni. Jedna z amerykańskich organizacji humanitarnych uznała, że protezy są brzydkie i przestarzałe, dlatego sprowadzono, zwłaszcza dla dzieci, bardzo drogie, dopasowane indywidualnie do osoby, zaawansowane technologicznie protezy. Niestety w obozie nie było sprzętu ani wyszkolonego personelu, który mógłby zająć się ich obsługą. Dzieci mogły z nich korzystać jedynie kilka miesięcy, ponieważ waż rosła i potrzebują zmiany protez co kilka miesięcy. Do obozu nieustannie przybywały transporty z używanymi protezami, które następnie zalegały stertami w obozie, ponieważ osoby okaleczone nie chciały ich nosić, gdyż były one niedopasowane i zazwyczaj w jasnym odcieniu.

Źródło: L. Polman, *Karawana kryzysu. Za kulisami przemysłu pomocy humanitarnej*, Wołowiec 2016.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej?

Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiecie TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Opis udzielonej pomocy

W marcu 2011 roku ogromna fala tsunami zniszczyła japoński region Tōhoku, uszkadzając też systemy chłodzenia w elektrowni atomowej Fukushima, na skutek czego skażeniu radioaktywnemu uległa duża część terenów. W wyniku tsunami życie straciło ponad 15 tysięcy ludzi, a 400 tysięcy budynków (w większości mieszkalnych) zostało zniszczonych. Mimo iż rząd Japonii nie apelował o międzynarodową pomoc, już kilka godzin po tragedii ponad 70 państw i kilkanaście organizacji humanitarnych deklaroowało chęć udzielenia wsparcia. Japońscy specjaliści i specjaliстки informowali w mediach, by nie uruchamiać fali pomocy humanitarnej, która jedynie sparaliżowałaby prowadzoną wówczas akcję ratunkową. Japończycy i Japonki wprost informowali, że są wdzięczni za chęć pomocy, ale przyjmą jedynie tę, która będzie im realnie potrzebna. ONZ, Komisja Europejska, USA, Chiny, Rosja zaoferowały pomoc ekip ratunkowych oraz wojska. Do Japonii z całego świata (również z Polski) udały się setki lekarzy i lekarek, pielęgniarek i pielęgniarzy, ratowników i ratowniczek medycznych, by organizować polowe szpitale i udzielać pomocy medycznej tysiącom ofiar tsunami. Dopiero po opanowaniu sytuacji kryzysowej Japonia nawiązała współpracę z organizacjami pomocy humanitarnej, które zaangażowały się głównie w odbudowę zniszczonych domów i gospodarstw rolnych; oczyszczanie, dystrybucję, przechowywanie oraz badania jakości wody; zabezpieczenie podstawowych przedmiotów niezbędnych do życia, innych niż żywność, tj. odzież, pościel, artykułów gospodarstwa domowego i artykułów higienicznych.

Źródło: *Pomoc dla Japonii*, „National Geographic Polska”, 17.03.2011, <http://www.national-geographic.pl/aktualnosci/pomoc-dla-japonii>.

Czy to działanie to przykład pomocy humanitarnej czy rozwojowej?

Czy to działanie było zgodne z zasadami udzielania pomocy humanitarnej lub rozwojowej?

Uzasadnijcie swoją odpowiedź: jeśli odpowiecie TAK, wyjaśnijcie, na czym polega ta zgodność; jeśli NIE, która z zasad została waszym zdaniem naruszona; jeśli NIE JESTEŚCIE PEWNI, napiszcie, co budzi wasze wątpliwości.

Czy można powiedzieć, że to przykład mądrej pomocy? Czy udzielona pomoc była adekwatna do potrzeb?

Wskażcie inne ważne zasady poza zasadami pomocy humanitarnej i rozwojowej, na których była bądź nie była oparta ta pomoc, a które wpłynęły na waszą ocenę.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zasady pomocy humanitarnej i rozwojowej

4 zasady pomocy humanitarnej:

humanitaryzmu – jednostkę ludzką należy traktować humanitarnie w każdych warunkach, czego przejawem jest ratowanie życia ludzkiego i niesienie ulgi w cierpieniu, przy jednoczesnym poszanowaniu jednostki;

bezsronności – podstawą niesienia pomocy humanitarnej musi być wyłącznie zaistniała potrzeba, udzielanie pomocy humanitarnej nie może być uzależnione od narodowości, koloru skóry, wyznania ani poglądów politycznych;

neutralności – udzielanie pomocy humanitarnej nie łączy się ze wspieraniem jednej ze stron konfliktu zbrojnego lub innego sporu, w trakcie którego organizowana jest pomoc humanitarna;

niezależności – oznaczająca autonomię celów humanitarnych oraz politycznych, gospodarczych i militarnych.

Źródło: Polska Pomoc, Pomoc humanitarna, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Pomoc,humanitarna,170.html>.

Zasady dotyczące skuteczności współpracy rozwojowej:

1. Szacunek dla praw człowieka i sprawiedliwości społecznej oraz ich upowszechnianie
2. Włączanie problematyki równości płci oraz ochrona praw kobiet i dziewcząt
3. Położenie nacisku na upodmiotowienie, demokratyczną własność i partycypację
4. Upowszechnianie rozwoju zrównoważonego pod względem środowiskowym
5. Praktyka przejrzystości i odpowiedzialności
6. Dążenie do równorzędnego partnerstwa i solidarności
7. Generowanie i dzielenie się wiedzą oraz zobowiązanie do uczenia się nawzajem
8. Zobowiązanie do realizacji trwałych zmian na lepsze.

Źródło: Grupa Zagranica, Zasady Stambulskie, czyli 8 zasad skuteczności społeczeństwa obywatelskiego – wprowadzenie, <http://zagranica.org.pl/baza-wiedzy/efektywnosc-wspolpracy-rozwojowej/8-zasad-skuteczności-społeczeństwa-obywatelskiego>.

4 zasady pomocy humanitarnej:

humanitaryzmu – jednostkę ludzką należy traktować humanitarnie w każdych warunkach, czego przejawem jest ratowanie życia ludzkiego i niesienie ulgi w cierpieniu, przy jednoczesnym poszanowaniu jednostki;

bezsronności – podstawą niesienia pomocy humanitarnej musi być wyłącznie zaistniała potrzeba, udzielanie pomocy humanitarnej nie może być uzależnione od narodowości, koloru skóry, wyznania ani poglądów politycznych;

neutralności – udzielanie pomocy humanitarnej nie łączy się ze wspieraniem jednej ze stron konfliktu zbrojnego lub innego sporu, w trakcie którego organizowana jest pomoc humanitarna;

niezależności – oznaczająca autonomię celów humanitarnych oraz politycznych, gospodarczych i militarnych.

Źródło: Polska Pomoc, Pomoc humanitarna, <https://www.polskapomoc.gov.pl/Pomoc,humanitarna,170.html>.

Zasady dotyczące skuteczności współpracy rozwojowej:

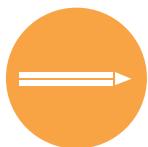
1. Szacunek dla praw człowieka i sprawiedliwości społecznej oraz ich upowszechnianie
2. Włączanie problematyki równości płci oraz ochrona praw kobiet i dziewcząt
3. Położenie nacisku na upodmiotowienie, demokratyczną własność i partycypację
4. Upowszechnianie rozwoju zrównoważonego pod względem środowiskowym
5. Praktyka przejrzystości i odpowiedzialności
6. Dążenie do równorzędnego partnerstwa i solidarności
7. Generowanie i dzielenie się wiedzą oraz zobowiązanie do uczenia się nawzajem
8. Zobowiązanie do realizacji trwałych zmian na lepsze.

Źródło: Grupa Zagranica, Zasady Stambulskie, czyli 8 zasad skuteczności społeczeństwa obywatelskiego – wprowadzenie, <http://zagranica.org.pl/baza-wiedzy/efektywnosc-wspolpracy-rozwojowej/8-zasad-skuteczności-społeczeństwa-obywatelskiego>.

07

SCENARIUSZ

Dzień Kobiet – transparenty zamiast kwiatów. Równość płci – blok 3 zajęć

KAROLINA
KOWALEWSKA

KLASA VII–VIII

3 X 45 MINUT

Blok trzech zajęć ma być pretekstem do uświadomienia młodzieży, że nierówne traktowanie płci oraz naruszanie praw kobiet dotyczy tak samo krajów globalnego Południa, jak też krajów globalnej Północy. Uczniowie i uczennice zapoznają się z zasięgiem problemu, jego przejawami oraz przykładami działalności kobiet z różnych stron świata na rzecz równego traktowania kobiet i mężczyzn. Będą mieli szansę zastanowić się nad tym, na ile dla nich samych ważna jest równość płci i w jaki sposób mogą przyczynić się do jej osiągnięcia w środowisku lokalnym oraz na skalę globalną.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób każdy z nas może wspierać równouprawnienie kobiet i mężczyzn?

Cele zajęć:

- dowiesz się, w czym przejawia się nierówne traktowanie kobiet i mężczyzn oraz naruszanie praw kobiet
- zapoznasz się z przykładami działalności kobiet domagających się równości praw i wolności w różnych częściach świata
- razem z innymi uczniami i uczennicami zaprojektujesz formy i metody działań, które można zastosować w walce o równouprawnienie kobiet
- podejmiesz refleksję oraz dyskusję nad chęcią i możliwością własnego zaangażowania w proces równouprawnienia kobiet i mężczyzn

Zagadnienia:

równość płci

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 4 Dobra jakość edukacji
- 5 Równość płci
- 10 Mniej nierówności

Związek z podstawą programową:

I. 2, III. 2, 3
II. 20, III. 1, 2, VII. 1, 2, 4, 5

Metody:

praca z filmem,
miniwykład, dyskusja

Formy pracy:

praca w parach,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

film Czy naprawdę musimy wzmacniać dziewczynki? | Jagoda Gandziarowska-Ziołowska | TEDxPoznan, TEDx Talks (23:11), film Gender Equality: Now, WorldFish (3:03), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Trzonem proponowanego bloku trzech zajęć jest lekcja druga, zależnie zatem od możliwości czasowych zachęcamy do ewentualnych modyfikacji pozostałych lekcji, tak aby szczególnie nacisk został położony na wątki lekcji drugiej.

LEKCJA 01

Wprowadzenie

7 minut

Rozpocznij zajęcia od refleksji nad dwoma pytaniami: Jakie różnice w podejściu do osób danej płci dostrzegasz na co dzień? Jakiego (jeśli w ogóle) wsparcia potrzebują kobiety w krajach europejskich? Poproś, by uczniowie i uczennice wymienili się poglądami na ten temat w parach.

Praca właściwa

30 minut

Następnie przedstaw uczestnikom i uczestniczkom lekcji mowę Jagody Gandziarowskiej-Zioleckiej, socjolożki, przedsiębiorczyni, współzałożycielki pisma i Fundacji Kosmos dla Dziewczynek, wygłoszoną podczas TEDxPoznań (0:00–19:10) (<http://bit.ly/FilmTEDxDziewczynki>). Prelegentka porusza w nim temat przekonań dotyczących zachowania i roli dziewczynek oraz chłopców w polskim społeczeństwie i apeluje o wzmacnianie poczucia własnej wartości u dziewczynek i kreowanie środowiska wolnego od stereotypów.

W trakcie projekcji filmu możecie go zatrzymywać i na bieżąco komentować, omawiać fragmenty, które okazują się dla uczniów i uczennic niejasne, wzbudzają ich zaciekawienie lub oburzenie. Przebieg tej dyskusji jest bardzo indywidualny, zależy od potrzeb grupy oraz nauczyciela lub nauczycielki. Ważne, by ta mowa była przez uczniów i uczennice obejrzana z uwagą i zrozumieniem. Jeśli grupa nie jest skłonna do dyskusji w trakcie projekcji filmu, wówczas możecie obejrzeć całość (23:11).

5 minut

Po projekcji filmu przejdźcie do dyskusji, w której wspólnie zastanówcie się, z jakimi przejawami nierównego traktowania dziewcząt i chłopców spotykamy się w naszym codziennym życiu. Jeśli ktoś uważa, że we współczesnym społeczeństwie panuje pełna równość, to poproś tę osobę o odpowiedź na pytanie, dlaczego niektórzy czują się nierówno traktowani ze względu na płeć.

Podsumowanie

3 minuty

Zakończ zajęcia krótkim podsumowaniem tego, co powiedzieli uczniowie i uczennice podczas dyskusji. Zapowiedz, że temat będzie kontynuowany na kolejnych zajęciach.

LEKCJA 02

Wprowadzenie

5 minut

Rozpocznij zajęcia od projekcji krótkiego filmu *Gender Equality: Now* (3:03) (<http://bit.ly/FilmGenderEquality>) ilustrującego zagadnienie równości płci ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji kobiet w niektórych krajach globalnego Południa. Wyjaśnij, że 5. Celem Zrównoważonego Rozwoju jest: „Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt”, dodatkowo jednak w Agendzie na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju ONZ zapisano, że niemal każdy z 17 Celów w szczególnie sposób odnosi się do roli i pozycji kobiet.

Film jest w języku angielskim, jeśli istnieje taka potrzeba, możesz uruchomić transkrypcję w języku polskim. Celowo nie omawiaj filmu po jego zakończeniu. Niech zdobyte podczas projekcji informacje pracują w młodości na poziomie poznawczym oraz emocjonalnym. Obserwuj, ile z tego, czego się dowiedziały, będzie wykorzystywać w pracy na lekcji. Poinformuj uczniów i uczennice, że do omówienia tego, co zobaczyli w filmie, wróćcie w dalszej części lekcji.

Praca właściwa

2

7 minut

Po projekcji filmu poproś uczniów i uczennice, by w parach zapoznali się z fragmentem tekstu z załącznika nr 1 pochodzącego ze strony Organizacji Narodów Zjednoczonych, dotyczącego równości płci jako jednego z Celów Zrównoważonego Rozwoju i na podstawie jego treści oraz treści obejrzanego filmu przygotowali:

- co najmniej dwa przykłady dyskryminacji ze względu na płeć zaczerpnięte z doświadczenia, literatury, filmu, wiedzy zdobytej podczas tej lekcji oraz poza nią;
- odpowiedź na pytanie: dlaczego równość płci została uznana przez ONZ za jeden z Celów Zrównoważonego Rozwoju?

Przed przystąpieniem do zadania wspólnie z klasą zastanówcie się, czym jest dyskryminacja.

Dyskryminacja to nierówne, gorsze traktowanie osoby w oparciu o jej przynależność do pewnej grupy, wyróżnionej na podstawie jednej cechy i będące pochodną istniejących stereotypów i uprzedzeń. Oznacza niewłaściwe, wybiórcze, krzywdzące, nieuzasadnione i niesprawiedliwe traktowanie poszczególnych jednostek z powodu ich przynależności grupowej.

Źródło: Dyskryminacja, <https://rownosc.info/dictionary/dyskryminacja>.

3

6 minut

4

7 minut

Poproś uczniów i uczennice, aby najpierw przedstawili swoje przykłady dyskryminacji. Podczas podawania przykładów zapytaj, na ile zdaniem młodzieży jest to dotkliwa nierówność i czy osoby nią dotknięte mają szansę, by się temu przeciwstawić. Krótko podsumuj dyskusję.

Następnie zaproś uczniów i uczennice, by na forum w formie dyskusji podzielili się swoją refleksją na temat pytania z zadania b.

Możesz wprowadzić dodatkowe treści teoretyczne do zagadnienia dyskryminacji. Poinformuj uczniów i uczennice, że dyskryminacja jakiejś grupy osób może się objawiać na poziomie:

strukturalnym – gdy w wyniku ukształtowania i funkcjonowania systemu prawnego, społecznego, gospodarczego oraz politycznego pewne grupy osób mają ograniczony dostęp do zasobów lub praw i wolności, na przykład do 24 czerwca 2018 roku kobiety w Arabii Saudyjskiej nie mogły prowadzić pojazdów mechanicznych.

instytucjonalnym – gdy w ramach instytucji czy organizacji funkcjonują formalne lub nieformalne ustalenia powodujące, że jedna grupa osób ma dostęp do zasobów lub praw, które nie są dostępne dla innych, na przykład udogodnienia związane z posiadaniem potomstwa, które są kierowane wyłącznie do kobiet (zwolnienie z dyżurów nocnych).

indywidualnym – gdy do dyskryminacji dochodzi na gruncie indywidualnych relacji, a jedna ze stron ogranicza lub uniemożliwia drugiej korzystanie z zasobów i praw tylko dlatego, że ta należy do jakiejś grupy, na przykład jest kobietą, osobą o innym kolorze skóry czy nieheteronormatywną; przykładem takich działań może być niedopuszczanie do głosu dziewczynek podczas zajęć szkolnych lub niewybieieranie ich do drużyn reprezentujących szkołę w zawodach matematycznych czy informatycznych.

Opracowanie autorki na podstawie hasła Dyskryminacja ze Słownika na portalu Równość.info, <https://rownosc.info/dictionary/dyskryminacja>.

Gdyby uczniowie i uczennice mieli problem z podaniem przykładów, wspomóż ich poprzez odwołanie się do filmu z poprzedniej oraz z tej lekcji. W razie kłopotów możesz podać przykłady samemu, posiłkując się poniższymi informacjami:

Obszary, w których najczęściej naruszane są prawa kobiet:

- traktowanie w rodzinie (pozycja kobiety, decyzje matrymonialne, na przykład w 2009 roku w krajach globalnego Południa liczba małżeństw wśród młodych kobiet żyjących na obszarach wiejskich była dwukrotnie wyższa niż w przypadku kobiet żyjących w miastach; 64 mln kobiet w wieku 20–24 lat w krajach globalnego Południa podawała, że wyszły za mąż przed ukończeniem 18 roku życia; więcej informacji: UNICEF, Sytuacja dzieci na świecie. Streszczenie, 2009, <http://bit.ly/RaportUNICEF2009>);
- przemoc wobec kobiet (więcej informacji: Fundacja Feminoteka, Przemoc wobec kobiet, <http://feminoteka.pl/tag/przemoc-wobec-kobiet>; Amnesty International, Stop przemocy wobec kobiet, <https://amnesty.org.pl/kampanie/stop-przemocy-wobec-kobiet>);
- udział w polityce (możesz wyświetlić ikonę z liczbą kobiet prezydentów i premierów na świecie, na przykład: M. Walendzik, Polityka staje się kobietą. Czy Hillary Clinton dołączy do grona politycz-

nych liderów? [MAPA], *Neeweek Polska*, 08.11.2016, <http://bit.ly/CzyHilaryClinton>;

- udział w rynku pracy, na przykład nierówne wynagrodzenia za tę samą pracę, ograniczona możliwość awansu zawodowego (zjawiska szklanego sufitu i lepkiej podłogi: Szklany sufit, <https://rownosc.info/dictionary/szklany-sufit>; Lepka podłoga, <https://rownosc.info/dictionary/lepka-podoga>); mniejsza liczba kobiet aktywnych zawodowo niż pracujących mężczyzn;
- pozycja w społeczeństwie;
- dostęp do edukacji (na przykład w 2009 roku w najmniej rozwiniętych krajach umiejętność pisania i czytania wśród młodych mężczyzn była 1,2 razy wyższa niż wśród młodych kobiet, więcej informacji: UNICEF, *Sytuacja dzieci na świecie. Streszczenie, 2009*, <http://bit.ly/RaportUNICEF2009>);
- prawa reprodukcyjne (więcej na: Prawa reprodukcyjne, https://pl.wikipedia.org/wiki/Prawa_reprodukcyjne);
- prawo decydowania o swoim ciele (na przykład przymusowe obrzezanie kobiet, mapa ze skalą zjawiska: *WomanStats Project, Prevalence of Female Genital Cutting, 2015*, <http://bit.ly/WomenStats>).

15 minut

Poinformuj, że coraz częściej ludzie na całym świecie zaczynają otwarcie sprzeciwiać się nierównemu traktowaniu i podejmują działania, aby temu zapobiegać. Powiedz, że przedstawiś przykłady działań samych kobiet na rzecz ich praw i równości płci. Skorzystaj z przykładów z załącznika nr 2.

Prezentując przykłady, wskaż na ich międzynarodowy charakter, na to, jak działania kobiet w jednym rejonie celowo bądź pośrednio wpływają na sytuację kobiet w innych krajach. Podkreśl, że źródła wsparcia i inspiracji nie mają jedynie kierunku z północy na południe, a kobiety z krajów takich jak Arabia Saudyjska czy Pakistan odnoszą się w swojej działalności do walki o równość praw kobiet i mężczyzn w innych krajach i wspierają ją. Skieruj także uwagę słuchaczy i słuchaczek na różnorodność form walki, jakie wybierają kobiety.

W załączniku znajdziesz wiele przykładów wraz z linkami do filmów, map, zdjęć itp. Dokonaj wyboru, ile z nich zaprezentujesz uczniom i uczennicom. Jest to uzależnione od czasu, którym dysponujesz, oraz dojrzałości grupy, z którą pracujesz. Pamiętaj jednak, że ważne jest, by pokazać przykłady zarówno z krajów globalnego Południa, jak i globalnej Północy, by zarysować globalny charakter problemu nierównego traktowania kobiet i mężczyzn.

Podsumowanie

5 minut

Na zakończenie lekcji poproś uczniów i uczennice, aby do czasu następnych zajęć raz jeszcze zastanowili się nad tym, na ile problem dyskryminacji ze względu na płeć jest dla nich dotkliwy i co ewentualnie mogliby zrobić, by niwelować jego przejawy lub skutki. Zapowiedz, że na następnych zajęciach właśnie nad tym będą pracować.

LEKCJA 03

Wprowadzenie

5 minut

Na początku poproś uczniów i uczennice, aby przywołali wiedzę i doświadczenia z dwóch poprzednich lekcji i odpowiedzieli na podane pytania. Niech ta powtórka nie ma formy odpytywania, a raczej swobodnych wypowiedzi uczniów i uczennic, wspólnej rekonstrukcji uzyskanych wcześniej informacji.

Pytania:

- Czym jest dyskryminacja ze względu na płeć?
- W jakich obszarach osoby doświadczają jej najczęściej?
- Jakie przykłady walki o równouprawnienie kobiet i mężczyzn uczniowie i uczennice poznali podczas ostatniej lekcji?

Praca właściwa

15 minut

Podziel klasę na trzy-, czteroosobowe grupy. Poproś o odpowiedź na pytanie kluczowe: W jaki sposób każdy z nas może wspierać równouprawnienie kobiet i mężczyzn?

Zadaniem członków i członkiń grupy jest wypracować 2 przykłady działań, które mogliby podjąć (jako jednostki bądź grupa), by wesprzeć walkę o równość i poszanowanie praw kobiet w:

- 1) ich środowisku lokalnym (dom, szkoła, miasto),
- 2) innym kraju (krajach globalnego Południa lub Północy – wybór należy do grupy).

3

20 minut

Niech każda z grup na forum klasy zaprezentuje swoje pomysły. Następnie poproś uczniów i uczennice, aby zastanowili się, które z tych działań byłoby skłonni podjąć. Niech chętne osoby wypowiedzą się, czy, dlaczego i jakich działań z zaprezentowanych podczas tego zadania by się podjęły lub dlaczego świadomie nie podjęłyby się żadnego z nich.

Podsumowanie

4

5 minut

Na zakończenie lekcji podsumuj krótko pomysły wszystkich grup. Zapytaj też, czy praca nad tematem dyskryminacji ze względu na płeć była dla nich atrakcyjna, czego się dowiedzieli i czego doświadczyli w jej trakcie.

Jeśli nadal chcesz poruszać tematykę równości płci, skorzystaj ze scenariusza Pauliny Urbaniak: Lalki dla dziewczynek, samochody dla chłopców? O rolach społecznych, stereotypach i ich konsekwencjach, ze strony 22. Dodatkowe materiały, inspiracje i scenariusze zajęć z zakresu wzmacniania równości płci znajdziesz na stronie Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej (<https://tea.org.pl/publikacje>) oraz w materiałach projektu „Wzór na ścisłe” CEO (<https://globalna.ceo.org.pl/programy/wzor-na-scisle/materialy>).

Źródła:

- Film Czy naprawdę musimy wzmacniać dziewczynki? | Jagoda Gandziarowska-Ziolecka, TEDxPoznan, TEDx Talks, 2018, <http://bit.ly/FilmTEDxDziewczynki>.
- Platforma społeczna ONZ, Prawa człowieka, <http://unic.un.org.pl/prawa-czlowieka/index/3218>.
- POLL: Women's rights in the Arab world (raport o sytuacji kobiet w krajach arabskich), <http://news.trust.org//spotlight/poll-womens-rights-in-the-arab-world>.
- Wskaźnik Global Gender Gap Index, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf.
- Mapy z informacjami na temat różnych kwestii dotyczących równości płci, <http://www.womanstats.org/mobile/maps.html>.
- Strona organizacji WomenForWomen, <https://www.womenforwomen.org>.
- Film Gender Equality: Now, WorldFish, 2014, <http://bit.ly/FilmGenderEquality>.
- Prawa reprodukcyjne, https://pl.wikipedia.org/wiki/Prawa_reprodukcyjne.
- M. Rafalska, Prawa człowieka, jako standard globalny, ORE, 2008, <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=6871>.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/celezrownowazonego-rozwoju>.
- UNICEF, Sytuacja dzieci na świecie. Streszczenie, 2009, <http://bit.ly/RaportUNICEF2009>.
- Fundacja Feminoteka, Przemoc wobec kobiet, <http://feminoteka.pl/tag/przemoc-wobec-kobiet>.
- Amnesty International, Stop przemocy wobec kobiet, <https://amnesty.org.pl/kampanie/stop-przemocy-wobec-kobiet>.
- M. Walendzik, Polityka staje się kobietą. Czy Hillary Clinton dołączy do grona politycznych liderów? [MAPA], Newsweek Polska, 08.11.2016, <http://bit.ly/CzyHilaryClinton>.
- WomanStats Project, Prevalence of Female Genital Cutting, 2015, <http://bit.ly/WomenStats>.
- Platforma społeczna ONZ, Równość płci a Cele Zrównoważonego Rozwoju, <http://www.un.org.pl/rownosc-plci-a-cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Film Islandki wspierają #czarnyprotest Icelandic women support #blackprotest, A. Chlipała, Ogólnopolski Strajk Kobiet, 2.10.2016, <http://bit.ly/FilmIslandki>.
- Room to Read, Girl with a book, <http://bit.ly/GirlWithABook>.
- Film Hwages, Majed Al Essa, <http://bit.ly/ViralSaudyjek>.
- Film Who We Are, Women for Women International, 8.05.2017, <http://bit.ly/FilmWIW>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Informacja o 5. Celu Zrównoważonego Rozwoju

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Przykłady działań kobiet na rzecz równości płci

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Informacja o 5. Celu Zrównoważonego Rozwoju

Kobiety i dziewczęta stanowią ponad połowę światowej populacji. Często w większym stopniu niż mężczyźni żyją w biedzie i cierpią głód, są narażone na skutki zmian klimatycznych oraz pozbawione opieki medycznej. To właśnie kobiety i dziewczęta najbardziej dotykają kryzysy gospodarcze. Cele Zrównoważonego Rozwoju wskazują na ogromną rolę kobiet w polepszaniu świata oraz podkreślają, że ich działalność i zdolności przywódcze są kluczem do rozwiązania globalnych problemów.

Kobiety na świecie pełnią wiele ról – są matkami i żywicielkami rodziny, rolniczkami, lekarkami, przywódcami i ministrami. Każdego dnia pracują w swoich gospodarstwach domowych, udzielają się w społeczeństwie i gospodarce krajowej. To one pierwsze opuszczają swój kraj w pogoni za perspektywą dobrze płatnej pracy, a swoje zarobki przesyłają rodzinie. W wielu krajach kobiety wędrują godzinami w poszukiwaniu wody w regionach zagrożonych suszami i podejmują trud wykarmienia swojej rodziny.

Źródło: Platforma społeczna ONZ, *Równość płci a Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl/rownosc-plci-a-cele-zrownowazonego-rozwoju>.

Kobiety i dziewczęta stanowią ponad połowę światowej populacji. Często w większym stopniu niż mężczyźni żyją w biedzie i cierpią głód, są narażone na skutki zmian klimatycznych oraz pozbawione opieki medycznej. To właśnie kobiety i dziewczęta najbardziej dotykają kryzysy gospodarcze. Cele Zrównoważonego Rozwoju wskazują na ogromną rolę kobiet w polepszaniu świata oraz podkreślają, że ich działalność i zdolności przywódcze są kluczem do rozwiązania globalnych problemów.

Kobiety na świecie pełnią wiele ról – są matkami i żywicielkami rodziny, rolniczkami, lekarkami, przywódcami i ministrami. Każdego dnia pracują w swoich gospodarstwach domowych, udzielają się w społeczeństwie i gospodarce krajowej. To one pierwsze opuszczają swój kraj w pogoni za perspektywą dobrze płatnej pracy, a swoje zarobki przesyłają rodzinie. W wielu krajach kobiety wędrują godzinami w poszukiwaniu wody w regionach zagrożonych suszami i podejmują trud wykarmienia swojej rodziny.

Źródło: Platforma społeczna ONZ, *Równość płci a Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl/rownosc-plci-a-cele-zrownowazonego-rozwoju>.

Kobiety i dziewczęta stanowią ponad połowę światowej populacji. Często w większym stopniu niż mężczyźni żyją w biedzie i cierpią głód, są narażone na skutki zmian klimatycznych oraz pozbawione opieki medycznej. To właśnie kobiety i dziewczęta najbardziej dotykają kryzysy gospodarcze. Cele Zrównoważonego Rozwoju wskazują na ogromną rolę kobiet w polepszaniu świata oraz podkreślają, że ich działalność i zdolności przywódcze są kluczem do rozwiązania globalnych problemów.

Kobiety na świecie pełnią wiele ról – są matkami i żywicielkami rodziny, rolniczkami, lekarkami, przywódcami i ministrami. Każdego dnia pracują w swoich gospodarstwach domowych, udzielają się w społeczeństwie i gospodarce krajowej. To one pierwsze opuszczają swój kraj w pogoni za perspektywą dobrze płatnej pracy, a swoje zarobki przesyłają rodzinie. W wielu krajach kobiety wędrują godzinami w poszukiwaniu wody w regionach zagrożonych suszami i podejmują trud wykarmienia swojej rodziny.

Źródło: Platforma społeczna ONZ, *Równość płci a Cele Zrównoważonego Rozwoju*, <http://www.un.org.pl/rownosc-plci-a-cele-zrownowazonego-rozwoju>.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Przykłady działań kobiet na rzecz równości płci

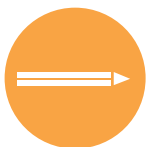
1. 24 listopada 1975 roku grupa islandzkich feministek Czerwone Pończochy zorganizowała ogólnokrajowy strajk. Przekaz strajku miał być prosty: „Mężczyźni, nauczcie się szanować kobiety i ich pracę!”. Kobiety wzięły wolne z pracy na jeden dzień, by pokazać, jak ważna jest ich rola w gospodarce. Do pracujących kobiet dołączyły też gospodynie domowe, które tego dnia nie gotowały, nie zajmowały się domem ani dziećmi. W strajku wzięło udział ponad 90% Islandek. Tego dnia kobiety zbierały się na placach, by słuchać wspólnie przemówień i dyskutować o równości płci i prawach kobiet. Mężczyźni, którzy początkowo ironizowali na temat kobiecych planów, zmienili swoją postawę, gdy protest się rozpoczął. W mig pojęli, jak ważna jest praca kobiet. Miejsca pracy były pełne ojców z dziećmi – wiele szkół i przedszkoli trzeba było zamknąć, ponieważ pracowały tam głównie kobiety. Plotka głosi, że ze sklepów zniknęły wszystkie parówki, ponieważ mężczyźni tylko to potrafili podać dzieciom na obiad. Ten jednodniowy strajk przyniósł efekty. Kobiety poczuły, że razem potrafią wiele zdziałać i już 5 lat po tych wydarzeniach w Islandii, jako pierwszym kraju na świecie, wybrano kobietę na prezydenta. Dziś Islandia jest uznawana za jedno z państw, w których równość płci jest najlepiej realizowana, a jednodniowy protest islandzkich kobiet stał się inspiracją dla wielu organizacji kobiecych na całym świecie.
2. 3 października 2016 roku w wielu miastach Polski odbyły się demonstracje pod nazwą Czarny Protest. Kobiety demonstrowały przeciwko planom rządu dotyczącym zaostrzenia prawa aborcyjnego oraz ograniczenia dostępu do antykoncepcji i edukacji seksualnej. Protesty Polek wsparły tysiące kobiet z całego świata poprzez wpisy i zdjęcia na portalach społecznościowych oznaczone hashtagiem #czarnyprotest czy organizację wieców i marszów poparcia, które odbyły się m.in. w Brukseli, Londynie, Paryżu, Berlinie i Kijowie. Uczestniczki słynnego islandzkiego protestu z 1975 roku nagrały specjalny film z wyrazami poparcia dla walki Polek (*Islandki wspierają #czarnyprotest Icelandic women support #blackprotest*, A. Chłipała, Ogólnopolski Strajk Kobiet, 2.10.2016, <http://bit.ly/FilmIslandki>).
3. Zabawny viral Saudyjek w obronie ich praw mający w czerwcu 2019 roku ponad 26 milionów wyświetleń (*Hwages*, Majed Al Essa, <http://bit.ly/ViralSaudyjek>). Jego autorki nie tylko chciały zwrócić uwagę na ograniczanie praw kobiet w Arabii Saudyjskiej i wielu innych krajach świata arabskiego, ale też wskazać problem seksistowskich zachowań w różnych krajach, na przykład USA – stąd w filmiku pojawia się wizerunek Donalda Trumpa. W teledysku dziewczyny śpiewają po arabsku: „Niech wszyscy mężczyźni znikną z powierzchni ziemi, ponieważ powodują nasze psychiczne cierpienie”. Sytuacja Saudyjek zaczęła się w ostatnich latach poprawiać, jednak mimo tych zmian w 2016 roku Światowe Forum Ekonomiczne umieściło Arabię Saudyjską na 5 od końca (141 na 145) miejscu listy krajów ocenianych pod względem dyskryminacji z uwagi na płeć. Saudyjki rozpoczęły walkę o swoje prawa, głównie w Internecie, i zaczyna to przynosić efekty – coraz więcej kobiet podejmuje studia wyższe, a w 2015 roku po raz pierwszy mogły głosować w wyborach lokalnych.
4. „Girl With a Book”, międzynarodowa akcja wspierająca walkę o prawo dziewczyn do edukacji, stanowi jednocześnie uhonorowanie działań laureatki Pokojowej Nagrody Nobla, Malali Yousafzai, działaczki na rzecz praw kobiet, która w wieku 16 lat została postrzelona przez talibskich terrorystów za jej internetową działalność informacyjną na temat ograniczania w Pakistanie praw dziewczyn do edukacji. Kobiety i dziewczynki na całym świecie fotografowały się z książkami, organizowano wystawy tych zdjęć, by zwrócić uwagę na problem dostępu do edukacji dziewcząt, kobiet, ale też chłopców w wielu krajach świata (jedno z bardziej popularnych zdjęć tej kampanii znajdziesz pod tym linkiem: *Room to Read, Girl with a book*, <http://bit.ly/GirlWithABook>).
5. Międzynarodowa organizacja Women for Women International to stowarzyszenie kobiet z całego świata, które wspiera kobiety w trudnych sytuacjach, głównie w krajach ubogich lub dotkniętych kryzysem oraz tych, w których problem dyskryminacji ze względu na płeć jest szczególnie dotkliwy. Organizacja propaguje ideę, według której jeśli kobiety mają walczyć o swoje prawa w przestrzeni społeczno-politycznej, muszą najpierw być niezależne w życiu prywatnym. Dlatego głównym celem organizacji jest wyposażanie kobiet w umiejętności i środki pozwalające im rozpocząć pracę zarobkową, edukowanie w temacie zdrowia i odżywiania, a przede wszystkim informowanie kobiet o ich podstawowych prawach, znaczeniu uczestnictwa obywatelskiego, głosowania i negocjacji. Zachęca się je także do kształcenia innych kobiet. Dzięki tym działaniom wykluczone grupy kobiet mają szansę stawać się niezależne, przez co wzmacniają siebie, swoje rodziny, a w konsekwencji całe społeczeństwo. Jako przykład działalności organizacji można wskazać tworzenie Centrów Rozwoju Kobiet w Kosowie, Rwandzie czy Afganistanie (link do filmu informacyjnego fundacji: *Who We Are, Women for Women International*, 8.05.2017, <http://bit.ly/FilmWIW>).

Opracowanie własne autorki scenariusza z wykorzystaniem informacji znajdujących się na stronach internetowych podanych w spisie źródeł.

08

SCENARIUSZ

Prawo do wody prawem do życia

DOROTA STĘPNIAK

KLASA IV–V

2 X 45 MINUT

Scenariusz zwraca uwagę na zagadnienie korzystania z zasobów naturalnych, na przykład wody. Uczniowie i uczennice przyglądają się kwestii zasobów z perspektywy praw człowieka i zastanawiają, w jaki sposób dostęp do wody wpływa na jakość życia ludzi. Zajęcia stwarzają okazję do refleksji nad deficytem wody, który staje się powszechnym problemem bez względu na szerokość geograficzną. Scenariusz akcentuje potrzebę współodpowiedzialności za zasoby naturalne na przykładzie wody.

Pytanie kluczowe

Jeśli każdy ma prawo do życia, to dlaczego nie każdy ma prawo do wody?

Cele zajęć:

- wyjaśnisz, jakie współzależności istnieją między dostępem do wody a edukacją, możliwością upraw oraz warunkami sanitarnymi
- dowiesz się, gdzie na świecie brakuje wody
- poznasz pojęcie etyki ekologicznej i zaproponujesz sposoby jej praktykowania

Związek z podstawą programową:

II. 4, IV. 4
V. 2, 4, 6

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój, konsumpcja i produkcja, zasoby naturalne

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 6 Czysta woda i warunki sanitarne
- 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

Metody:

dyskusja, miniwykład,
praca plastyczna

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w parach,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

szklana butelka czystej wody, kubki (szklane, ceramiczne itp.) – tyle, ilu uczniów i uczennic w klasie, kartki A3, film Woda, PAH (4:26), komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Wprowadzenie

1

5 minut

Przywitaj się z uczniami i uczennicami. Pokaż napelnioną butelkę wody i zapytaj: Co mogę zrobić z wodą?

Zapewne odpowiedzi uczestników i uczestniczek zajęć będą różnorodne: wypić, wylać, podlać kwiaty. Już na tym etapie rozpoczyna się refleksja dotycząca zasobu naturalnego, jakim jest woda. Pytanie jest jak najbardziej oczywiste i takie być powinno; dzięki temu każda osoba uczestnicząca w zajęciach może się swobodnie wypowiedzieć. Być może uczniowie i uczennice podejść do pytania niekonwencjonalnie i podadzą zaskakujące odpowiedzi.

Podsumuj wypowiedzi młodzieży lub zaprosz chętną osobę, aby dokonała tego zamiast ciebie. Następnie zadaj pytanie: Jak myślicie, co będzie tematem naszych dzisiejszych zajęć? Pozwól wybrzmieć kilku wypowiedziom, pomysłom, a następnie podaj temat i cele lekcji. Cele możesz umieścić w widocznym miejscu na planszy lub tablicy multimedialnej, dzięki czemu będzie można odwoływać się do nich podczas zajęć. Zweryfikuj, czy uczniowie i uczennice je rozumieją, na przykład poprzez rozmowę w parach lub dokonanie parafrazy przez jedną z osób.

Praca właściwa

2

5 minut

Powróć do butelki z wodą i zadaj pytanie: Skąd wzięła się woda w tej butelce? Zachęć do rozmowy w parach, następnie uczniowie i uczennice dzielą się swoimi odpowiedziami na forum klasy. Wypowiedzi młodzieży zapisz na tablicy, dużym arkuszu papieru, grupując pokrewne zdania.

Wśród typowych odpowiedzi znajdą się zapewne: sklep, sklepik szkolny, kran. Zwróć uwagę, czy pojawią się mniej standardowe wypowiedzi jak na przykład studnia.

3

10 minut

Powróć do tematu lekcji i zadaj pytania: Czy wody może zabraknąć? Czy każdy powinien mieć zagwarantowane prawo do wody? Na czym miałyby ono polegać? Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia filmu PAH Woda (4:26) (<http://bit.ly/FilmPAHWoda>). Zaakcentuj, że współautorami i współautorkami filmu są dzieci. Przed projekcją lub po niej wyjaśnij, czym zajmuje się Polska Akcja Humanitarna. Być może uczniowie i uczennice zetknęli się już z Polską Akcją Humanitarną lub celami, jakie jej przyświecają.

Polska Akcja Humanitarna to polska organizacja pozarządowa działająca od 1992 roku. Udziela ludziom pomocy w miejscach kryzysów humanitarnych: klęsk naturalnych i konfliktów zbrojnych, ale też szuka długoterminowych rozwiązań i zapobiega kolejnym kryzysom. Prowadzi również kampanie społeczne, zwracając uwagę na globalne potrzeby i prawa człowieka takie jak: dostęp do wody, żywności, bezpiecznego schronienia i toalet.

Źródło: PAH, O nas, <https://www.pah.org.pl/o-nas/kim-jestesmy>.

4

15 minut

Zaproś uczniów i uczennice do uzupełnienia w parach kart pracy do filmu z załącznika nr 1, a następnie zachęć ich do prezentacji swoich odpowiedzi.

5

5 minut

Zwróć uwagę uczniów i uczennic na odpowiedzialność za środowisko naturalne, która spoczywa na każdym z nas, bez względu na to, w jakim miejscu mieszkamy, ile mamy lat. Zaakcentuj współzależności między dostępem do wody a edukacją, możliwością upraw rolnych czy warunkami sanitarnymi. Pokaż klasie grafikę ze strony: <https://www.wodkany.pl/zasoby-wody-w-polsce-i-na-swiecie>. Zwróć uwagę, że Polsce również grozi deficyt wody.

Deficyt wody jest problemem nie tyle lokalnym, co przede wszystkim globalnym. Dotyka wielu krajów na świecie.

Afryka: m.in. Sudan Południowy, Somalia, Etiopia, Uganda, Kenia, RPA, Botswana

Azja: m.in. Syria, Jordan, Indie, Bangladesz, Nepal

Ameryka Łacińska: Meksyk, Wenezuela

W Polsce na jednego mieszkańca przypada tylko 1600 metrów sześciennych wody, podczas gdy w Europie to średnio prawie 4600 metrów sześciennych. Musimy dbać o wodę, ponieważ jesteśmy na 22 miejscu w Europie pod względem jej zasobów.

Źródło: Naczelna Redakcja Gospodarcza, D. Kwiatkowski, *Stepy Polskie. Raport o wodzie: w Polsce brakuje wody i nie chodzi tylko o suszę*, Polskie Radio, 24.08.2018, <https://www.polskieradio.pl/42/3146/Artykul/2181735,Stepy-Polskie-Raport-o-wodzie-w-Polsce-brakuje-wody-i-nie-chodzi-tylko-o-susze>.

Podsumowanie

6

5 minut

Zadaj uczniom i uczennicom pytanie kluczowe: Jeśli każdy ma prawo do życia, to dlaczego nie każdy ma prawo do wody? Pozwól na swobodne wypowiedzi. Następnie zadaj pytania: Czy możemy coś z tym zrobić? Jakie macie propozycje, pomysły?

Podkreśl, że jest to pytanie celowo przewrotne, które ma sprowokować do zastanowienia się, dlaczego nie wszyscy ludzie na świecie mają taki sam dostęp do wody i dlaczego za wodę trzeba płacić. Pojawia się tu kwestia konfliktu interesów gospodarczych i społecznych. Wielkie koncerny przemysłowe, handlowe i rolnicze wykorzystują olbrzymie ilości wody do produkcji, podczas gdy mieszkańcy i mieszkanki krajów, w których działają, często nie mają dostępu do wody. Co więcej, wiele tych koncernów produkuje właśnie wodę butelkowaną. Możesz nawiązać do akcji „Piję wodę z kranu” i zapytać, co uczniowie i uczennice sądzą o takich rozwiązaniach.

Więcej na ten temat: O. Gitkiewicz, *Lanie wody*, Krytyka Polityczna, 19.09.2018, <https://krytykapolityczna.pl/swiat/lanie-wody>.

LEKCJA 02

Wprowadzenie

1

2 minuty

Rozpocznij zajęcia od przypomnienia celów lekcji. Wskaż, który został już zrealizowany (wyjaśnisz, jakie współzależności istnieją między dostępem do wody a edukacją, możliwością upraw oraz warunkami sanitarnymi), a które jeszcze zostały do zrealizowania (dowiesz się, gdzie na świecie brakuje wody; poznasz pojęcie etyki ekologicznej i zaproponujesz sposoby jej praktykowania).

2

20 minut

Powrót do odpowiedzi na pytanie nr 7 z karty pracy do filmu, który obejrzeliście na poprzedniej lekcji, i zaproponuj uczniom i uczennicom pracę w grupach. Poproś o stworzenie plakatu pt. Woda życia (załącznik nr 2). Powiedz, że teraz będą wdrażać w życie założenia etyki ekologicznej. Definicję wyświetl na tablicy multimedialnej lub zapisz tak, aby była dostępna dla uczestników i uczestniczek zajęć. Połącz ich w czteroosobowe grupy. Każdej grupie wręcz instrukcję z załącznika nr 2.

Etyka ekologiczna, ekoetyka, etyka środowiskowa – nurt etyki, którego główną ideą jest związek człowieka z otoczeniem, głosi szacunek oraz współczucie dla każdej formy życia i powściągliwość co do własnych potrzeb.

Źródło: Etyka ekologiczna, w: *Encyklopedia leśna*, <https://www.encyklopedialesna.pl/haslo/etyka-ekologiczna/>.

Praca właściwa

3

10 minut

Zaproś grupy, które skończyły plakaty, do umieszczania ich w widocznym miejscu na tablicy lub ścianie. Przedstawiciele grup prezentują i omawiają efekty pracy. Rozpocznij od zadania pytań: Dla kogo jest przeznaczony plakat? Komu szczególnie chcielibyście go dedykować? Dlaczego zdecydowaliście się na taki znak graficzny, kolorystykę? Jeśli uczniowie i uczennice z innych grup będą chcieli się dopytać, prosić o wyjaśnienie, koniecznie należy zapewnić młodzieży taką możliwość.

Podczas wykonywania tego zadania nadal pracujemy nad pogłębianiem refleksji uczniów i uczennic nad rolą i znaczeniem wody. Młodzież wchodzi też w rolę ekspercką, nauczycielską. Ma przybliżyć etykę ekologiczną w kontekście zasobów wody. Pytanie, kto będzie stanowił wybraną grupę docelową, kogo wskaże młodzież? Jak przedstawi na przykład powściągliwość własnych potrzeb, która znajduje się w definicji etyki ekologicznej?

Podsumowanie

4

8 minut

Poczęstuj każdą osobę wodą nalaną do kubka. Zaproponuj, aby każdy zastanowił się, jaki toast chciałby wznieść w związku z tematem, nad którym dziś pracowała klasa (1–2 zdania). Przypomnij, że toast wygłaszany przy okazji ważnych wydarzeń jest życzeniem pomyślności i zdrowia.

Kiedy uczniowie i uczennice wygłaszają swoje toasty, nauczyciel lub nauczycielka uzyskuje informację zwrotną na temat tego, co było najbardziej znaczące na zajęciach i co pozostaje pragnieniem i życzeniem w kontekście omawianego tematu. Niewykluczone, że toasty mogą się powtarzać – należy przeznaczyć chwilę na to, aby każdy miał możliwość przemyśleć swój toast.

5

3 minuty

Wyświetl uczniom i uczennicom planszę z Celami Zrównoważonego Rozwoju ze strony: <http://www.un.org.pl>. Opowiedz, że Cele to zadania dla całej ludzkości, które powinny być zrealizowane do 2030 roku, abyśmy my i przyszłe pokolenia mogli nadal żyć na Ziemi. Podkreśl, że kwestia wody została ujęta w Celu 6: Czysta woda i warunki sanitarne. Opowiedz młodzieży, na czym polegają zadania postawione przed nami wszystkimi.

Wybrane zadania do wykonania do 2030 roku:

- zapewnić powszechny i sprawiedliwy dostęp do bezpiecznej wody pitnej w przystępnej cenie
- poprawić jakość wody poprzez redukcję zanieczyszczeń, likwidowanie wysypisk śmieci, ograniczenie stosowania szkodliwych substancji chemicznych i innych szkodliwych materiałów
- znacząco podnieść efektywność wykorzystywania wody we wszystkich sektorach oraz zapewnić zrównoważony pobór wody oraz dostawy wody pitnej, by rozwiązać problem niedostatku wody i znacząco zmniejszyć liczbę ludzi cierpiących z tego powodu
- zapewnić ochronę i odnowić ekosystemy zależne od wody, w tym tereny górskie, lasy, tereny podmokłe, rzeki, jeziora i wody podziemne
- wspierać i wzmocnić udział lokalnych społeczności w poprawie gospodarowania zasobami wodnymi i infrastruktury sanitarnej.

Źródło: Platforma społeczna ONZ, Cele Zrównoważonego Rozwoju, Cel 6: Czysta woda i warunki sanitarne, <http://www.un.org.pl>.

6

2 minuty

Na zakończenie zwróć uwagę, że klasa korzystała dziś z wody w szklanej butelce i ze szklanych lub porcelanowych kubeczków. Zadać pytania:

- Dlaczego dziś wypiliśmy wodę ze szklanek/porcelanowych kubków?
- Co sądzicie o plastikowych kubkach i butelkach?

Poproś, aby w domu uczniowie i uczennice również porozmawiali o używaniu plastikowych butelek i kubków oraz innych przedmiotów z tego surowca ze swoimi rodzicami, dziadkami, rodzeństwem.

Propozycje dalszych działań:

Uczniowskie refleksje związane z zajęciami i pracą domową mogą być punktem wyjścia do dalszych działań młodzieży. Oto przykłady:

1. Wycieczka do miejscowej oczyszczalni ścieków, gdzie uczniowie i uczennice mogą dowiedzieć się, ile wody codziennie się oczyszcza i jak się to odbywa.
2. Sąd na plastikiem. (Rozprawa sądowa; adwokaci, prokurator, świadkowie; w roli oskarżonych na przykład plastikowe butelki, kubki. Przykładowe działania: *Sąd nad opakowaniami z plastików*, <http://bit.ly/Sad-NadPlastikiem>).
3. Kampania społeczna *Zamiast plastikowego kubka...* – uczniowie i uczennice, wykorzystując telefony komórkowe, mogą nakręcić spot kampanii społecznej. Filmik będzie przedstawiał ich pomysł na rozwiązanie problemu nadmiernego używania plastiku. Więcej informacji: *Dziewięć sposobów na ograniczenie zużycia plastiku*, <https://ulicaekologiczna.pl/przyjazne-srodowisku/9-sposobow-na-ograniczenie-plastiku>.
4. Obchody Światowego Dnia Wody – 22 marca. Więcej informacji: PAH, *Kampania edukacyjna – Studnia dla Południa*, <https://www.pah.org.pl/dokumenty/#materialy-edukacyjne>.

Więcej propozycji projektów oraz informacje dla młodzieży o tym, jak przygotować projekt, na stronie Centrum Edukacji Obywatelskiej: globalna.ceo.org.pl/projekty-mlodziezowe.

Propozycje kontynuacji lekcji:

- M. Szczepanik, scenariusz zajęć *Ocean plastiku*, w: *Edukacja globalna na zajęciach geografii w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/CEOOceanPlastiku>.
- A. Hentel, scenariusz zajęć *Co wiesz o wodzie? What do you know about water?*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka angielskiego w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CoWieszOWodzie>.
- P. Kopcińska, *Cywilizacje wielkich rzek*, w: *Edukacja globalna na zajęciach historii w gimnazjum*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/WSKCywilizacjeRzek>.
- Ćwiczenie *Wirtualna woda, realne problemy*, w: *Cały świat w klasie*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015, <http://bit.ly/CEOWirtualnaWoda>.

Źródła:

- PAH, *Woda*, <https://www.pah.org.pl/co-robimy/woda>.
- Film *Woda*, PAH, 2013, <https://www.youtube.com/watch?v=aVGmA7MJmkM>.
- *Międzynarodowa Dekada Wody 2018–2028*, <http://www.unic.un.org.pl/dekada-wody/miedzynarodowa-dekada-wody-2018%E2%80%932028/3220>.
- A. Synakiewicz, *Woda droższa niż benzyna. Kryzys wodny w Ameryce Łacińskiej*, http://www.woda.edu.pl/artykuly/woda_drozsza_niz_benzyna.
- *Etyka ekologiczna*, w: *Encyklopedia leśna*, <https://www.encyklopedialesna.pl/haslo/etyka-ekologiczna/>.
- Naczelna Redakcja Gospodarcza, D. Kwiatkowski, *Stepy Polskie. Raport o wodzie: w Polsce brakuje wody i nie chodzi tylko o suszę*, Polskie Radio, 24.08.2018, <https://www.polskieradio.pl/42/3146/Artykul/2181735,Stepy-Polskie-Raport-o-wodzie-w-Polsce-brakuje-wody-i-nie-chodzi-tylko-o-susze>.
- PAH, *O nas*, <https://www.pah.org.pl/o-nas/kim-jestesmy>.
- Wodkany, *Zasoby wody w Polsce i na świecie – infografika*, <https://www.wodkany.pl/zasoby-wody-w-polsce-i-na-swiecie>.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>.
- Ulica Ekologiczna, *Dziewięć sposobów na ograniczenie zużycia plastiku*, <https://ulicaekologiczna.pl/przyjazne-srodowisku/9-sposobow-na-ograniczenie-plastiku>.
- I. Engel, *Publiczne Gimnazjum w Słońsku, Sąd nad opakowaniami z plastików*, <http://bit.ly/SadNadPlastikiem>.
- PAH, *Kampania edukacyjna – Studnia dla Południa*, <https://www.pah.org.pl/dokumenty/#materialy-edukacyjne>.
- O. Gitkiewicz, *Lanie wody*, *Krytyka Polityczna*, 19.09.2018, <https://krytykapolityczna.pl/swiat/lanie-wody>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Pytania do filmu *Woda* Polskiej Akcji Humanitarnej

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Plakat *Woda życia*. Instrukcja do pracy w grupach

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Pytania do filmu Woda Polskiej Akcji Humanitarnej

1. Gdzie na świecie brakuje wody?	
2. Na co ma wpływ woda?	
3. Co robisz, jeśli chcesz się napić wody?	
4. Co robią Twój rówieśnicy i rówieśniczki w krajach dotkniętych deficytem wody, jeśli chcą się napić?	
5. Ile czasu zajmuje bohaterom i bohaterkom filmu wędrówka po wodę?	
6. Z czego muszą zrezygnować Twój rówieśnicy i rówieśniczki, żeby dostarczyć swojej rodzinie wodę?	
7. Dlaczego na świecie brakuje wody?	
8. Czy jestem odpowiedzialny, odpowiedzialna za wodę? Nie/tak. Dlaczego? Co mogę zrobić?	

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Plakat Woda życia. Instrukcja do pracy w grupach

Kryteria wykonania zadania: Plakat Woda życia (czas na wykonanie zadania: 20 minut)

1. Zapoznajcie się z definicją etyki ekologicznej/środowiskowej.
2. Porozmawiajcie o tym, co stanowi jej cel i sens.
3. Zastanówcie się, do kogo chcecie skierować wasz plakat. Komu go dedykujecie (na przykład dzieci, młodzież, dorośli)?
4. Pomyślcie, co mogłoby się znaleźć na waszym plakacie (hasło, grafika, kolorystyka).
5. Podzielcie się pracą i wykonajcie plakat.
6. Podejmijcie wspólnie decyzję, gdzie chcecie go zawiesić (szkoła, urząd miasta, ośrodek zdrowia, dom kultury, przedszkole, inne miejsce). Zwróćcie uwagę, do kogo kierujecie treść waszego plakatu, i odpowiednio wybierzcie miejsce do wyeksponowania.

Kryteria wykonania zadania: Plakat Woda życia (czas na wykonanie zadania: 20 minut)

1. Zapoznajcie się z definicją etyki ekologicznej/środowiskowej.
2. Porozmawiajcie o tym, co stanowi jej cel i sens.
3. Zastanówcie się, do kogo chcecie skierować wasz plakat. Komu go dedykujecie (na przykład dzieci, młodzież, dorośli)?
4. Pomyślcie, co mogłoby się znaleźć na waszym plakacie (hasło, grafika, kolorystyka).
5. Podzielcie się pracą i wykonajcie plakat.
6. Podejmijcie wspólnie decyzję, gdzie chcecie go zawiesić (szkoła, urząd miasta, ośrodek zdrowia, dom kultury, przedszkole, inne miejsce). Zwróćcie uwagę, do kogo kierujecie treść waszego plakatu, i odpowiednio wybierzcie miejsce do wyeksponowania.

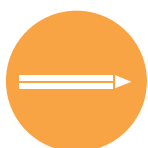
Kryteria wykonania zadania: Plakat Woda życia (czas na wykonanie zadania: 20 minut)

1. Zapoznajcie się z definicją etyki ekologicznej/środowiskowej.
2. Porozmawiajcie o tym, co stanowi jej cel i sens.
3. Zastanówcie się, do kogo chcecie skierować wasz plakat. Komu go dedykujecie (na przykład dzieci, młodzież, dorośli)?
4. Pomyślcie, co mogłoby się znaleźć na waszym plakacie (hasło, grafika, kolorystyka).
5. Podzielcie się pracą i wykonajcie plakat.
6. Podejmijcie wspólnie decyzję, gdzie chcecie go zawiesić (szkoła, urząd miasta, ośrodek zdrowia, dom kultury, przedszkole, inne miejsce). Zwróćcie uwagę, do kogo kierujecie treść waszego plakatu, i odpowiednio wybierzcie miejsce do wyeksponowania.

09

SCENARIUSZ

„Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”, Mahatma Gandhi

PAULINA URBANIAK

KLASA V–VI

2 X 45 MINUT

Scenariusz ten ma przybliżyć uczniom i uczennicom kwestię konsekwencji emisji gazów cieplarnianych oraz jej wpływu na zmianę klimatu i ludzkie zdrowie. Na lekcji młodzież podejmie rozważania na temat tego, czym jest odpowiedzialność i na ile człowiek jest odpowiedzialny za zdrowie swoje, innych ludzi oraz za stan planety, zaplanuje także działania ograniczające skutki zmiany klimatu w jej okolicy i pozwalające na zatrzymanie globalnego ocieplenia na poziomie 1,5°C.

Pytanie kluczowe

Jak możemy
przeciwdziałać
przyczynom zmiany
klimatu i ograniczać
jej skutki?

Cele zajęć:

- zastanowisz się, czym jest odpowiedzialność za siebie i innych
- zrozumiesz wpływ zmiany klimatu na planetę oraz zdrowie człowieka
- wskażesz działania, które możesz podjąć, aby lepiej chronić klimat na Ziemi

Związek z podstawą programową:

II. 5, IV. 1, 4

IV. 1, V. 1, 2, 3, 4, 5, 6

Zagadnienia:

zmiana klimatu, zrównoważony rozwój

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 13 Działania w dziedzinie klimatu

Metody:

burza pomysłów, praca z filmem, miniwykład, praca plastyczna

Formy pracy:

praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

film *PUNKT KRYTYCZNY Klimat się zmienia*, WWF (5:09), kartki A4, duże arkusze papieru, flamastry, kredki, zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Wprowadzenie

1

6 minut

Przedstaw uczniom i uczennicom cele lekcji, a następnie zapytaj, jakie znają wartości. Zwróć uwagę na to, czy wśród odpowiedzi znalazło się zdrowie.

Prawdopodobnie uczniowie i uczennice potwierdzą, że zdrowie jest wartością. Jeżeli będą mieli problem ze zdefiniowaniem zagadnienia, zadaniem nauczyciela lub nauczycielki jest jego wyjaśnienie.

Wartością nazywamy wszystko, co jest cenne, godne pożądanego i co stanowi cel ludzkich dążeń, też to, co ma znaczenie dla człowieka, co nadaje sens jego poczynaniom. O zdrowie się troszczymy, pożądamy go dla siebie i innych, więc jako dobro jest celem ludzkich dążeń.

Źródło: Mały słownik etyczny, red. S. Jedynak, Bydgoszcz 1994.

Dodaj (jeżeli klasa sama nie doszła do takich konkluzji), że człowiek jest odpowiedzialny za zdrowie własne i innych (na przykład nosi ubrania stosowne do pogody, zdrowo się odżywia, rodzice są odpowiedzialni za zdrowie dzieci, nauczyciele i nauczycielki za zdrowie uczniów i uczennic, chorzy unikają kontaktów ze zdrowymi itd.). Temat zdrowia jest ciągle obecny w codziennym życiu i języku człowieka. Spytaj, czy klasa zna powiedzenia związane ze zdrowiem. W razie kłopotów podpowiedz, że mówimy: „na zdrowie”, „w zdrowym ciele zdrowy duch”, życzymy „dużo zdrowia”.

2

6 minut

Zapisz na tablicy cytaty z Małego Księcia Antoine’a de Saint-Exupéry’ego: „Na zawsze ponosisz odpowiedzialność za to, co oswoiłeś”. Zapytaj młodzież, co to jest odpowiedzialność, kiedy człowiek jest odpowiedzialny, za co i za kogo? Podsumuj wypowiedzi i przedstaw definicję odpowiedzialności.

Odpowiedzialność to obowiązek moralny lub prawny odpowiadania za swoje lub czyjeś czyny. Przyjęcie na siebie obowiązku zadbania o kogoś lub o coś.

Źródło: Odpowiedzialność, w: Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/2493511>.

Następnie zapytaj, czy zapisany cytat może się odnosić do relacji człowiek–planeta Ziemia. Po rozmowie z uczniami i uczennicami powinna się pojawić konkluzja, że ludzie przystosowali planetę do swoich potrzeb. Metaforycznie można powiedzieć, że oswoili Ziemię i powinni być za nią odpowiedzialni, czyli podążając za definicją – są w obowiązku o nią dbać.

Praca właściwa

3

12 minut

Pokaż młodzieży film opracowany przez WWF Polska: PUNKT KRYTYCZNY Klimat się zmienia (5:09) (<http://bit.ly/FilmKlimatSieZmienia>). Następnie porozmawiajcie o przyczynach i skutkach zmiany klimatu Ziemi. Poproś uczniów i uczennice, aby przypomnieli sobie, jakie zjawiska obrazujące skutki zmiany klimatu zaszły ostatnio w ich środowisku lokalnym lub na świecie.

Uczniowie i uczennice mogą podawać przykłady zaobserwowanych zmian z własnej okolicy (takich jak: niespodziewane opady śniegu, nawałnice, ponadprzeciętnie wysokie temperatury latem, znacznie cieplejsze zimy) lub zjawisk, o których dowiedzieli się z prasy lub telewizji. Mogą odwołać się też do doświadczeń rodziców i dziadków. W razie problemów z przytoczeniem przykładów możesz podać kilka z załącznika nr 1 lub pokazać wykres średnich rocznych temperatur z załącznika nr 2.

Podkreśl, że zmiana klimatu jest wyzwaniem globalnym. Oznacza to, że zachodzące zjawiska dotyczą całej Ziemi, wszyscy jesteśmy za nie odpowiedzialni i tylko wspólnie jesteśmy w stanie stawić im czoło. Do pogłębiania zmiany klimatu przyczyniają się głównie uprzemysłowione kraje globalnej Północy, zaś jej skutki odczuwają przede wszystkim kraje globalnego Południa oraz ich mieszkańcy i mieszkanki, którzy posiadają mniejsze zasoby, aby sobie z nimi radzić.

4

4 minuty

Podziel klasę na pary lub trójki w zależności od liczby osób. Rozdaj materiał pomocniczy dotyczący przyczyn i skutków zmiany klimatu z załącznika nr 3 – każdej parze lub trójce po jednym zdaniu. Poproś, aby każda para lub trójka głośno przeczytała treść ze swojego paska. Zapytaj, czy młodzież wiedziała o tych zależnościach.

5

12 minut

Zapytaj uczniów i uczennice, jakie są zależności między zmianą klimatu a zdrowiem i życiem człowieka. Rozdaj grupom diagram z brakującymi elementami z załącznika nr 4. Poproś o ułożenie elementów. W formie miniwykładu na podstawie informacji z poniższych źródeł wytłumacz skutki zdrowotne zmiany klimatu.

Zmiana klimatu wpływa niekorzystnie na zdrowie oraz życie mieszkańców i mieszkanki Ziemi. W 2000 r. 150 tysięcy zgonów na całym świecie było spowodowanych zmianami klimatu. Do 2040 r. liczba ta wzrośnie do 250 tysięcy zgonów rocznie na całym świecie.

Raport The Lancet Countdown z 2017 roku przedstawia kryteria, według których określa się przyczyny zmiany klimatu i ich negatywne skutki zdrowotne. Wśród nich znalazły się:

- skutki zdrowotne zmian temperatury
- skutki zdrowotne fal upałów
- zmiany w środowisku pracy
- śmiertelność z powodu katastrof pogodowych
- globalne trendy dotyczące chorób klimatozależnych
- choroby zakaźne związane ze zmianą klimatu
- zaburzenie bezpieczeństwa żywnościowego i niedożywienie
 - wrażliwość na niedożywienie
 - zmiany w produktywności pierwotnej wód morskich
- migracje.

Fale upałów, powodzie, huragany, susze, rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych stanowią zagrożenia dla zdrowia i życia. Fale upałów dokuczają zwłaszcza osobom starszym, powodują problemy układu krążenia oraz zgony. Powodzie i huragany przyczyniają się bezpośrednio do powstawania urazów i zgonów, ale też niszczą budynki użyteczności publicznej i domy oraz tereny rolnicze. Przyczyniają się również do przenoszenia zanieczyszczeń do rzek i jezior, co sprzyja zatruciom. Te zjawiska powodują też konieczność migracji. Ocieplenie klimatu wpływa na rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych. Rośnie liczba zachorowań na malarię, dengę, kleszczowe zapalenie opon mózgowych i boreliozę. Na skutek ocieplenia klimatu w morzach i zbiornikach wodnych na półkuli północnej pojawiają się nowe bakterie niebezpieczne dla zdrowia ludzi.

Skutki pośrednie zmiany klimatu to zmniejszenie produkcji żywności oraz obniżenie jej jakości, trudniejsze warunki życia i pracy, konieczność migracji i stres.

Do tego dochodzą kwestie związane z infrastrukturą zdrowotną i służbą zdrowia. Służba zdrowia musi monitorować współczesne zjawiska i przygotować się do radzenia sobie z nowopojawiającymi się wyzwaniem, co jest związane z nowymi programami informowania pacjentów oraz przeszkoleniem kadry lekarskiej i pielęgniarskiej.

Źródła:

B. Menne, Zmiany klimatu a zdrowie człowieka, Europejska Agencja Środowiska, 19.10.2015, <https://www.eea.europa.eu/pl/sy-gna142y/sygnały-2015/wywiad/zmiany-klimatu-a-zdrowie-czlowieka>.

A. Muras, Wpływ zmiany klimatu na zdrowie, Polski Klub Ekologiczny – Okręg Mazowiecki, Koalicja Klimatyczna, HEAL, Warszawa 2018, https://oko.press/images/2018/06/Wplyw_zmiany_klimatu_na_zdrowie_ost2.pdf.

Klimada, Konsekwencje zmian klimatu, <http://klimada.mos.gov.pl/zmiany-klimatu-w-polsce/konsekwencje-zmian-klimatu>.

M. Popkiewicz, Ograniczenie ocieplenia do 1,5°C - jakie da korzyści?, Nauka o klimacie, 11.10.2018, <http://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/ograniczenie-ocieplenia-do-1-5c-jakie-da-korzysci-307>.

Podsumowanie

6

4 minuty

Pokaż uczniom i uczennicom tablice z Celami Zrównoważonego Rozwoju ze strony: <https://globalna.ceo.org.pl/cele-zrownowazonego-rozwoju>. Zwróć uwagę na Cel 3: Dobre zdrowie i jakość życia oraz Cel 13: Działania na rzecz klimatu. Powiedz, że w myśl ich założeń każdy z nas jest zobowiązany troszczyć się o dobre zdrowie i jakość życia oraz podjąć działania na rzecz ochrony klimatu. Żeby zachować się odpowiedzialnie, a co za tym idzie moralnie, dobrze byłoby zrobić wszystko, aby ograniczyć emisję gazów cieplarnianych, które wpływają na nasze środowisko, gdyż zmiana klimatu ma niekorzystny wpływ na dobrostan wszystkich istot żywych. Zapowiedz, że na kolejnej lekcji zajmiecie się działaniami, które można wdrażać, by lepiej chronić klimat.

Działania na rzecz klimatu powinny być podjęte na gruncie indywidualnym, lokalnym i międzynarodowym. Średnio obywatel lub obywatelka Polski odpowiada za emisję ponad 8 ton dwutlenku węgla rocznie, co związane jest z m.in. ogrzewaniem mieszkania, jazdą samochodem, przelotami, produkcją żywności i towarów przemysłowych, zużyciem prądu. Jeśli chodzi o odpowiedzialność w podziale na kraje, to największy poziom emisji CO₂ w historii jest zasługą krajów globalnej Północy. To te kraje również posiadają technologie i możliwości zmian w produkcji, które pozytywnie wpłynęłyby na ograniczenie skutków zmiany klimatu.

Źródła: M. Popkiewicz, Dlaczego MY mamy coś robić? Niech inni robią, Ziemia na rozdrożu, <https://ziemianarozdrozu.pl/artykul/3942/dlaczego-my-mamy-cos-robic-niech-inni-robia>.

M. Popkiewicz, Jaki jest twój ślad węglowy? I czy warto go redukować?, Nauka o klimacie, <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/jaki-jest-twoj-slad-weglowy-i-czy-warto-go-redukowac-305>.

Praca domowa

7

1 minuta

Poproś uczniów i uczennice, aby obliczyli swój ślad węglowy, korzystając ze strony: <https://ziemianarozdrozu.pl/kalkulator> i przeprowadzili diagnozę zagrożeń związanych ze zmianą klimatu w swoim otoczeniu. Podpowiedz, aby zastanowili się nad zjawiskami, które zaobserwowali w ich miejscowości, o których może rozmawialiście na początku lekcji, i ich wpływem na życie mieszkańców i mieszkańek.

LEKCJA 02

Wprowadzenie

1

5 minut

Przypomnij młodzieży efekty pracy z poprzedniej lekcji. Zapytaj, dlaczego w temacie lekcji znalazły się słowa M. Ghandiego: „Bądź zmianą, którą pragniesz ujrzeć w świecie”.

Młodzież powinna nawiązać do wniosków z poprzedniej lekcji. Prawdopodobnie rezultatem rozważań uczniów i uczennic będzie konkluzja, że aby Ziemia była czysta, zdrowa i bezpieczna, każdy z nas musi wziąć za to odpowiedzialność i dbać o środowisko, zaczynając od zmiany sposobu życia (na przykład zrezygnować z plastikowych opakowań itd.). Jeżeli pojawią się trudności z wyjaśnieniem znaczenia słów, wesprzyj uczniów i uczennice.

Praca właściwa

2

5 minut

Nawiąż do zadania domowego z poprzedniej lekcji. Spytaj o rezultaty obliczania śladu węglowego. Niech chętne osoby wypowiedzą się na forum. Opowiedz o tym, że indywidualny ślad węglowy pokazuje, jak nasze zachowania wpływają na globalne ocieplenie klimatu, i naszym zadaniem jako jednostek, społeczności lokalnej i międzynarodowej jest zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i zatrzymanie wzrostu temperatury na poziomie 1,5°C. Odnies się do raportu Intergovernmental Panel on Climate Change (Międzyrządowy Zespół ds. Zmiany Klimatu, w skrócie IPCC) na ten temat.

Raport IPCC mówi o tym, że konieczne jest zatrzymanie ocieplenia klimatu na poziomie 1,5°C w stosunku do epoki przedprzemysłowej. Będzie ono dla środowiska i ludzi mniej niekorzystne niż ocieplenie o 2°C. „Ograniczenie ocieplenia do 1,5°C wymagać będzie »szybkiej i dalekosiężnej« transformacji, obejmującej energetykę, przemysł, użytkowanie terenu, transport i aglomeracje. Wypadkowe emisje dwutlenku węgla związane z działalnością człowieka będą musiały do 2030 roku spaść o 45% (względem wartości z 2010), a do 2050 – do zera”.

Źródło: A. Kardaś, M. Popkiewicz, S. Malinowski, Ocieplenie o 1,5 stopnia - specjalny raport IPCC, 8.10.2018, Nauka o klimacie, <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/ocieplenie-o-1-5-stopnia-specjalny-raport-ipcc-308>.

Więcej informacji na temat kalkulacji śladu węglowego: M. Popkiewicz, Jaki jest twój ślad węglowy? I czy warto go redukować?, Nauka o klimacie, <http://bit.ly/JakiŚlad>.

3

25 minut

Zapowiedz, że przez kolejne 25 minut zadaniem uczniów i uczennic będzie opracowanie kampanii promującej zachowania zmierzające do zatrzymania globalnego ocieplenia na poziomie 1,5°C, tak aby środowisko i życie ludzi zostały ochronione w jak największym stopniu. Tym samym zajmiecie się odpowiedzią na pytanie kluczowe: Jak możemy przeciwdziałać przyczynom zmiany klimatu i ograniczać jej skutki? Poproś uczniów i uczennice o połączenie się w trzy-, czteroosobowe grupy i każdej rozdaj kartki oraz flamastry i kredki. Uczniowie i uczennice mają za zadanie zaproponować działania oraz przygotować motyw graficzny kampanii lub hasło. Elementem wyjściowym powinna być diagnoza przeprowadzona w zadaniu domowym oraz obliczenia śladu węglowego.

Podsumowanie

4

10 minut

Zbierz prace uczniów i uczennic. Skomentujcie wspólnie ich efekty. Zarówno osoba prowadząca zajęcia, jak i pozostałe mają prawo dopytać, poprosić o wyjaśnienie czy uściślenie grupy, która przedstawia efekt swojej pracy. W trakcie prezentacji, jak i po niej nie dokonujemy oceny („dobrze”, „źle” czy „mogłoby być lepiej”), rezygnujemy z sądów wartościujących. Podziękuj za aktywny udział w lekcji. Opowiedz klasie o przedsięwzięciach Młodzieżowego Strajku Klimatycznego jako przykładzie, że młodzi ludzie są w stanie działać na rzecz ważnych globalnych wyzwań.

Młodzieżowy Strajk Klimatyczny to organizacja uczniów i uczennic protestujących przeciwko bierności polityków i polityczek wobec zmiany klimatu. Zainspirowani przez Gretę Thunberg organizują strajki w całej Polsce.

Więcej informacji: <https://www.facebook.com/FridaysForFuturePL/>.

Więcej na temat Greta Thunberg: Greta Thunberg w brytyjskim parlamencie: Nie podjęliście działań na czas, Portal Ziemia na Rozdrożu, 25.04.2019, <http://bit.ly/GretaParlament>.

Jeśli młodzież zaangażuje się w pracę nad kampanią, można zaproponować przeprowadzenie jej w ramach dni tematycznych (na przykład: Dzień Ziemi – 22 kwietnia, Światowy Dzień Wody – 22 marca, Światowy Dzień Środowiska – 5 czerwca czy Dzień bez Śmiecenia – 11 maja).

Więcej informacji na temat przygotowywania kampanii znajdziesz na stronie: <https://globalna.ceo.org.pl/projekty-mlodziezowe>.

Więcej informacji o działaniach związanych ze zmianą klimatu: Przewodnik dla młodzieży po kampaniach i debatach w projekcie „Klimat to temat!”, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/KampanieDebatyKlimat>.

Źródła:

- A. Muras, Wpływ zmiany klimatu na zdrowie, Polski Klub Ekologiczny – Okręg Mazowiecki, Koalicja Klimatyczna, HEAL, Warszawa 2018, https://oko.press/images/2018/06/Wplyw_zmiany_klimatu_na_zdrowie_ost2.pdf.
- Zmiana klimatu a zdrowie publiczne, 03.08.2017, <http://bit.ly/HEALDiagramKlimat>.
- A. Kardaś, M. Popkiewicz, S. Malinowski, Ocieplenie o 1,5 stopnia - specjalny raport IPCC, 8.10.2018, Nauka o klimacie, <https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/ocieplenie-o-1-5-stopnia-specjalny-raport-ipcc-308>.
- Energia i emisje CO₂, Ziemia na rozdrożu, <https://ziemianarozdrozu.pl/encyklopedia/38/energia-i-emisje-co2>.
- WWF, Środowisko, <https://www.wwf.pl/srodowisko>.
- Film PUNKT KRYTYCZNY Klimat się zmienia, WWF, 2018, <https://www.youtube.com/watch?v=8xat0mNjktw>.
- Mały słownik etyczny, red. S. Jedynak, Bydgoszcz 1994.
- Odpowiedzialność, w: Słownik języka polskiego PWN, <https://sjp.pwn.pl/sjp/;2493511>.
- Kalkulator śladu węglowego, Ziemia na rozdrożu, <https://ziemianarozdrozu.pl/kalkulator>.
- Zestaw plansz zawierający podstawowe informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <https://globalna.ceo.org.pl/scenariusze-i-gry/cele-zrownowazonego-rozwoju>.

- M. Anczewska, *Zmiana klimatu w pigułce. Mity, przyczyny, skutki i działania chroniące klimat*, WWF, <https://www.wwf.pl/aktualnosci/zmiana-klimatu-w-pigulce>.
- Klimada, *Konsekwencje zmian klimatu*, <http://klimada.mos.gov.pl/zmiany-klimatu-w-polsce/konsekwencje-zmian-klimatu>.
- B. Menne, *Zmiany klimatu a zdrowie człowieka*, Europejska Agencja Środowiska, 19.10.2015, <https://www.eea.europa.eu/pl/sygna142y/sygnały-2015/wywiad/zmiany-klimatu-a-zdrowie-czlowieka>.
- M. Popkiewicz, *Ograniczenie ocieplenia do 1,5°C - jakie da korzyści?*, *Nauka o klimacie*, 11.10.2018, <http://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/ograniczenie-ocieplenia-do-1-5c-jakie-da-korzysci-307>.

Polecane materiały:

- *Przewodnik po programie „Klimat to temat!”*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/Przewodnik-KlimatToTemat>.
- *Przewodnik dla młodzieży po kampaniach i debatach w projekcie „Klimat to temat!”*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/KampanieDebattyKlimat>.
- K. Kowalewska, scenariusz zajęć *Ekologia głęboka jako globalna idea walki z dewastacją planety*, w: *Edukacja globalna na zajęciach etyki w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019, <https://globalna.ceo.org.pl/etyka/scenariusze-i-gry/ekologia-gleboka-jako-globalna-idea-walki-z-dewastacja-planety>.
- *Jak chronić klimat. Poradnik dla aktywistów*, Polski Klub Ekologiczny – Okręg Mazowiecki, Fundacja im. H. Bölla, 2018, http://www.pkeom.pl/uploads/AKTUALNOSCI%202018/Poradnik_dla_aktywistow_klimat_PKEOM_KK_2018.pdf.
- S. Malinowski, M. Popkiewicz, *Czy i dlaczego klimat się zmienia?*, *Nauka o klimacie*, 19.02.2013, <https://nauka-oklimacie.pl/aktualnosci/czy-i-dlaczego-klimat-ziemi-sie-zmienia-4>.

Załączniki:

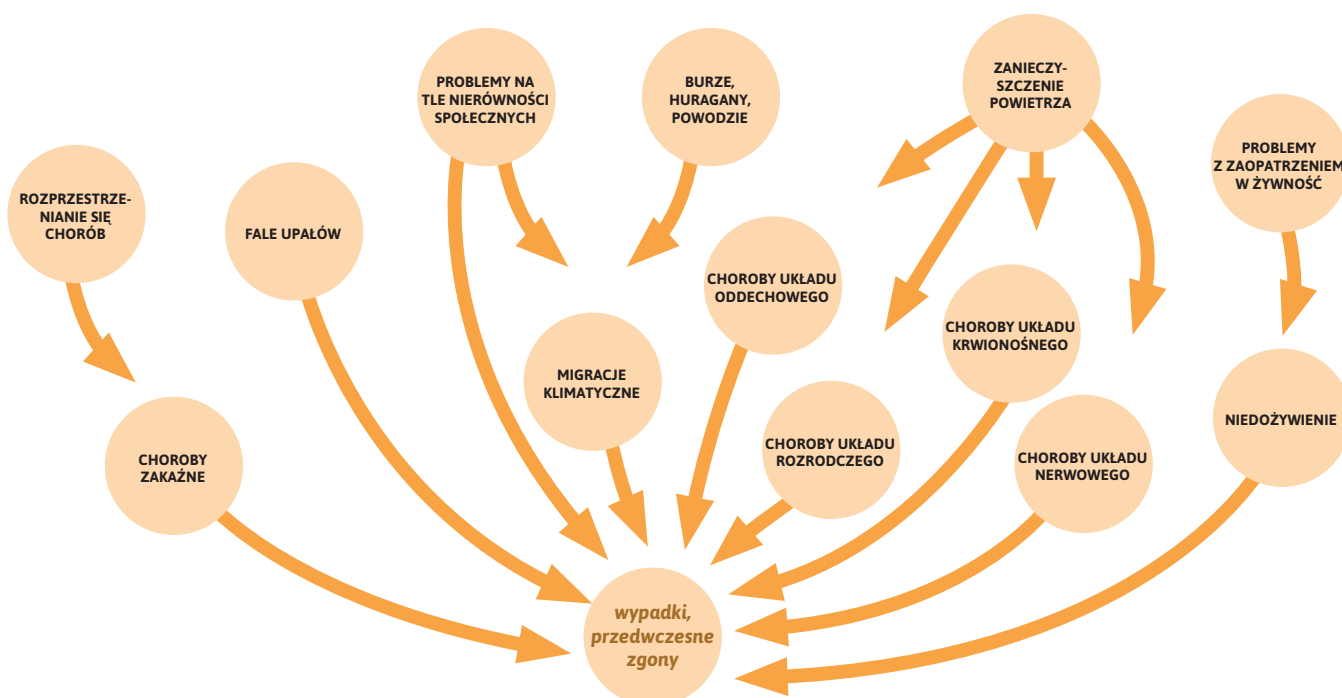
Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Przykłady zjawisk obrazujących skutki zmiany klimatu

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Wykres temperatur

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Przyczyny i skutki zmiany klimatu

Załącznik nr 4 – Karta pracy: Diagram ze skutkami zdrowotnymi zmiany klimatu

Odpowiedź do zadania z załącznika nr 4:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: Przykłady zjawisk obrazujących skutki zmiany klimatu

W sierpniu 2017 roku w Borach Tucholskich miały miejsce nawałnice o średniej prędkości wiatru 120 km/h. Zginęło 6 osób, a rannych zostało 62.

Źródło: M. Anczewska, *Zmiana klimatu w pigułce. Mity, przyczyny, skutki i działania chroniące klimat*, WWF, <https://www.wwf.pl/aktualnosci/zmiana-klimatu-w-pigulce>.

W 2005 roku huragan Katrina uderzył w południowo-wschodnie wybrzeże Stanów Zjednoczonych, wskutek czego Nowy Orlean w 80% znalazł się pod wodą. Raport Amerykańskiego Stowarzyszenia Medycznego wykazał, że huragan był odpowiedzialny za ok. 1000 zgonów.

Źródło: M. Anczewska, *Zmiana klimatu w pigułce. Mity, przyczyny, skutki i działania chroniące klimat*, WWF, <https://www.wwf.pl/aktualnosci/zmiana-klimatu-w-pigulce>.

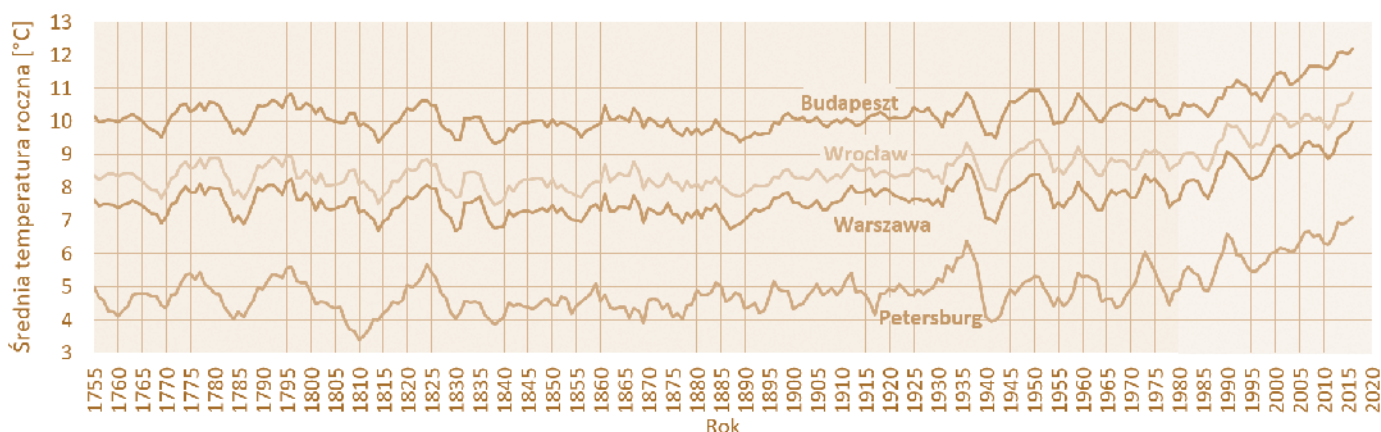
W marcu 2019 roku w San Paulo w Brazylii nastąpiły intensywne powodzie. Jak podały tamtejsze służby meteorologiczne, w ciągu 24 godzin spadło 110 litrów deszczu na metr kwadratowy, co stanowi 70% średniej miesięcznej opadów przypadających na marzec.

Źródło: Brazylia. Tragiczny bilans ulew. Zginęło co najmniej 11 osób, w tym roczne dziecko, 12.03.2019, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114881,24539511,brazylia-ulewne-deszcze-zbieraja-ponure-zniwo-zginelo-co-najmniej.html>.

Więcej przykładów:

- A. Muras, *Wpływ zmiany klimatu na zdrowie*, Polski Klub Ekologiczny – Okręg Mazowiecki, Koalicja Klimatyczna, HEAL, Warszawa 2018, https://oko.press/images/2018/06/Wplyw_zmiany_klimatu_na_zdrowie_ost2.pdf.
- M. Anczewska, *Zmiana klimatu w pigułce. Mity, przyczyny, skutki i działania chroniące klimat*, WWF, <https://www.wwf.pl/aktualnosci/zmiana-klimatu-w-pigulce>.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Wykres temperatur

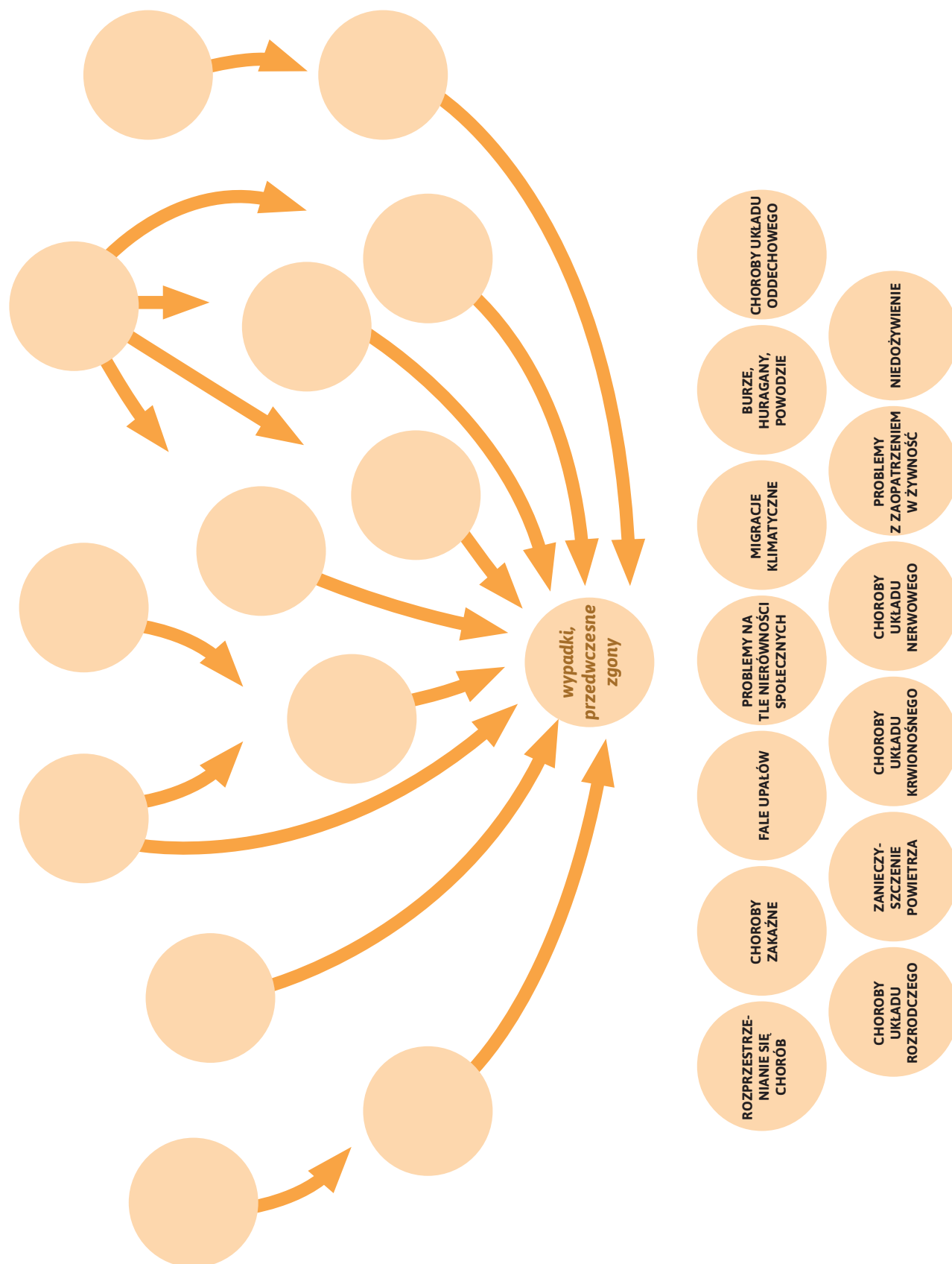
Wykres: Średnia roczna temperatura w Warszawie, Wrocławiu, Budapeszcie i Petersburgu (średnie pięcioletnie)

Źródło: *Średnia roczna temperatura w Warszawie, Wrocławiu, Budapeszcie i Petersburgu*, <https://ziemianarozdrozu.pl/dl/Tmp/TemperaturyBWWP.png>.

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Przyczyny i skutki zmiany klimatu

spalanie paliw kopalnych (węgla brunatnego, kamiennego, ropy naftowej i gazu ziemnego) → emisja CO ₂ → zwiększenie temperatury powietrza
transport samochodowy → emisja CO ₂ ze spalania paliwa → zmiana klimatu
hodowla przemysłowa zwierząt → krowy i inne zwierzęta oraz ich odchody uwalniają duże ilości metanu (gaz cieplarniany), emisje z uprawy pasz, podgrzewanie obór, kurników → zmiana klimatu
powstawanie aglomeracji miejskich → miejskie wyspy ciepła (występowanie wyższych temperatur w miastach w stosunku do otaczających je terenów) → zagrożenie zdrowia i życia ludzi i zwierząt
nieodłączone od prądu urządzenia RTV, AGD w trybie stand-by → większe zużycie energii → większa produkcja CO ₂ → zmiana klimatu
kupowanie egzotycznych warzyw i owoców → zwiększone zużycie energii do ich produkcji i transportu → większa produkcja CO ₂ → zmiana klimatu
gotowanie potraw bez przykrycia → zwiększone zużycie energii → większa produkcja CO ₂ → zmiana klimatu
wylesianie (zmniejszanie powierzchni terenów leśnych) → mniejsza możliwość filtracji powietrza i pochłaniania dwutlenku węgla
emisja gazów cieplarnianych → wzrost temperatury powietrza → susze powodujące spadek produkcji rolnej
emisja gazów cieplarnianych → wzrost temperatury powietrza → rozprzestrzenianie się gatunków powodujących choroby zakaźne → większa liczba zachorowań
emisja gazów cieplarnianych → wzrost temperatury wody → huragany
emisja gazów cieplarnianych → susze i powodzie → migracje ludności
zmiana klimatu → większa częstotliwość zjawisk ekstremalnych (huragany, powodzie, susze) → niszczenie infrastruktury ludzkich
emisja gazów cieplarnianych → wzrost temperatury powietrza → topnienie lodowców → podniesienie się poziomu wód
nadmierne używanie plastiku → duże ilości CO ₂ zużywane do produkcji, plastik zanieczyszcza środowisko → zagrożenie życia fauny i flory

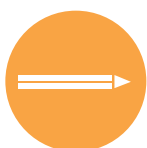
Załącznik nr 4 – Karta pracy: Diagram ze skutkami zdrowotnymi zmiany klimatu

10

SCENARIUSZ

Ekologia głęboka jako globalna idea walki z dewastacją planety

KAROLINA
KOWALEWSKA

KLASA VII–VIII

2 X 45 MINUT

W trakcie lekcji zostanie przedstawiona sieć współzależności globalnych dotyczących degradacji środowiska naturalnego. Uczniowie i uczennice zapoznają się z założeniami współczesnej koncepcji filozofii ekologicznej – ekologii głębokiej. Uczestnicy i uczestniczki zajęć poszerzą swoją wiedzę o założenia filozofii i etyki kilku kultur globalnego Południa stanowiących inspirację dla ruchów społecznych ekologii głębokiej w krajach globalnej Północy. Młodzież podejmie refleksję oraz dyskusję nad rolą wartości i idei filozoficznych w wychowaniu ekologicznym i indywidualnym zaangażowaniu w ochronę przyrody.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób filozofia i etyka mogą wpłynąć na postawy ludzi względem ochrony planety przed degradacją?

Cele zajęć:

- poznasz założenia współczesnej filozofii ekologii głębokiej Arnego Næss
- przybliżysz sobie filozofię i etykę wybranych kultur globalnego Południa
- zrozumiesz współzależności między globalnym Południem i globalną Północą w zakresie niekorzystnych zmian w środowisku naturalnym
- podejmiesz refleksję nad koniecznością zmian w funkcjonowaniu ludzi w celu zatrzymania degradacji planety

Związek z podstawą programową:

I. 1, 2, 3, 5, II. 2, 5, III. 1, 2, 3, IV. 2, 4
I. 1a, V. 3, 6, VII. 5

Zagadnienia:

zrównoważony rozwój, żywność i rolnictwo, zasoby naturalne, edukacja

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 7 Czysta i dostępna energia
- 12 Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja
- 13 Działania w dziedzinie klimatu
- 14 Życie pod wodą
- 15 Życie na lądzie

Metody:

dyskusja, burza pomysłów, miniwykład, analiza tekstu, praca plastyczna (tworzenie plakatu, infografiki)

Formy pracy:

praca w parach, praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

kartki z nazwami kontynentów i krajów, film *Interdependence*, H. Saggau, L. Vaughn, J. Eisenstein, (3:28), film *Po co nam edukacja globalna?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej (2:35), duże arkusze papieru, komputer, rzutnik, dostęp do Internetu, załączniki

Wprowadzenie

1

Rozpocznij zajęcia od krótkiej filozoficznej dyskusji. Gdy jej uczestnicy i uczestniczki będą odpowiadali na poniższe pytania, zapisz ich propozycje (proponowane wartości oraz powody) na dużym arkuszu papieru lub w pliku tekstowym na komputerze; zostaną one wykorzystane na kolejnej lekcji.

10 minut

Pytania do dyskusji:

- Jakie wartości są potrzebne w życiu każdego człowieka?
- Co powoduje, że człowiek niszczy przyrodę, chociaż wie (doświadcza tego na co dzień: na przykład smog, brudne rzeki, zmiana klimatu), że ma to fatalne skutki dla życia ludzi obecnie, a dla przyszłych pokoleń może być katastrofalne?

Ważne, by dyskusja odbyła się w oparciu o następujące zasady:

- 1) dbamy o kulturę wypowiedzi (nie używamy wulgarnego słownictwa)
- 2) traktujemy siebie z szacunkiem (nie obrażamy nikogo)
- 3) słuchamy innych i dajemy szansę wypowiedzieć się każdemu, kto chce zabrać głos.

Przedstawiwszy zasady rozmowy, zapytaj, czy uczniowie i uczennice są skłonni je przyjąć i zgodnie z nimi dyskutować. Jeśli pojawiają się jakieś wątpliwości lub sprzeciw, wówczas możemy poprosić o zaproponowanie innych zasad, według których młodzież chce prowadzić dyskusję.

(Więcej o prowadzeniu rozmowy w oparciu o wypracowane wspólnie zasady przeczytasz w publikacjach projektu „Rozmawiamy o uchodźcach”, na przykład w Rozmawiamy o uchodźcach. Globalnie-lokalnie o migracjach lub w Przewodniku dla młodzieży. Klub dobrej rozmowy, <https://migracje.ceo.org.pl/content/publikacje>). Zasady dobrej rozmowy znajdziesz na s. 13 tej publikacji.

Dyskusję zacznijcie od pierwszego pytania, a po chwili rozmowy wprowadź drugie (na przykład odwołując się do wypowiedzi uczestników i uczestniczek). Ważne, by uczniowie i uczennice udzielili odpowiedzi na oba pytania. Jeśli będą mieli problem z rozpoczęciem dyskusji, zachęć ich, tłumacząc, że są to typowe pytania filozoficzne, czyli nie ma na nie jednoznacznej odpowiedzi, a każdy z nich może udzielić odmiennej, w zgodzie ze swoimi przekonaniami – ważne, by ją stosownie uargumentować.

Praca właściwa

2

Zapytaj uczniów i uczennice, czy wiedzą, czym są globalne współzależności. Zapisz to hasło na tablicy i zaproponuj burzę pomysłów. Propozycje młodzieży krótko podsumuj.

5 minut

3

Wyświetl uczestnikom i uczestniczkom zajęć jeden z dwóch krótkich filmów traktujących o zagadnieniu współzależności zaproponowanych poniżej:

1. dla uczniów i uczennic sprawnie posługujących się językiem angielskim: *Interdependence*, H. Saggau, L. Vaughn, J. Eisenstein, 2016 (3:28) (<http://bit.ly/InterdependenceFilm>)
2. dla uczniów i uczennic, którzy nie znają języka angielskiego: *Po co nam edukacja globalna?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2011 (2:35) (<http://bit.ly/FilmCEO>).

4 minuty

4

Poproś, by młodzież porównała wyniki swojej pracy z informacjami, jakie uzyskała w trakcie oglądania filmu. Spytaj, co zmieniło się w jej postrzeganiu współzależności.

3 minuty

5

Poproś, by uczniowie i uczennice dobrali się w pary i wykonali ćwiczenie *Współzależności globalne na przykładzie argentyńskiej wołowiny* z załącznika nr 1. Rozdaj każdej parze mapkę z grafiką prezentującą trasy eksportu steków wołowych produkowanych w Argentynie oraz listę czynników wpływających na degradację środowiska. Zadaniem każdej z par jest wybrać te czynniki, które jej zdaniem są powiązane z procesem produkcji, dystrybucji i konsumpcji argentyńskiej wołowiny. Niech podzielią je na te, które dotyczą 1) produkcji i dystrybucji oraz 2) konsumpcji.

8 minut

Każda z informacji dołączonych do zadania pasuje do procesu produkcji, dystrybucji lub konsumpcji argentyńskiej wołowiny. Uczniowie i uczennice nie muszą wykorzystać wszystkich, ale ważne, by w podsumowaniu zadania ta informacja się pojawiła. Powinni dzięki temu uświadomić sobie, jak duży wpływ ma z pozoru mało znaczący produkt, stek, na degradację środowiska naturalnego w skali globu.

6

Podsumujcie wspólnie zadanie, odpowiadając na pytanie: Dlaczego częste spożywanie argentyńskich steków niszczy środowisko naturalne?

5 minut

7

Zaproś uczniów i uczennice do powrotu do pytania z początku lekcji dotyczącego powodów, dla których człowiek niszczy przyrodę. Wytlumacz uczniom i uczennicom, że pytanie to należy do tak zwanych pytań głębokich, które wywodzą się z filozofii Arnego Næsssa. Poinformuj, że streścisz im teraz (w formie miniwykładu) założenia filozofii ekologii głębokiej (załącznik nr 2), która nie tylko prezentuje ciekawe spojrzenie na kwestię ochrony przyrody i jakości ludzkiego życia, ale też upatruje wyjątkową wartość w wielu kulturach globalnego Południa.

8 minut

Ekologia głęboka – nurt filozoficzny zapoczątkowany przez Arnego Næsssa, którego głównym postulatem jest holistyczne podejście do kwestii ochrony środowiska poprzez głęboką refleksję nad naszymi postawami i wartościami, którymi kierujemy się w życiu.

Podsumowanie

8

Po zakończeniu miniwykładu zapytaj grupę, czy ma jakieś pytania, wątpliwości, czy potrzebuje jeszcze dodatkowych informacji na ten temat. Poinformuj, że jest ważne, by wszyscy zrozumieli, na czym polega idea filozofii ekologii głębokiej, gdyż będą ją wykorzystywać podczas kolejnych zajęć.

2 minuty

LEKCJA 02

Wprowadzenie

1

Rozpocznij zajęcia od przypomnienia założeń ekologii głębokiej. Poproś uczniów i uczennice, by podzielili się na forum klasy tym, co zapamiętali z poprzedniej lekcji.

5 minut

Praca właściwa

2

Podziel klasę na 3 grupy. Niech dzielenie na grupy ma charakter zabawy, na przykład przygotuj kartki z nazwami 3 kontynentów (Afryka, Ameryka Południowa, Azja) i karteczki z nazwami krajów leżących na tych kontynentach. Przygotuj taką liczbę karteczek z nazwami krajów z różnych kontynentów, by powstałe grupy były równoliczne. Każdy uczeń i uczennica losuje kraj i podchodzi do stolika z nazwą odpowiedniego kontynentu. Jeśli ma trudność ze zlokalizowaniem kraju, podchodzi do mapy i sprawdza, na jakim kontynencie się on znajduje.

5 minut

3

Wprowadź klasę do zadania, informując, że ruchy społeczne ekologii głębokiej inspirują się wieloma elementami kultur tradycyjnych. Każda z grup otrzyma opis jednej z takich filozofii z załącznika nr 3. Wytlumacz klasie, że według zwolenników ekologii głębokiej mieszkańcy i mieszkanki globalnej Północy powinni czerpać inspirację do budowania właściwych postaw życiowych owocuujących szczęściem osobistym oraz szansą na uchronienie planety przed zagładą z kultur tradycyjnych. Rozdaj grupom duże arkusze papieru i poproś o przygotowanie plakatów-infografik.

15 minut

Przedstaw zadania dla każdej grupy:

- 1) zapoznanie się z założeniami wskazanej filozofii;
- 2) wypisanie najważniejszych według tej filozofii wartości i zasad;
- 3) skonfrontowanie ich (znalezienie podobieństw i różnic) z tymi, które uczniowie i uczennice wymieniali na poprzedniej lekcji jako wartości niezbędne do życia. Wywieś lub wyświetl zbiór wartości, jaki został stworzony podczas wprowadzenia na poprzedniej lekcji;
- 4) zastanowienie się, na ile wartości proponowane w filozofiach pochodzących z kultur tradycyjnych są interesujące i możliwe do przyjęcia przez mieszkańców i mieszkanki krajów globalnej Północy.

Poproś, aby każda grupa podzieliła się wynikami swojej pracy oraz opiniami na forum klasy.

10 minut

Podsumowanie

W ramach podsumowania zajęć zadaj uczniom i uczennicom pytanie kluczowe: W jaki sposób filozofia i etyka mogą wpłynąć na postawy ludzi względem ochrony planety przed degradacją? Jeśli starczy czasu, możesz pokazać klasie kilka Celów Zrównoważonego Rozwoju (sugerowane to 7, 12, 13, 14 i 15). Poproś uczniów i uczennice, by na zasadzie burzy pomysłów zaproponowali działania z zakresu ochrony przyrody dla tych obszarów rozwojowych.

10 minut

Źródła:

- Film *Interdependence*, H. Saggau, L. Vaughn, J. Eisenstein, 2016, <http://bit.ly/InterdependenceFilm>.
- Film *Po co nam edukacja globalna?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2011, <http://bit.ly/FilmCEO>.
- *Rozmawiamy o uchodźcach. Globalnie-lokalnie o migracjach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016, <http://bit.ly/GlobalnieLokalnieMigracje>.
- *Przewodnik dla młodzieży. Klub dobrej rozmowy*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/KlubDobrejRozmowy>.

O ekologii głębokiej:

- B. Devall, G. Sessions, *Ekologia głęboka. Życie w przekonaniu, iż Natura coś znaczy*, Warszawa 1994.
- *Filozofia głębokiej ekologii*, <http://pracownia.org.pl/o-pracowni/filozofia-glebokiej-ekologii>.
- M. Żemigala, *Společna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. Budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*, Kraków 2007, s. 131–132.

O filozofii ubuntu:

- *Ubuntu Philosophy & Meaning*, <http://www.ubuntu.thiyagaraaj.com/Home/about-ubuntu/ubuntu-philosophy-meaning>.
- T. Nakonieczny, *Ubuntu, czyli afrykańska filozofia społecznej jedności*, <http://ludzyiemi.blogspot.com/2015/06/ubuntu-czyli-afrykanska-filozofia.html>.
- J. Kamwachale Khomba, *Redesigning the Balanced Scorecard Model: An African Perspective*, Pretoria 2011, s. 128, <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28706/Complete.pdf?sequence=13>.

O buddyzmie:

- M. Ciszek, *Ekoetyczne założenia buddyzmu*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2005, nr 2, s. 407–416, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2-s407-416/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2-s407-416.pdf.
- J. A. Korbel, *Buddyjski pogląd na ochronę przyrody*, „Latarnia Morska – Pomorski Magazyn Literacko-Artystyczny”, 3.01.2010, <http://latarnia-morska.eu/pl/eseje-i-szkice/160-buddyjski-pogląd-na-ochronę-przyrody>.
- P. Kapleau, *Ekologia i zen*, „Informator” 1984, nr 6, s. 5.

O koncepcjach filozoficznych rdzennych mieszkańców Ameryki Południowej:

- M. Rzepa, *O tym, jak cywilizacja niszczy kultury tubylcze w Amazonii*, „Nowy Obywatel”, 4.10.2016, <https://nowyobywatel.pl/2016/10/04/cena-postępu-o-tym-jak-cywilizacja-niszczy-kultury-tubylcze-w-amazonii>.
- J. Maffie, *Aztec Philosophy*, *Internet Encyclopedia of Philosophy*, <https://www.iep.utm.edu/aztec/#SH2a>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Współzależności globalne na przykładzie argentyńskiej wółowiny

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Informacje na temat ekologii głębokiej

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Informacje na temat filozofii kultur globalnego Południa

Załącznik nr 1 – Karta pracy: Współzależności globalne na przykładzie argentyńskiej wołowiny

Chęć zakupu dobrej jakości produktów za niską cenę	Wzmożona produkcja gazów cieplarnianych	Topnienie lodowców	Wycinka lasów pod uprawę roślin i pastwisk
Chęć zysku bez zwracania uwagi na konsekwencje	Wzmożone zużycie pestycydów	Deficyty wody	Skażenia wód gruntowych toksynami, patogenami i antybiotykami
Pustynnienie rozległych terenów	Pośrednicy i pośredniczki zarabiający więcej niż producenci i producentki towarów	Ginięcie gatunków roślin i zwierząt	Eksport większości produkcji do krajów globalnej Północy
Wyjaławianie gleby poprzez intensywne uprawy roślin	Większa ilość dwutlenku węgla w atmosferze	Produkcja w rękach wielkich koncernów pochodzących z krajów globalnej Północy	Lokalni producenci i producentki zarabiają bardzo mało na produkowanych towarach
Niskie płace w rolnictwie	Coraz większa konsumpcja taniego mięsa dobrej jakości	Wzrost zachorowań na choroby układów krążenia i pokarmowego	Szerzenie się chorób zakaźnych przenoszonych przez zwierzęta dzikie i gospodarskie

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Informacje na temat ekologii głębokiej

EKOLOGIA GŁĘBOKA to nurt filozoficzny stworzony w latach 70. XX wieku przez norweskiego filozofa Arnego Næss (1912–2009), wielkiego miłośnika przyrody, podróżnika zainspirowanego tradycją i filozofią kultur Wschodu (filozofia buddyjska, postać M. Gandhiego), kultur tradycyjnych oraz filozofią takich myślicieli jak M. Heidegger, B. Spinoza czy A. N. Whitehead. Postulując potrzebę ochrony przyrody, Næss zaleca zmianę optyki: nie powinniśmy skupiać się jedynie na działaniach takich jak segregacja odpadów czy zmiana źródeł energii na bardziej ekologiczne. To działania doraźne, powierzchowne, mające na celu eliminację szkód, których ludzkość stale dokonuje. By wprowadzić realne zmiany wpływające na losy planety, musimy zmienić sposób myślenia i działania, zwłaszcza u ludzi zamieszkujących globalną Północ, których wpływ na całą ludzkość od przeszło 200 lat jest destrukcyjny. To właśnie w dominującej kulturze zachodniej, w której przeważa indywidualizm, konsumpcjonizm, antro- i etnocentryzm, Næss upatruje źródeł współczesnych problemów ekologicznych, społecznych i kulturowych. Wyrażają się one w przemożnej chęci kontrolowania wszystkiego – rzeczywistości, ludzi, przyrody – jak również w zaspokajaniu swojej samotności i emocjonalnego głodu poprzez nadmierną konsumpcję dóbr, czego konsekwencją jest wzmószona produkcja odpadów i eksploatacja zasobów przyrody.

Norweski filozof uważał, że jedyną szansą na zatrzymanie się ludzkości w drodze do samounicestwienia jest dotarcie do źródeł naszego postępowania oraz swoista rewolucja świadomości poprzez zadawanie sobie istotnych pytań, tzw. **pytań głębokich**, jak na przykład: Dlaczego żyjemy tak, jak żyjemy? Jakie jest znaczenie życia? Jaki jest właściwy sposób życia? Których wartości naprawdę niezbędnie potrzebujemy? Dlaczego niszczymy przyrodę? Dzięki takiej refleksji człowiek ma uzyskać pełniejszy wgląd w swoją istotę, zwiększyć wrażliwość oraz poznać motywację swojego działania, nie tylko jako jednostka, ale i jako cały gatunek. Næss ma nadzieję, że człowiek zrewiduje myślenie na temat swojej nadrzędnej pozycji wobec innych istot i całego środowiska (antropocentryzm). Głęboka refleksja ma doprowadzić do przyjęcia nowej idei, **biocentryzmu**, w której najwyższą wartością jest samo życie rozumiane jako **sieć życia**, którą współtworzy każda żywa istota i każda z nich jest ważna dla funkcjonowania całości.

Człowiek musi w końcu zrozumieć, że wzajemne powiązania i współzależności stanowią podstawę funkcjonowania systemów przyrodniczych i społecznych. Jesteśmy od siebie zależni: jednostki od jednostek, ludzie od zwierząt, zwierzęta od ludzi, państwa od państw. Nikt ani nic nie żyje w izolacji. To, w jaki sposób każdy z nas funkcjonuje w tych systemach, ma realne konsekwencje, także etyczne, dla naszego życia, jego jakości, istnienia przyszłych pokoleń oraz całej planety. Næss podsumowuje to słowami: „Rzeczywistość ludzka i pozaludzka jest niepodzielna, a jeśli dostrzegamy między nimi granice, to tylko dlatego, że brak nam świadomości ekologicznej”.

Filozof proponuje, by ludzie globalnej Północy zwrócili uwagę na wartości i zasady, jakie stoją u podstaw filozofii kultur globalnego Południa, w których przyroda jest integralną częścią życia. Można stwierdzić, że przestaniem ekologii głębokiej jest potrzeba odwrócenia źródeł wpływu kulturowego. To, co zdaniem Næssa może być ratunkiem dla całej planety, w dużo większym stopniu znajdujemy w tradycyjnych kulturach globalnego Południa niż w filozofii życiowej mieszkańców kultur zachodnich.

Swoimi tezami Næss zainspirował wielu miłośników i miłośniczek przyrody oraz działaczy i działaczek ekologicznych, co zaowocowało narodzinami **ruchu społecznego ekologii głębokiej**, którego członkowie i członkinie podejmują konkretne działania będące konsekwencją głębokiej refleksji nad przyczynami niekorzystnych zmian w środowisku. Główną ideą tego ruchu jest współdziałanie ludzi na rzecz ratowania zagrożonego bogactwa przyrodniczego przed katastrofą niezależnie od pochodzenia społecznego, kulturowego, etnicznego czy przekonań religijnych.

Arne Næss i Georg Sessions podsumowali ideologię ekologii głębokiej w **8 podstawowych zasadach**:

1. Pomyślność oraz rozwój ludzkiego i pozaludzkiego życia na Ziemi są wartościami same w sobie (wartościami immanentnymi, przyrodzonymi) niezależnie od użyteczności pozaludzkich form życia dla człowieka.
2. Bogactwo i różnorodność form życia przyczyniają się do urzeczywistnienia tych wartości i same w sobie są wartościami.
3. Ludzie nie mają prawa ograniczania tego bogactwa i różnorodności, chyba że chodzi o zaspokojenie ich żywotnych, istotnych potrzeb.
4. Rozwój pozaludzkich form życia wymaga zahamowania wzrostu liczebności populacji ludzkiej. Rozkwit życia i kultury człowieka daje się pogodzić z takim spadkiem.
5. Oddziaływanie człowieka na inne formy życia jest obecnie zbyt duże, a sytuacja ta gwałtownie się pogarsza.
6. Wymaga to poważnych zmian, szczególnie ekonomicznych, technologicznych i ideologicznych. Nowa sytuacja będzie całkowicie odmienna od obecnej.
7. W sferze ideologicznej chodzi przede wszystkim o ograniczenie wzrostu materialnego standardu życia na rzecz jakości życia. Wytworzy się głęboka świadomość różnicy między tym, co ilościowo i jakościowo wielkie.
8. Ci, którzy zgadzają się z powyższymi założeniami, powinni czuć się zobowiązani do podjęcia pośrednich lub bezpośrednich działań na rzecz wprowadzenia w życie tych niezbędnych zmian.

Źródło: M. Żemigala, *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa. Budowanie zdrowej, efektywnej organizacji*, Kraków 2007, s. 131–132. Dodatkowe informacje w książce: B. Devall, G. Sessions, *Ekologia głęboka. Żyć w przekonaniu, iż Natura coś znaczy*, Warszawa 1994.

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Informacje na temat filozofii kultur globalnego Południa

GRUPA 1

Ubuntu to etyka i filozofia obecna w wielu kulturach afrykańskich, na przykład u grup etnicznych Republiki Południowej Afryki. Jej fundamentem jest idea wspólnoty. W ubuntu zwraca się uwagę na fakt, że nie możesz istnieć jako człowiek w izolacji od innych ludzi. Wartość człowieka ujawnia się w tym, że stawia on cele wspólnoty ponad własny interes. Dominujące wartości w ubuntu to pomaganie i dbanie o siebie nawzajem, nauka szacunku wobec wszystkich istot, a także świadomość, że wszyscy tworzymy całość i właśnie w tej całości jesteśmy silni. Duch ubuntu wyraża się w następujących powiedzeniach: Jestem, jaki jestem, ze względu na to, kim my wszyscy jesteśmy, Jestem dlatego, że ty jesteś, Twój ból jest moim bólem, Twój dobrobyt jest moim dobrobytem, Twoje ocalenie jest moim ocaleniem.

Ubuntu jest bardzo uniwersalną filozofią. Jej założenia można przyjąć bez względu na pochodzenie etniczne czy zaangażowanie religijne. Według tej filozofii każdy człowiek, niezależnie od pochodzenia, ma w sobie ogromny potencjał rozwoju. Wyraża się on w atrybutach, które wpisują się w słowo ubuntu:

ATRYBUTY UBUNTU	AFRYKAŃSKIE ZNACZENIE UBUNTU
U – uniwersalizm (<i>universal</i>)	globalne, międzykulturowe braterstwo
B – zachowanie (<i>behaviour</i>)	humanitaryzm, opiekuńczość, dzielenie się, szacunek, współczucie (miłość, uznanie)
U – zjednoczenie (<i>united</i>)	solidarność, wspólnota, więź, rodzina
N – negocjacje (<i>negotiation</i>)	konsensus, demokracja
T – tolerancja (<i>tolerance</i>)	cierpliwość, dyplomacja
U – zrozumienie (<i>understanding</i>)	empatia (dobroć, życzliwość, wybaczenie)

Tłumaczenie autorki, źródło: J. Kamwachale Khomba, *Redesigning the Balanced Scorecard Model: An African Perspective*, s. 128, <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28706/Complete.pdf?sequence=13>.

W ubuntu bardzo ważną rolę odgrywa przyroda. Człowiek jest postrzegany jako integralna część ekosystemu, jest więc zobowiązany do życia w zgodzie z nim. Kluczem do prawdziwego dobrostanu jest harmonijne, zrównoważone współistnienie ludzi i przyrody. Zasoby powinny być wykorzystywane tak, by służyły także przyszłym pokoleniom. Możesz zatem czerpać z przyrody tylko tyle, ile realnie potrzebujesz, niech reszta pozostanie dla innych.

Filozofią ubuntu inspirowali się Nelson Mandela (prezydent RPA, działacz na rzecz praw człowieka, laureat Pokojowej Nagrody Nobla), arcybiskup Desmond Tutu (działacz przeciwko apartheidowi, laureat Pokojowej Nagrody Nobla), a obecnie wykorzystuje ją również firma Canonical Ltd., udostępniając system operacyjny Linux Ubuntu jako otwarte, wolne od opłat oprogramowanie.

Źródła: *Ubuntu Philosophy & Meaning*, <http://www.ubuntu.thiyagaraaj.com/Home/about-ubuntu/ubuntu-philosophy-meaning>; T. Nakonieczny, *Ubuntu, czyli afrykańska filozofia społecznej jedności*, <http://ludzyiemni.blogspot.com/2015/06/ubuntu-czyli-afrykanska-filozofia.html>; J. Kamwachale Khomba, *Redesigning the Balanced Scorecard Model: An African Perspective*, Pretoria 2011, s. 128, <https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28706/Complete.pdf?sequence=13>.

GRUPA 2

Buddyzm – najczęściej prezentowany jako jedna z pięciu największych religii świata, wyznawany głównie w Azji Południowo-Wschodniej, m.in. w Tybecie, Mjanmie (dawniej Birmie), Tajlandii, Wietnamie, Nepalu, ale też w Chinach i w Japonii. Buddyzm stanowi też rozległy system filozoficzny silnie oddziałujący na kultury tego regionu, jak również mieszkańców i mieszkanki krajów globalnej Północy. Tutaj skupiamy się jedynie na zagadnieniach ekologii i relacji międzyludzkich w filozofii buddyjskiej.

Filozoficzne założenia buddyzmu opierają się na przekonaniu, że wszechświat i wszystkie istoty go zamieszkujące są obdarzone mądrością, miłością i współczuciem. Relacje między nimi wynikają z naturalnych współzależności. Gdy któraś z istot zaczyna dominować nad innymi, rozpada się wówczas harmonia i wszyscy doświadczają cierpienia. Naturalna relacja człowieka z przyrodą w buddyzmie wyklucza myśl o nieograniczonej eksploatacji natury. Stąd też takie wartości jak dobrowolny minimalizm w posiadaniu rzeczy, niewyrządzanie krzywdy i nieodbieranie życia, miłość, troska oraz odpowiedzialne działanie na rzecz prawdziwej wspólnoty wszystkich stworzeń.

Buddyzm źródła wszelkiego zanieczyszczenia i cierpienia planety upatruje w ludzkim umyśle. Umysł zanieczyszczony to taki, w którym człowiek postrzega siebie jako element odrębny od reszty istot, przez co zaczyna zachowywać się egocentrycznie. W buddyzmie „świat nie jest na zewnątrz nas. Ja jestem światem. Każdy z nas nie jest częścią świata, każdy z nas jest światem. Dlatego kiedy niszczy środowisko, wówczas niszczy samego siebie i zanieczyszczam samego siebie” (P. Kapleau, *Ekologia i zen*). Harmonię funkcjonowania świata zaburza jedynie człowiek poprzez egoistyczne, konsumpcyjne potrzeby, których realizacja owocuje cierpieniem innych. Człowiek powinien więc praktykować medytację, by dotrzeć do korzeni tych mentalnych i duchowych zanieczyszczeń, pozbyć się ich, co sprawi, że jego działania będą inne, lepsze dla otaczającego go świata, a tym samym i dla niego. Nie da się tej czystości umysłu osiągnąć bez przyrody. Szczególną uwagę buddyjscy mnisi zwracają na las jako najbogatszy ekosystem, który wspomaga człowieka w osiągnięciu nirwany, czyli najbardziej pożądanego przez buddystów stanu, w którym człowiek uwalnia się od wszelkiego cierpienia. Przyroda jest postrzegana jako najdoskonalsza nauczycielka dla człowieka. Zdaniem Buddhadasy, buddyjskiego działacza na rzecz przyrody, kiedy pielęgnujemy prawdziwą wewnętrzną naturę, wówczas nie ma w nas niczego, co by dawało pożywkę samolubstwu i egoizmowi. Bez nich nic już nie pcha człowieka do niszczenia przyrody na zewnątrz, a wówczas ona sama dba o siebie najlepiej. Ochrona przyrody jest zatem możliwa głównie poprzez pracę człowieka nad sobą, nad wygaszaniem zachłanności, egoizmu, gniewu, strachu, zazdrości i złudzeń. Bez tego ochrona zewnętrznej natury będzie bardzo trudna, gdyż wszystkie te elementy będą pchały człowieka do jej wykorzystywania. „Czysty umysł” jest spokojny, piękny i radosny, czyli naturalny. Taki umysł otwiera się na naturalne współistnienie z innymi istotami, nie krzywdzi, przez co życie człowieka jest lepsze, tak samo jak środowisko wokół niego.

Źródła: M. Cizek, *Ekoetyczne założenia buddyzmu*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2005, nr 2, s. 407–416, http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2-s407-416/Doctrina_Studia_spoleczno_polityczne-r2005-t2-s407-416.pdf; J. A. Korbel, *Buddyjski pogląd na ochronę przyrody*, „Laternia Morska – Pomorski Magazyn Literacko-Artystyczny”, <http://latarnia-morska.eu/pl/esaje-i-szkice/160-buddyjski-pogląd-na-ochronę-przyrody>; P. Kapleau, *Ekologia i zen*, w: „Informator” 1984, nr 6, s. 5.

GRUPA 3

Filozofie rdzennej ludności południowoamerykańskiej – grupy Indian i Indianek południowoamerykańskich nie tworzą jednej kultury. To setki, jeśli nie tysiące kultur, dlatego nie można mówić o jednej południowoamerykańskiej filozofii. Istnieje jednak pewien trzon, wspólna idea, która łączy te grupy: harmonijne życie w bliskości z przyrodą. Elementy takiej filozofii znajdziemy już w kulturze azteckiej. Obecna jest ona po dziś dzień np. wśród grup etnicznych Guaraní i Janomam z Brazylii. Grupy te walczą o ochronę lasów deszczowych, wykorzystując również swoje tradycyjne idee, do których pragną przekonać mieszkańców i mieszkanki krajów globalnej Północy, by dzięki nim się ocknęli i zaprzestali niszczenia przyrody.

Najważniejszy dla Indian i Indianek jest związek z naturą, a szczególnie z ziemią. „My, Indianie, jesteśmy jak rośliny. Jak możemy żyć bez naszej gleby, bez naszej ziemi?”, mówi Marta Vitor z Brazylii (M. Rzepa, *O tym, jak cywilizacja niszczy kultury tubylcze w Amazonii*). Uważają oni, że nikt nie może posiadać natury na własność. Nikt nie może być właścicielem ziemi, bo każdy element ekosystemu ma swoją duszę i współistnieje z innymi. Wszelkie zasoby, zwłaszcza woda i ziemia, są wspólne dla ludzi, zwierząt i roślin. Wartością szczególnie cenioną jest równowaga w świecie. Można powiedzieć, że w praktyce Indianie i Indianki stosują arystotelesowską zasadę złotego środka – najważniejszy jest umiar we wszelkich działaniach, skrajności są postrzegane jako niemoralne. Świat, w którym wszystko jest zrównoważone, jest światem czystym, dobrym i zdrowym.

Indianie i Indianki są tak silnie związani z naturą, że jej ochrona nie jest dla nich odrębną ideą, ale integralną częścią życia. Człowiek powinien postępować tak, by można było go nazwać czystym. Stąd też wiara w to, że głód, ból, choroba fizyczna czy psychiczna są skutkiem złego, niemoralnego postępowania. Gdy człowiek działa niemoralnie, prędzej czy później zachoruje. Zwrócenie się człowieka przeciwko naturze, zaburzanie równowagi świata przyrody jest postrzegane przez współczesnych Indian i Indianki właśnie jako choroba, którą przynieśli ze sobą Europejczycy i Europejki. Dostrzec to można w wypowiedzi Daviego Kopenawy Yanomamiego, szamana i rzecznika Janomamów: „Wy, biali, mówicie o tym, co nazywacie »rozwojem«, i chcecie, żebyśmy stali się tacy sami jak wy. Ale my wiemy, że to przynosi tylko chorobę i śmierć. Las jest naszym życiem i potrzebujemy go, aby łowić ryby, wytwarzać pożywienie, polować, śpiewać, tańczyć i ucztować. To daje nam wszystkim życie. Bez lasu jest tylko choroba”. Nie oznacza to, że są oni przeciwnikami rozwoju. Janomamowie z Brazylii deklarują, że są otwarci na postęp, ale to, co niosą ze sobą wielkie koncerny z globalnej Północy, to nie postęp, a choroba i zniszczenie. „Biali muszą szanować naszą [...] ziemię. Górnicy przynoszą broń, alkohol i prostytutkę, niszczą naturę, gdziekolwiek pójda. Dla nas to nie jest postęp. Chcemy postępu bez zniszczenia” – deklarował w 1997 roku Davi Kopenawa Yanomami (James Maffie, *Aztec Philosophy, Internet Encyclopedia of Philosophy*).

Dla Indian i Indianek bardzo ważna jest wspólnota. Człowiek wtedy jest prawdziwie ludzki, gdy działa dla dobra wspólnego. Dlatego tak ważna jest empatia i szacunek wobec wszystkich istot. Pokazuje to doskonale stare azteckie przysłowie mówiące, że człowiek, który nie rozwija serca i nie przyjmuje ludzkiej twarzy (nie kształtuje charakteru), jest jedynie kupą mięsa z dwojgiem oczu. Tej empatii i właściwego charakteru nie da się ukształtować samemu. Każdy człowiek potrzebuje nauczyciela lub nauczycielki, innych ludzi i istot, które pokażą mu, jak wypracować takie cechy jak: samokontrola, samowystarczalność, umiar, skromność oraz higiena osobista i domowa. Są to najważniejsze cnoty, których zdaniem rdzennej ludności południowoamerykańskiej brak ludziom z Północy, przez co bez skrępowań wykorzystują przyrodę i przekonują innych, że tak trzeba, że świat nie może funkcjonować inaczej, bo najważniejszy jest zysk.

Źródła: M. Rzepa, *O tym, jak cywilizacja niszczy kultury tubylcze w Amazonii*, „Nowy Obywatel”, 4.10.2016, <https://nowyobywatel.pl/2016/10/04/cena-postepu-o-tym-jak-cywilizacja-niszczy-kultury-tubylcze-w-amazonii>; J. Maffie, *Aztec Philosophy, Internet Encyclopedia of Philosophy*, <https://www.iep.utm.edu/aztec/#SH2a>.

Kwestionariusz ewaluacji materiałów

Zachęcamy do skorzystania z krótkiego kwestionariusza, który pomoże Państwu dokonać ewaluacji zajęć przeprowadzonych na podstawie materiałów zawartych w niniejszej publikacji. Wypełniony kwestionariusz mogą Państwo przesłać do nas mailem (globalna@ceo.org.pl) lub pocztą; mogą go Państwo także wypełnić bezpośrednio na stronie internetowej: <http://bit.ly/EwaluacjaMaterialow>. Będziemy wdzięczni za wszelkie uwagi i komentarze.

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10/1, 00-666 Warszawa, z dopiskiem „W świat z klasą”

Informacje o osobie testującej oraz grupie:

Imię i nazwisko:

E-mail:

Adres szkoły/instytucji:

Tytuł publikacji oraz scenariusza/ćwiczenia/projektu:

Liczebność grupy:

Rodzaj zajęć, na których przetestowano materiał: lekcja przedmiotowa/koło zainteresowań/inne (jakie?):

Przygotowanie do prowadzenia zajęć:

Ile czasu wymagało przygotowanie się do zajęć na podstawie wykorzystanego materiału?

Czy przygotowując się do prowadzenia zajęć, sięgał Pan/sięgała Pani do innych materiałów niż zawarte w niniejszej publikacji?

Jeśli tak – po jakie?

Prowadzenie:

W jakim stopniu udało się Panu/Pani zrealizować cele i poszczególne elementy wykorzystanego materiału? Jeśli jakiś cel lub element nie został zrealizowany, prosimy o wskazanie go i uzasadnienie.

Jakie elementy materiału szczególnie się sprawdziły, a jakie okazały się trudne do realizacji bądź niezrozumiałe? Dlaczego?

Reakcje uczniów i uczennic:

W jakim stopniu uczniowie/uczennice zaangażowali się w zajęcia przeprowadzone na podstawie zaproponowanego materiału?

Czy treści zawarte w materiale wymagały dodatkowego wyjaśnienia? Jeśli tak, to które?

Dodatkowe uwagi:

„W świat z klasą” to polska edycja międzynarodowego projektu „Global Issues – Global Subjects” realizowanego przez konsorcjum 10 organizacji, którego liderem jest Centrum Edukacji Obywatelskiej. Celem projektu jest systematyczne włączanie wątków edukacji globalnej, Celów Zrównoważonego Rozwoju i trudnych zagadnień globalnych: migracji, zmiany klimatu oraz równości płci do nauczania przedmiotowego w klasach IV-VIII szkoły podstawowej oraz wsparcie nauczycieli i nauczycielek w tym zakresie.

Partnerzy projektu: Anthropolis (Węgry), ACS – Associazione di Cooperazione e Solidarietà (Włochy), ARPOK (Czechy), People in Need (Słowacja), Humanitas – Centre for Global Learning and Cooperation (Słowenia), Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (Polska), Leeds Development Education Centre (Anglia), Le Partenariat (Francja), Scottish Development Education Centre (Szkocja), Südwind – Verein für Entwicklungspolitik & globale Gerechtigkeit (Austria).

Autorzy i autorki:

Karolina Kowalewska, Dorota Stępnia, Paulina Urbaniak

Redakcja merytoryczna:

Katarzyna Dzieciółowska, Marta Jackowska-Uwadizu, Marta Kałużyńska, Elżbieta Krawczyk

Redakcja językowa i korekta:

Justyna Yiğitler

Projekt graficzny i skład:

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Wydanie I, Warszawa 2019

Druk: Drukarnia Siedem

ISBN: 978-83-66150-31-7

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

Publikacja jest finansowana ze środków Unii Europejskiej.

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

Publikacja „Edukacja globalna na zajęciach etyki w szkole podstawowej” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 4.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji oraz o posiadaczach i posiadaczkach praw.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie:

<http://bit.ly/PublikacjaEtyka>

Dostęp do stron internetowych wymienionych w publikacji: lipiec 2019.

Dział Edukacji Globalnej i Ekologicznej CEO:

www.globalna.ceo.org.pl

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1 KONIEC
Z UBÓSTWEM

Wyełiminować ubóstwo
na całym świecie

2 ZERO
GŁODU

Koniec z głodem, osiągnąć
bezpieczeństwo żywnościowe
i zrównoważone rolnictwo

3 DOBRE ZDROWIE
I JAKOŚĆ ŻYCIA

Zapewnić wszystkim ludziom
zdrowe życie i dobrobyt

4 DOBRA JAKOŚĆ
EDUKACJI

Wysokiej jakości edukacja
dla wszystkich, uczenie się
przez całe życie

5 RÓWNOŚĆ
PŁCI

Osiągnąć równość płci,
wzmocnić pozycję kobiet
i dziewcząt

6 CZYSTA WODA
I WARUNKI
SANITARNE

Zapewnić wszystkim
dostęp do wody
i warunków sanitarnych

7 CZYSTA I DOSTĘPNA
ENERGIA

Zapewnić wszystkim dostęp
do stabilnej i nowoczesnej
energii po przystępnej cenie

8 WZROST
GOSPODARCTWA
I GODNA PRACA

Inkluzywny wzrost gospodarczy,
produktywne zatrudnienie,
godna praca dla wszystkich

9 INNOWACYJNOŚĆ,
PRZEMYSŁ,
INFRASTRUKTURA

Stabilna infrastruktura,
zrównoważony przemysł,
wspieranie innowacyjności

10 MNIEJ
NIERÓWNOŚCI

Zmniejszyć nierówności
w krajach i między krajami

11 ZRÓWNOWAŻONE
MIASTA
I SPOŁECZNOŚCI

Bezpieczne miasta i osiedla
ludźkie sprzyjające włączeniu
społecznemu

12 ODPOWIEDZIALNA
KONSUMPCJA
I PRODUKCJA

Zapewnić wzorce
zrównoważonej
konsumpcji i produkcji

13 DZIAŁANIA
W DZIEDZINIE
KLIMATU

Pilne działania zwalczające
zmiany klimatyczne i ich skutki

14 ŻYCIE
POD WODĄ

Chronić oceany, morza
i zasoby morskie

15 ŻYCIE
NA LĄDZIE

Ochrona zrównoważonych
ekosystemów lądowych
i różnorodności biologicznej

16 POKÓJ,
SPRAWIEDLIWOŚĆ
I SILNE INSTYTUCJE

Pokoje i inkluzywne
społeczeństwa, silne
i odpowiedzialne instytucje

17 PARTNERSTWA
NA RZECZ CEŁÓW

Ożywić globalne partnerstwo
na rzecz zrównoważonego
rozwoju

CELE
ZRÓWNOWAŻONEGO
ROZWOJU

